

96. 126.

JO. GOTHOF. LAKEMACHERI,
PHIOL. GR. IN ACAD. JVL. P. P. O.

OBSERVATIONES
PHILOLOGICÆ,

QVIBVS
VARIA ANTIQVITATIS
HEBRAICÆ ATQVE GRÆCÆ
CAPITA,
ET NONNVLLA S. CODICIS LOCA
NOVA LVCE COLLVSTRANTVR.

HELMSTADII,
Impensis CHRIST. FRIED. WEYGANDI,
MDCCXXV.

96. 126.

KONPRFR
UNIVERS.
ZVHALIE

VIRIS
ILLVSTRISSIMIS
ATQVE EXCELLENTISSIMIS
DOMINIS
ANDREÆ GOTTLIEB
LIB. BARONI
DE BERNSTORF,
AVGVSTISS. M. BRITANNIÆ REGIS
IN TERRIS GERMANICIS
PRIMO STATVS ADMINISTRO,
DYNASTÆ IN GARTOW, WEDENDORF
ET RELIQA:

ET

VRBANO DIETERICO
DE LVEDEKE,
SERENISS. DVCIS BRVNSVIC.
ET LVNEBV RGENS.
PRIMO MINISTRO,
CANCELLARIO ET CONSISTORII
DIRECTORI,
DYNASTÆ IN NIEDERNSIKTE,
DOMINIS SVIS GRATIOSISSIMIS,
FELICITATEM PERPETVAM
PRECATVR
JO. GOTTFR. LAKEMACHER.

AMplectenda tandem
fuit, ILLVSTRISSIMI Do-
MINI, cum sese obtu-
lisset, diu multumque exo-
ptata mihi occasio, qua ani-
mum summæ venerationis
plenum

DEDICATIO.

plenum, beneficiorumque
non immemorem publice
VOBIS possem testificari. Me-
um id flagitavit officium,
postquam Vestris consiliis,
Vestraque auctoritate effe-
cistis, ut SERENISSIMI Aca-
demiæ Juliæ NVTRICII eam,
quam nunc administro, do-
cendi provinciam clemen-
tissime mihi tradiderint.
Quod summum beneficium
Vestrum nisi devotissima
mente gratus prædicarem,
omnium merito haberi pos-
sem ingratus. Equi-
dem id audere nunc nolo,
ut laudes Vestras, immorta-
litati dudum consecratas,

DEDICATIO.

commemorem. Tantum enim quotidie præclarissimis meritis Vestris, quæ in rem litterariam juxta atque publicam pridem extant, omnesque in admirationem rapiunt, additis cumulum, ut meo illa præconio multo majora esse facile intelligam. Non possum tamen, quin illam propriam laudem Vestram vel leviter attingam, quam ex eo acquisivistis, quod, raro virorum in tanto fastigio constitutorum, atque tot gravissimis negociis obsessorum exemplo, non ea tantum litterarum studia, quæ ad salutem rei
publi-

DEDICATIO.

publicæ promovendam atque conservandam proxime faciunt, amplectimini; sed illas etiam litterulas, quibus ab humanitate inditum nomen est, & quæcunque affinitatem cum his quandam habent, ornatum quippe afferentes, magna cura fovetis atque tuemini. Quod ipsum magis etiam me impulit, ut hoc qualecunque opusculum meum, tanquam studiorum illorum fructum aliquem, ILLUSTRISSIMIS NOMINIBVS VESTRIS consecra-rem, spe fretus fore, ut sereno vultu illud excipere atque perclementer respicere

DEDICATIO.

cere ne dedignemini. Quod
supereſt, demiffè Vos oro,
MÆCENATES BENIGNISSIMI,
ut divinitus in VOBIS comò-
tam voluntatem erga opti-
marum artium disciplina-
rumque ſtudia conſervare,
meque, cultorem eorum cu-
pidum, cello VESTRO patro-
cinio comendatum habere
velitis. Deus ter Optimus
Vos quam diutiſſime ſalvos
præſtet atque incolumes,
fâxitque, ut ſub exoptatiſſi-
mo præſidio VESTRO respu-
blica pariter ac litteraria am-
pliſſima indies capiat incre-
menta. HelmſtadI, D. xxv.
Sept. A. MDCCXXV.

PRÆ-

PRÆFATIO.

E*T*si in eo litterarum genere, quod opera hac qualicunque mea illustrare institui, plurimi, iidemque eruditissimi viri, non minori cum gloria sua quam aliorum fructu, pridem elaborarunt; tale tamen relictum ab illis est spicilegium, ut dubitem, an ipsa illud messe, quam fecerunt, amplius sit. Tantæ enim ac tam im-

mensæ

): (5

PRÆFATIO.

*mensæ antiquitatis sacrarum-
que litterarum opes sunt, ut,
si vel plurimum seculorum
decurſu præſtantiffima mul-
torum ingenia in iis colligen-
dis conſpirent, ſemper tamen
theſaurus aliquis ſuperfutu-
rus videatur. Quod cum in-
telligerem, non modo avidi-
dius ad ea ſtudia incumbere
cœpi, ſed cogitationes et-
iam, quæ circa partes illo-
rum aliquas, ab aliis vel ne-
glectas prorsus, vel novam
certe operam flagitantes, ſub-
natæ mihi eſſent, in publi-
cum proferre ſtatui, non ut
glo-*

PRÆFATIO.

gloriolam quandam capta-
rem, sed ut ostenderem, nec
mibi conatum deesse confe-
rendi aliquid ad maiorem an-
tiquitatis, cujus notitia ac-
currata tam nobis utilis vi-
deri debet atque necessaria,
quam jucunda illa est, scri-
ptorumque divinorum lucem.
Hoc igitur consilium quali-
ter mihi successerit, ex eo,
quod nunc exhibeo, specimi-
ne intelligentes harum re-
rum existimatores velim ju-
dicent. Quibus si studium
meum non improbari intel-
lexero, alteram mox dabo
ejus-

PRÆFATIO.

eiusdem generis observationum heptada, ac postea quoque in eo stadio decurrere pergam, quantum per occupationes academicas laboremque illum, quem concinnando antiquitatum sacrarum gentis Græcæ superstitosæ Systemati, (in quo opinionum rituumque origines atque rationes, quantum ejus fieri poterit, exponere animus est) nunc impendo, licebit.

OBSER-

OBSERVATIONUM CONSPECTUS.

I.

DE TEMPORE, QUO PRIMUM ORTA SIT SECTA PHARISAICA.

*Tempus originis sectæ Pharif. obscurum adhuc vi-
sum viris eruditis §. 1. Indicatum tamen illud a Jo-
sepho esse affirmatur, hujusque verba afferuntur. §. 2.
Argumentum rei primum §. 3. secundum §. 4. tertium
§. 5. quartum §. 6. quintum §. 7. & 8. Sensus verbo-
rum Josephi exprimitur §. 9. Basnagius excitatur no-
taturque §. 10. Sadducei & Esseni quo tempore orti
eadem opera ostensum. Objectioni occurritur §. 11. &
12.*

II.

DE RITIBUS QUIBUSDAM BAC- CHICIS, A GRÆCIS AD JUDÆOS RECENTIORES DERIVATIS.

*Plutarchi locus exhibetur & de eo judicium §. 1.
Quinque festi tabernaculorum ritus, a Græcis mutuo
sumti*

sumti §. 2. (1) nocturna solennitas in atrio feminarum §. 3. cui similem Græci quoque in Bacchanalibus egerunt §. 4. 5. 6. 7. 8. 9. (2) ניסוך המים f. libatio aquæ §. 10. Cui usitata in Bacchanalibus amphorarum aqua plenarum gestatio originem dedit §. 11. (3) Gestatio & concussio fasciculi ramorum (Lulaf) §. 12. Græcis in Bacchanal. itidem consueta §. 13. & 14. (4) tibia in templo usus §. 15. Græcis etiam in Bacchanal. frequens §. 16. (5) Comestationes, & ratio vivendi laxior §. 17. a Græcis quoque Bacchanalia celebrantibus exercita §. 19. 20. 21. Quæsitæ illis auctoritas §. 22.

III.

DE RITU JUDAICO CORNUA VICTIMÆ INAURANDI EANDEM- QUE CORONANDI.

Talmudicorum de illo ritu testimonium §. 1. Græci quoque hostiarum cornua inaurarunt §. 2. Quare id fecerint §. 3. Idem sertis etiam victimarum capita ornarunt §. 4. Consuetudinis ratio §. 5. A Græcis ritum Judæi acceperunt. Qua occasione id contigerit, §. 6.

IV.

DE JACOBO, ESAVI FACIEM, UT DEI FACIEM, VIDENTE.

In verborum Jacobi interpretibus dno desiderantur §. 1. usus illis Jacobus, tanquam argumento,
ad

ad id quod petebat impetrandum §. 2. Deum videre quo sensu gentiles dixerint §. 3. & 4. quoniam Hebraei §. 5. Dei faciem videre & munera offerre quomodo cohareant §. 6. Sensus verborum Jacobi si אלהים Deum interpreteris §. 7. Interpretationes alia refelluntur §. 8. Quis sensus sit, si vocem אלהים virum vertas principem §. 9. Argumenti vis, & quid sit ורצני §. 10. Quid ברכתי §. 11.

V.

DE PALO CARNI PAULI
D A T O.

Coharentia verborum cum antecedentibus. Respicitur iis ad flagellationis ritum §. 1. Qui exponitur §. 2. & 3. σκόλοψ palus est, ad quem alligati flagellandi §. 4. Quo sensu carni ille dicatur datus §. 5. Angeli voce ad שריון צבור vel שריון ברית דין alluditur §. 6. Satan quis vocetur §. 7. κολαφίζεν flagellandi actum exprimit. §. 8. Orationis Paulinae sententia declaratur. §. 9. 10. 11. 12.

VI.

DE PORTA TEMPLI ὀψαία
S. AMOENA.

Opiniones de ὀψαία ὀψαία varia §. 1. Tractationis nostrae partes duae §. 2. ὀψαία ὀψαία in ario

trio fuit gentium §. 3. & in latere quidem huius orientali, adeoque eadem, quæ Susan a Judæis appellata fuit §. 4. Quomodo portæ huic ἀγίας appellatio conveniat §. 5. Consuetudo scriptorum N. T. convertendi nomina Hebr. propria in Græca appellativa. §. 6.

VII.
DE JUDÆORUM PONTIFICE
ΚΑΘ' ἩΜΕΡΑΝ SACRIFICANTE.

Varia interpretum de verbis istis recensentur sententia §. 1. Nostra proponitur, qua καθ' ἡμέραν idem esse existimatur, ac Judaicum כִּי־יוֹמָם §. 2.

OBSER-

OBSERVATIO I.

DE TEMPORE, QVO PRIMVM ORTA SIT SECTA PHA- RISAICA.

§. I.

SEctæ Pharisaicæ, quæ supra quam credibile est auctoritate olim in gente Judaica valuit, origo prima tam obscura adhuc visa fuit iis, qui hæresin hanc illustrandam sumserunt, nihil ut de illa certi affirmari posse sibi persuaferint. Constat sane hoc exemplis virorum doctissimorum, JOH. HENR. HOTTINGERI, (a) AVG. PFEIFFERI, (b)
A JOH.

(a) In thesauro philol. lib. I. c. I. sect. 5. ubi sic loquitur: Pharisaorum origo nobis obscura est, nisi cum Scaligero deriuemus a Hæsidæis.

(b) In exercitat. de trihæresio Jud. sect. I. assert. 2. thesi I. Origio Pharisaorum satis obscura est, in diuersum ab-

2 Obs. I. De Tempore quo primum orta sit

JOH. FRANC. BVDDEI, (c) JAC. BAS-
NAGII, (d) & JOH. CLERICI, (e) quorum
verba in ima pagina exhibemus. Etti enim
in hoc auctores multi consentiunt, ante Mac-
cabæorum tempora Phariseorum sectam flore-
re non cœpisse: & nonnulli quoque JOS.
SCALIGERI conjecturam, qua Pharisei *A-*
sidaeorum (f) censentur propago, approbant,
nemo tamen, quod equidem sciam, illam
tempestatem, qua initia sua eadem secta ha-
buit, accuratius definire ausus est. Ac me-
tuendum sane est, non defore, qui nimia con-
fidentia crimine nos condemnent, si, quod
viros latuit sagacissimos, nobis animadversum
esse profiteamur. Sed hi fere illi erunt, qui
eorum, quorum præ cæteris illustre in repu-
blica litteraria nomen est, perspicaciam & di-
ligen-

*euntibus auctoribus. Et th. 2. Quo tempore hac secta
ceperit definire non licet. Certum est eam ab exces-
su prophetarum ortam esse. Addit th. 3. Quando au-
tem post prophetarum tempora Pharisei orti fuerint,
ut dictum, est περὶ τῶν ἀρρητων.*

(c) In *Introd. ad Histor. Philos. Ebr.* §. 19. Phariseorum
origo incerta.

(d) In *hist. des Juifs*: Tom. I. liv. II. ch. X. *On ne connoît
point l'origine des Pharisiens, ni le tems, auquel ils
ont commencé de paroître.*

(e) In *prolegom. hist. eccles.* c. II. §. 2. *Ngn satis constat,
quo tempore orti sint Pharisei.*

(f) Hominum religiosorum, qui, conflato bello Syriaco,
pro religione Judaica accerrime depugnarunt. Vid.
I. Maccab. II, 42.

ligentiam nihil posse effugere persuasum habent: qua tamen in re experientiae contraria illis credi manifestum est. Non obstant igitur horum judicia, quo minus *secta Pharisaica* originem, sive *tempus*, quo orta primum ea fuerit, cognosci utique posse affirmemus, si quidem is JOSEPHI locus, quem statim afferemus, penitus inspiciatur curatiusque expendatur.

§. II.

Ita nimirum memoriae prodiit laudatus scriptor: (g) κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν τρεῖς αἰρέσεις τῶν Ἰσδαίων ἦσαν, αἱ περὶ τῶν ἀνδραγῶν πρᾶγματων διαφοράς ὑπελάμβανον, ὧν ἡ μὲν φαρισαίων ἐλίγετο, ἡ δὲ Σαδδουκαίων, ἡ τρίτη δὲ Ἐσσηνῶν, quæ hunc in modum transtulit SIGISM. GELENIVS: Hoc tempore (loquitur de ætate illa, qua Jonathas, Maccabæi cognomen adeptus, ut princeps & pontifex maximus Judæorum rebus præfuit) tres Judæorum *sectæ* ERANT, quæ de rebus humanis inter se dissentiebant, una PHARISÆORVM dicta, altera SADDUCÆORVM, tertia ESSENORVM. Quo quidem in loco qui pro ἦσαν reponeret ἀνέστησαν surrexerunt, orta sunt, nihil eum committere putarem, quod reprehensione dignum sit, cum, ut deinceps patebit, hæc lectio scopo Josephi sit convenientior, ac generatim

A 2

præ-

(g) *Antiquit. Jud.* l. XIII. c. 9.

4 Obs. I. De Tempore quo primum orta sit

præterea constet, illos Josephi codices, quibus adhuc vulgo utimur, emendationes postulare fere innumeras: id quod speciminibus plurimis haud infeliciter ostendit LAMBERT. BOS. (h) Facilis autem hic erat lapsus, ut pro ἀνέστησαν, omiſſis syllabis duabus prioribus, a librario oſcitantiori scriberetur ἦσαν. Utitur sane divus Lucas verbo ἀνέστη bis in argumento plane simili. (i) Sed ne quid temere & præter codicum manuscriptorum fidem emendare videamur, concedemus, ipsum Josephum scripsisse: κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν τεττάρων ἀνέστησαν Ἰσδαίων ἦσαν; apparebit tamen nihilo secius, sermonem Josepho hic esse de primo sectarum Judaicarum, atque adeo Pharisaicæ quoque, ortu. Tota res eo redibit, ut investigemus, utrum vox ἦσαν de eo, quod esse pergit, cum ante jam extiterit, an de eo quod existit, sive oritur *Esse primum incipit*, debeat accipi, h. e. utrum phrasis κατὰ τὸν χρόνον τῶν τεττάρων ἦσαν vertenda sit: Circa hoc tempus erant, an circa hoc tempus existerant, oriebantur. Posterius ut credam, his adducor rationibus.

§. III. Pri-

(h) In *Animadversionibus ad scriptores quosdam Græcos* cap. XXI-XXVIII. Magna etiam spes est, celeb. HAVERCAMPIVM, in nova, quæ apud Batavos nunc paratur, Josephi editione ingentem mendorum copiam sublaturum.

(i) Act. V, v. 36. 37.

§. III.

Primo credibile prorsus non est, Josephum, qui cunctas Judæorum res, memoria dignas, singulari plane studio, litteris confignavit, rem adeo memorabilem, qualis sectarum, quæ populum Judaicum universum in tres olim cætus distinxerunt, origo erat, silentio præterire voluisse: cum plurima ille alia, minus momentosa, in commentarios suos retulerit. Iam locus scriptoris huius nullus erit, quo sectarum Judaicarum indicentur initia, nisi is sit, quem modo adduximus. Aut igitur statuendum erit, esse in illis verbis aliquid, quod originem illarum prodat, aut fatendum, Josephum hanc plane siluisse: quod quomodo cum summa scriptoris diligentia, quam in recentiori præsertim gentis suæ historia enarranda idem adhibuit, conciliari possit neutiquam apparet. Prius vero si admittas, sponte consequitur, esse vocem *ἦσαν* per *existebant*, *nascebantur* exponendam. Non ignoramus quidem postulandum non esse ab historicis, ut res omnino omnes posteritatis memoriæ commendent, jure tamen quodam ab iisdem exigimus, ut originem illarum rerum ne reticeant, quæ momenti sunt maximi, magnamque conversionem in illam rempublicam, cujus historiam perscribere instituerunt, induxisse deprehenduntur, maxime si origo ista in ea tempora, quorum

6 Obs.I. De Tempore quo primum orta sit

memorabilia tradunt, incidat, eaque significatio neque ipsis, neque aliis, quidquam creare possit periculi. Talis vero cum res illa sit, de qua in præsentî quæstio habetur, ejus reticentia a Josepho, qui leges bono historico observandas negligere non solet, minime erit exspectanda.

§. IV.

Secundo, interpretationem eandem totius narrationis Josephi requirit series, quæ quidem hæc est: Postquam Jonathas Maccabæus ex prælio cum copiis Demetrianis commissio victor discesserat, Hierosolymam reversus, cum omnia sibi ex sententia cedere videret, misit Romam legatos de renovanda amicitia, quibus mandata dedit, ut in reditu Lacedæmonios quoque inviserent, eosque cognationis admonerent atque fœderis. Quibus mandatis ut satisfaceret, legati, impetratis Romæ quæ volebant omnibus, in patriam revertentes ad Lacedæmonios quoque pervenerunt: quibus ubi Jonathæ pontificis litteras, quarum exemplum Josephus exhibet, obtulissent, accepto decreto Lacedæmoniorum publico de amicitia atque societate, dimissi sunt. His ita narratis, statim subdit Josephus: *Hoc tempore tres Judæorum sectæ erant*, ut vertit Gelenius. De quarum sectarum placitis ubi breviter edisseruit scriptor, ad negocia Jonathæ bellica

lica redit, successumque expeditionis, adversus Demetrium ab eodem susceptæ, exponit. Ex quo sane contextu evidenter, puto, apparet, alienissimam ab eo loco fuisse sectarum Judaicarum commemorationem, nisi earundem ortum, qui ad illud tempus pertineat, indicare voluisset Josephus. Neque vero quisquam, qui Josephum novit, persuadere sibi facile poterit, eum res, quibus nihil invicem commune est, miscere voluisse, nisi temporis, quo acciderunt aut exortæ fuerunt, series ita postulasset.

§. V.

Tertio, istum sensum si rejicias, ratio perspicui poterit nulla, quare Jonathæ potissimum ætate tres in Judæorum gente sectas fuisse dicere Josephus voluerit, maxime cum occasio, quæ id requireret, esset nulla. Neque enim isto solum seculo, sed inde ad extrema usque reipubl. Jud. tempora floruit hæresis illa tripartita. Non igitur erat, cur circa hoc inprimis tempus tres Judæorum sectas fuisse Josephus scriberet. Est nimirum hæc loquendi ratio ita comparata, ut tempora alia excludere videatur. Longe igitur aliud quid Josephus sibi proposuisse putandus est, quando inter res, quæ Jonathæ tempore acciderint, illud quoque sectarum ponit dissidium, quam nudam hujus recensionem. Consilium vero

8 Obs.I. De Tempore quo primum orta sit

aptius nullum ei tribuas, quam originis hæresium commemorationem.

§. VI.

Quarto ex eo, quod in historia superiori neque Pharisæorum, neque Sadducæorum, neque Essienorum mentionem Josephus fecerat ullam, suspicari etiam fas est, sectarum ante Jonathæ tempora discrimen in gente Judaica fuisse nullum. Si fuisset, sine dubio indicasset Josephus, cum occasio passim ei sese obtulerit aptissima, ubi de rebus ad religionem Judæorum pertinentibus disseruit. Quod si vero ante Jonatham sectæ illæ repertæ non sunt, palam est illas hujus ætate fuisse exortas. Nam tunc quidem eas fuisse, ex allato supra Josephi testimonio liquet.

§. VII.

Atque his forte rationibus ad assensum nobis præbendum movebuntur, qui norunt, quo argumentorum genere in probandis rebus historicis utendum sit. Sed cum futuros putemus, qui illis non contenti exempla requirant locorum, ubi verbum *ἐγένετο* existendi, nascendi & oriendi adhibeatur significatu, his quoque satisfacere constituimus. Possemus quidem, ut laborem hunc declinaremus, cogitandum illis proponere, *notionem vocibus convenientem non ex frequentiori semper usu, sed*
ex

ex auctoris scopo, orationis contextu rebusque circumstantibus aliis saepenumero esse metiendum: quæ singula si hunc istumve significatum requirant, non est, cur morose eum voci denegemus, licet forte insolitus videatur. Possemus quoque huc aptare canonem illum Glassianum: (k) *Verbum, quod actum completum significat, accipiendum quandoque est inchoative*: quem canonem idem GLASSIUS exemplo illustrat, ex Matth. II. 7. *petito*, ubi *ῥέγονος ὁ ἀστέρας* tempus stellæ apparentis, tempus denotet stellæ apparere incipientis. Quippe secundum istud interpretandi præceptum, (quod nihil causæ est, cur minus in profanis, quam in sacris scriptoribus explicandis valere debeat) dici posset, *ἔβαι* in allato Josephi loco *inchoative* esse accipiendum, idemque significare ac *esse incipere*. Sed ut huc quidem confugiamus non opus esse arbitramur, cum exempla, quæ forte exposcentur, minime defint.

§. VIII.

Itaque quinto ad sententiam nostram roborandam hoc etiam facit, quod ab eo verbi *ἔβαι* usu, quo latinorum *existere oriri vel fieri* illud exprimit, scriptores quoque alii minime abhorruerunt. Facile foret, si instituti brevitatis permitteret, exempla multa in hanc causam cumulare; sufficient vero fortassis aliqua.

A 5

Pri-

(k) In philolog. sacra lib. III. Tract. 3. propositum.

10 *Obs. I. De Tempore quo primum orta sit*

Primum depromemus ex græcis V. T. interpretibus, qui 2. Sam. VII. 12. verba hebraica: **מִמֶּעַי טֶבַע רִחֵן** qui prodibit ex visceribus tuis, reddiderunt: **ὅς ἔσται ἐν τῆς κοιλίας σου** qui erit, h. e. qui EXISTET, ORIETVR, NASCETVR ex ventre tuo. Eodem verbo subinde usi sunt interpretes memorati ad exprimendum hebr. **רִחֵן** fieri. Porro referri huc potest Act. XII. 18. ubi, cum Petrum frustra in carcere quæsisissent milites, non mediocriter hanc rem illos perculisse Lucas indicat his verbis: **γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος ἐν ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις.** Cum dies illuxisset, turbatio ERAT (sive, ut aptius verti potest, EXISTEBAT, ORIEBATVR) non exigua inter milites. Apud HERODIANVM (1) Plautianus Saturnino **πρόκειται δὲ σοι, αἰτ, ἀρεσις, ἢ τῷ εἶναι ὅπερ ἐμὲ νῦν ἐρεῖς ὅτα ἢ τεθνάναι αὐτίκα.** Quæ recte Angelus Politianus sic convertit; *Datur tibi optio, velisne ille ipse EVADERE, quem me nunc esse cernis, an perire statim.* Eidem scriptori (m) **ἡ ὅσα εἰσὶς καὶ ταραχὴ** seditio est & tumultus nuper ORTVS. Accedit quod SVIDAS (n) æque, ac auctor etymologici magni (o) verbum **εἶναι** per **ὑπάσχειν** exponant, quod non esse modo fed & existere significat. Nomen, originem inde ducens, **ὑπαρχὴ**, initium, principium &

(1) Lib. III. c. II.

(m) Lib. VII. c. II.

(n) In *Lexico* Tom. II, p. 26. edit. Küster.

(o) pag. 300.

& ortum denotare, res est omnium Lexicographorum scriptis testatissima. Pari modo scriptores etiam latini, minime contemnendi, esse suo pro oriri nonnunquam utuntur. Sic v. c. SVLP. SEVERVS (p) *Non multo post*, inquit, *intervallo*, *tertia persecutio per Trajanum* FVIT (orta est) Paulo post (q) idem clarius: Diocletiano & Maximiliano imperantibus, *acerbissima persecutio* EXORTA. Affini sensu TERTIIVS & HORATIVS est, *pro contingit & fit*, *fieri potest* adhibuerunt. Ille in Hecyra (r): *Sæpe est*, (contingit, evenit) *quibus in rebus aliis ne iratus quidem est*. Hic in epistolis (s): *Non est* (fieri non potest) *ut copia major ab Jove donari possit tibi*.

§. IX.

Quare sensum verborum Josephi sic licebit exprimere: Dum hac geruntur, Jonatha, pontifice & principe prudentissimo, rempublicant Judæorum firmante ejusque fortunam amplificante, SECTAE in eadem gente EXORIVNTVR TRES, una PHARISÆORVM, Sadduceorum altera, tertia Essenorum, quæ de rebus humanis opiniones foverunt diversas. Erit igitur secta Pharisaica origo ad Jonathæ Maccabæi ætatem, & ad annum circiter ante Christum natum 144. si VSSERII computationem (t) sequa-

(p) *Hist. sacræ* l. II. c. 31.

(q) c. 32.

(r) *Act. III. scena I. v. 28.*(s) *Lib. I. epist. 12.*(t) *In annal. Vet. & Nov. Test. p. 361.*

12 *Obs. I. De Tempore quo primum orta sit*

sequamur, referenda. Dissidio autem isti aniam sine dubio præbuit philosophiæ græcanicæ studium, ad quod circa tempus illud incumbere Judæi coeperunt, occasione frequentissimi cum Græcis commercii (u) Præcipua namque sectarum Judaicarum placita e Græcorum derivata esse philosophia, demonstratu est facillimum.

§. X.

Suboluit aliquid hujus Pharisaicæ sectæ originis, a Josepho indicatæ, JACOBO BASNAGIO, qui loco supra citato, quamvis dubitanter, pronunciat: *Joseph, qui devoit mieux connoître une secte, dont il étoit membre & partisan assez zélé, semble en fixer l'origine sous Jonathan, l'un des Maccabées, environ cent trente ans avant JESVS CHRIST.* Nescio tamen quomodo suspicari potuerit Basnagius, Hillelis & Schammæi dissensionem Pharisaismum peperisse, cum omnium accuratiorum chronologorum testimoniis hoc sit comprobatum, par illud Doctorum Judaicorum celeberrimum diu post Jonathæ tempora, nec adeo multis ante Christum natum annis, claruisse. Neque eos quidem magnopere falli arbitror, qui Hillelem & Schammæum sub Pollionis & Samææ nomine Josepho celebrari existimant.

Quod

(u) Lege sis de isto commercio *antiquitatum* Josephi librum XII. & XIII.

Quod si verum est, uterque æqualis fuit Herodi magno, sub quo Christus natus est.

§. XI.

Tandem illud quoque monendum, eadem nos opera, quæ tempus ortus sectæ Pharisaicæ declaravimus, Sadducæ quoque & Essenæ originem, non minus obscuram plerisque creditam, ostendisse. Nimirum ad has etiam pertinet, quod Josephus ait: κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν τῶν ἡσσαν, Circa tempus hoc ortæ sunt. Nihil enim moramur vulgare illam Judæorum narrationem, qua Zadokus, Antigoni Sochæi, doctoris ante C. N. sæculis clari, discipulus, Sadducæismi conditor fuisse fertur: quam traditionem suspectam jam habuit, & haut obscure figmentis annumeravit Talmudicis HUMPHREY PRIDEAUX, Anglus celeberrimus. (x) De Essenis quidem tum ex JOSEPHO tum e PLINIO disputari contra hanc sententiam posse intelligo; facilis autem erit responsio. Nam quod ad Plinium attinet, is quidem Essenorum gentem per seculorum millia æternam prædicat. (y) Sed loquitur Plinius de duratione vel præterita, vel futura; utrumque enim sensum verba ejus ferunt. Si illud est, manifesta fane erit exaggeratio, eaque

(x) In Connexione veteris & novi testam. cum historia gentium exterarum, p. II, c. V. p. 412. edit. germ.

(y) Hist. natur. l. V. c. 17.

14 *Obs. I. De Tempore quo primum orta sit*

eaque vel ex ignorantia Plinii profecta, vel ex oratorum more adscita; sin vero hoc, secure linquamus Plinio opinionem illam, qua Essenorum familiam per seculorum millia ab interitu liberam fore credidit.

§. XII.

Nec prætermittendus erit iste Josephi locus, (z) in quo sectas Judæorum singulas longe antiquissimas idem facere videtur. Ἰσδαίοις Φιλοσοφίαι τρεῖς ἦσαν ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΝΤ ΑΡΧΑΙΟΤ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΙΩΝ, ἥτε τῶν ΕΣΣΗΩΝ καὶ ἡ τῶν ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ, τρίτην δὲ Φιλοσόφου οἱ ΦΑΡΙΣΑῖΟΙ λεγόμενοι. *Judæorum institutis patris viventium triplex philosophia fuit, JAM INDE VSQVE A REMOTIS TEMPORIBVS, Essenorum, Sadducaeorum, & ea, quam Pharisei, qui dicuntur, professi sunt.* Nempe constat, solere Græcos phrasi ἐκ τῆ πάνυ ἀρχαίᾳ, in qua vox χρόνος subaudienda est, ad tempora respicere antiquissima. Sic THVCYDIDES (a) ἀπὸ τῆ πάνυ

(z) *Antiquit. Jud.* l. XVIII. c. 2.

(a) *Belli Peloponens.* lib. II, fol. 32. col. I. edit. gr. Florent. quæ cum scholiis græcis prodiit a. 1526. Verba hæc sunt: *Ξυμβεβήκει δὲ ἀπὸ τῆ πάνυ ἀρχαίᾳ ἐτέρων μᾶλλον Ἀθηναίοις τῷτο· Ἰστὲ μοι* (sc. ἐν τοῖς ἀρχαίοις διαί-)

πάνυ ἀρχαίς de eo dicit, cujus origo ad primam pertinet antiquitatem. Videri igitur Josephus poterat hac loquendi ratione usus non fuisse, si triharefii Judaici principium Jonathæ Maccabæi tempora non superare credidisset. Namque hæc inter & scriptionis Josephi tempus, nonnisi duorum circiter seculorum intervallum fuit. Tenendum vero est, phrasi hac non ea semper tempora, quæ multis sæculis sint priora, sed longe recentiora quandoque innui. Est non absimilis locutio, qua Jacobus utitur apostolus apud LVCAM (b) cum μαωῆς γὰρ, ait, ΕΚ ΓΕΝΕΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ κατὰ πόλιν τῆς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινώσκόμενος, Habet Moses AB ÆTATIBVS ANTIQVIS, qui oppidatim eum prædicent in synagogis, ubi singulis sabbathis legitur. Vbi sane ἐκ γενεῶν ἀρχαίων non ad antiquiora, quam Maccabæorum referri debet tempora, ut pote quibus synagogas in gente Judaica primum constitutas, & prælectionem legis Mosaicæ solen-

διατᾶσαι, vitam agendi rusticam) a priscis inde temporibus magis apud Athenienses, quam alios invenerat. Repetit autem Thucydides, ut ex sequentibus apparet, eam a Cecropis, primi Atheniensium regis, quem Mosis æqualem nonnulli censent, temporibus.

(b) Act. XV, 21.

16 Obs. I. De Temp. quo prim. orta sit sect. phar.

lennem, quovis sabbatho suscipiendam, institutam fuisse pridem monuere philologi sagaciores. Quid? quod non longe ante (c) Petrus testatur, designatum se a Deo fuisse ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων, AB ANTIQVIS DIEBV, qui evangelium gentilibus nunciaret. Atqui nemini opinor obscurum erit, Petrum in animo habuisse tempus illud, quo Cornelio centurioni, homini ethnico, doctrinam christianam exponere iussus fuerat: (d) a quo tempore ad habitum tunc apostolorum concilium pauci admodum effluxerant anni. Potuit igitur Iosephus quoque sectas Judæorum, & in his Pharisaicam, ἐν τῷ παυ ἀρχαίς fuisse dicere, licet eadem ducentis annis haud multo essent vetustiores.

(c) eodem cap. v. 7. V. Pauli Colomesii *Observationes sacras, in operibus Hamburgi editis* p. 623.

(d) Act. X.

OBSER-

OBSERVATIO II. (e)

DE
RITIBVS QVIBVSDAM
BACCHICIS,
A GRÆCIS AD IVDÆOS RECENTIORES
(f) DERIVATIS,
ET AB HIS TABERNACVLORVM FESTO
VSVRPATIS.

ANTIQVITATVM GRÆCARVM
CVLTORIBVS SOLENTIBVS

S. P.

§. I.

DEstinaveram quidem animo, scriptione
hac, qua ad recitationes meas publi-
cas invitandi eratis, exemplis aliquot
singularibus uberius illud declarare, quod
oratione mea auspicali expositum nuper a
me fuisse meministis, *posse nempe Veteris Te-
stamenti interpretem, e scriptoribus Græcis profa-
nis,*

(e) Hanc observationem anno jam tum superiori per mo-
dum programmatæ, publicæ antiquitatum Græcarum
expositioni præmissi, publicavimus; nunc vero & e-
mendatiorem & auctiorem recudi curavimus.

(f) Per hos Judæorum eos intelligimus, qui sub imperio
Græco, per orientem constituto, ætatem egerunt.

18 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

nis, utilitatem capere admirabilem. Præbuit autem mutandi consilii occasionem tabernaculorum solennitas, nuper admodum Judæis celebrata. Huic enim cum in vico quodam vicino cum amicis aliquot, spectandi causa, interesssem, nonnullasque synagogæ caeremonias paulo curiosius considerarem, recordari contigit illius ΠΛΥΤΑΡΧΙ loci, quo solennia illa Judaica cum Bacchi sacris congruere, imo Baccho nuncupata esse, non habitanter affirmavit scriptor omnium, quotquot e Græcis superstitēs nobis sunt, facile princeps. Sic enim ille perscripsit (g): Τῆς μεγίστης καὶ τελειοτάτης ἐορτῆς παρ' αὐτοῖς ὁ καιρὸς ἐστὶ καὶ ὁ τρόπος Διονύσω προσήκων. Τὴν γὰρ λεγυμένην νησεῖαν ἀκμάζοντι τρυγητῶ τραπέζας τε προτίθενται παντοδαπῆς ὁπωρέας, ὑπὸ σκηναῖς τε καθιᾶσιν, ἐκ κλημάτων μάλιστα καὶ κιντῆ διαπλεγμέναις, καὶ τὴν προτέραν τῆς ἐορτῆς σκηνὴν ὀνομάζουσιν. Ολίγαις δὲ ὑπερον ἡμέραις ἄλλην ἐορτὴν ἔκιναν δι' ἀνιγμάτων, ἀλλὰ ἀντικρὺς Βάκχῃς καλεμὲν τελοῦσιν. Ἔστι δὲ καὶ κρατῆροφορία τὴς ἐορτῆς καὶ θυρσοφορία παρ' αὐτοῖς, ἐν ἣ θυρσος ἔχοντες εἰς τὸ ἱερόν εισίσιασιν. εἰσελθόντες δὲ ὅ, τι δεῶσιν ἔκισμεν. εἰκὸς δὲ Βακχεῖαι εἶναι τὰ παιδόμενα· καὶ γὰρ σάλπιγγι μικραῖς, ὥσπερ Αργεῖοι τοῖς Διονυσίοις, ἀνακαλυμμένοι τὸν Θεὸν χράνται· καὶ κινθαρίζοντες ἕτεροι προσίσιασιν, ὥς αὐτοὶ Λευίτας προσονομάζουσιν, εἴτε παρὰ τὸν Λύσιον, εἴτε μᾶλλον παρὰ τὸν

(g) *Symposium* lib. IV, T. Opp. II. p. 671.

τὸν ἔθιον τῆς ἐπιλήσεως γεγενημένης. Quæ sic latine reddidit Xylander: *Maximæ* & *perfectissimæ* (h) *Judæorum solennitatis* & *tempus* (i) & *modus cum Bacchi sacris congruit*. Quod enim ipsi vocant *jejunium*, (k) id sic celebrant, ut maxime fervente vindemia proponant mensas, in quibus expositæ sint omnis generis fruges: & sub tabernaculis desident, potissimum e palmitibus & herba

B 2

dera

(h) Sic alibi quoque, in *Apophthegm.* p. 284. tabernaculorum festum τὴν μεγίστην ἑορτήν, *festum* Judæorum *maximum* Plutarchus prædicavit, sicuti Josephum *Antiqu. Jud.* l. XIII. c. 16. conferenti patebit. Merito quidem. Quippe reliqua festa omnia pompa illud facile superavit: quare etiam κατ' ἐξοχήν αἷν, *festum*, a Judæis dici meruit.

(i) Erant Bacchanalia vel *verna* vel *autumnalia*. Illa intra tres annos non nisi semel, *trieterica* inde dicta, in urbibus; hæc vero, *Lenæa* ex torcularibus appellata, quotannis ruri agebantur. Ac ad hæc quidem Plutarchum hic respexisse, illud indicio est, quod tabernaculorum festum in autumnii incidebat initium.

(k) Dies designatur expiationis, quo quia omni cibo potuque sese abstinebant Judæi, hinc *jejunii* nomen illi tulit. Conf. Aët. XXVII, 9. Judæi רב מצותם *jejunium magnum* dixerunt, ut a jejuniis aliis, minus religiose servandis, distinguerent. Manifestum vero est, expiationis festum cum eo, cui a tabernaculis nomen hæsit, a Plutarcho hic confundi: quod facile contigit homini extraneo, cum ambo festa non nisi quinque dierum intervallo essent disjuncta. Nam *expiationis* anniversariæ dies decimus mensis Tischri, nostro partim Septembri partim Octobri respondentis, sacer erat, tabernaculorum vero solennitas ejusdem mensis die decimo quinto inchoabatur.

20 Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis

dera quæ contexuntur: & diem quæ festum antecedit (l) Tabernaculariam nominant. Paucis vero post diebus aliam festivitatem (m) non obscure, sed omnino aperte Baccho nuncupatam celebrant. Est etiam solenne apud eos festum craterophoria a palmitibus gestandis (potius craterophoria, s. crateris gestatio (n), & thyrsophoria, ubi thyrsos gestantes in templum intrant: quid intus faciant, ignoro. Credibile est, Bacchi ab iis sacra peragi. Nam & tubis exiguis, sicut Argivi Bacchanalibus, utuntur ad evocationem numinis: & alii progrediuntur citharis ludentes, quos ipsi Levitas appellant, sive a LYSIO (o) sive ab EVIO (p) po-

(l) Vertere etiam possis diem festi primum. Enim vero non hunc modo, sed integrum septiduum festum a tabernaculis appellatum fuisse, dicere debuerat Plutarchus.

(m) Videtur Plut. in animo habuisse diem festi septimum, illum quidem omnium solennissimum, qui & Joh. VII. 39. ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς ἐορτῆς dies festi magnus dicitur. Ad hunc diem, ex ipsius Plutarchi mente, referendam censeo craterophoriam & thyrsophoriam, cuius statim injicitur mentio, & ex qua festum facere separatim videri noster possit. Illæ namque cæremoniæ, infra copiosius explicandæ, licet singulis festi diebus exercerentur, septimo tamen insigniori cum apparatu peragebantur.

(n) Est enim in Græco κρατῆροφορία, pro quo κραδῆφορίαν Xylander legit, vel ex ἀβλεψία quadam, vel quod in codice eius sic esset scriptum. Nullus autem dubito, quin κρατῆροφορίαν ipse Plutarchus posuerit.

(o) Rationem appellationis Plutarchus reddit *Sympos.* I. VII.

(p) *potius* (utrumque Bacchi nomen est) *ita dictos*. Quem locum ubi domum reversus illico inspexissem, vehementer initio indignabar, quod tam parum æquum Judæis sese præbuerit Plutarchus, ut festo a tabernaculis nomen sortito Bacchica sacra ab iis fieri, Bacchumque coli, dicere non sit veritus, cum in Mosis quidem de solennitate istac lege nihil extare nossem, quod vel levissimam ejus rei suspicionem injicere possit. Quæ enim quæso habitationi sub tentoriis, quem præcipuum ejus festi ritum esse legislator voluit, cum Bacchanalibus intercedit cognatio? Sane enim sub tentoriis desidere bacchantibus

B 3

mos

I. VII. extremo p. 716. his verbis: Οἱ παλαιοὶ τὸν θεὸν ἐλεύθερον καὶ ΛΥΣΙΟΝ ἐκάλεον, ὅτι τὸ θελοπρεπὲς καὶ περιδῆες καὶ ἅπιστα ἐξάιρων καὶ ἈΠΟΛΩΝ τῆς ψυχῆς ἀληθεία καὶ παρρησία χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους δίδωσιν. *Antiqui Deum (Bacchum) Liberi & LYSII, seu solutoris nomine appellarunt, quod servilem metum & infidelitatem eximens, eaque animum solvens (liberans), homines inter se veritate dicendique libertate uti docet.*

(p) *Ejus inde cognominatus creditur Bacchus, quod parens ipsius, Jupiter, in bello giganteo ad edenda fortitudinis signa filium excitaturus, subinde clamaverit: Ἔν υἱέ, Age fili, sortem te gere. V. Explication historique des fables de l'Abbé Banier, Tome II. p. 44. Alii Jovis, victoriam Baccho congratulantis, vocem esse volunt, q. d. enge fili. Ceterum notationem nominis Levitarum a Plutarcho non esse petendam, quivis facile intelligit.*

22 *Obf. II. De Ritibus quibusdam Baccæsis*

mos non fuit. Cum vero, re accuratius expensa, deprehendiſſem, Plutarchum non tam ex ritibus feſti priſtinis, a divino Moſe inſtitutis, quam iis, quos ipſius ætate, præter legis præſcriptum, gens Judaica uſurpabat, judicium formaſſe, ſic ſtatui: Approbandam omnino fuiſſe Plutarchi ſententiam, ſi hoc ſolum dixiſſet: Habere tabernaculorum feſtum, prouti illa tempeſtate agi ſolebat, multa cum Bacchanalibus communia, imo ex his quoque petita; ea autem parte falſiſſimam eſſe, qua ipſum Bacchum a Judæis coli auctor ille judicavit.

§. II.

Gentem ſcilicet Judaicam nativam religionis ſuæ ſanctiſſimæ ſimplicitatem atque puritatem omni tempore, prouti quidem fieri par erat, haudquaquam conſervaviſſe, nemo eſt, qui ignoret. Graviſſimas proſecto cauſas habuere ipſe ſervator optimus, & quos mandatis ille ſuis ad homines inſtruxit, legati ejus ſanctiſſimi, exprobrandi Judæis conſilium illud perverſum, quo legi divinitus traditæ tot ſuperaddiderant ſtatuta nova, ut ſcita illius religioſiſſima veluti antiquata viderentur, & oblivioni tradita. Ritibus imprimis tantus acceſſerat cumulus, ut ſi non nova prorfus, ſibi certe, quoad externa, admodum diſſimilis, & longe ſimul oneroſiſſima

ma evasisset religio. Fecerat enim familiari-
or, quæ inde ab Alexandri M. obitu Judæis
cum gentibus exteris, præsertim cum Græ-
cis, fuit consuetudo, ut ab his non multa
tantum vitæ studia, sed ritus quoque super-
stitiosos plurimos illi adscivissent: quos, licet
ad cultum veri Dei magis exornandum adhi-
beri viderentur, melius fuerat omitti, pristi-
namque puritatem servari. Cujusmodi ritu-
um si quis forte exempla requirat, is ob ocu-
los sibi ponat festi tabernaculorum, qualiter
republica Judaica jam senescente, celebratum
illud fuit, caremonias, & reperiet, nisi me
omnia fallunt, in his non paucas, de quibus
legislatori nihil unquam in mentem venit,
quasque, instituta diligenti disquisitione, a
peregrinis, nominatim Græcis, assumtas fuis-
se apparebit. Ac tales præ ceteris hæ cen-
sendæ sunt:

I. *Nocturna solennitas, in feminarum atrio ma-
xima cum pompa agitata.*

II. *Aquæ, ex fonte Siloam amphora aurea hau-
sta, effusio solennis.*

III. *Fasciculi ramorum, LVLAÆ dicti, gesta-
tio & concussio.*

IV. *Tibiæ ante altare usus.*

Quibus V. addi possunt *immoderata hilarita-
tis signa, præsertim comessationes.* Harum jam
caremoniarum usum recentiorem facile agno-
verunt scriptores aliqui Christiani, in Judæ-
orum

24 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

orum instituta commentati, originem quoque detegere nonnulli sunt aggressi, qui tamen, fateor, sua conjectandi licentia neutiquam mihi satisfecerunt, nec satisfecisse credo aliis, qui exigua quadam specie non statim ad assensum moventur. Ego, postquam cum caeremoniis quibusdam Græcorum Bacchicis comparare istas institui, easdem his per esse similes & suscepta investigatione ulteriori, non similes modo esse, sed suam quoque debere originem visus mihi sum animadvertisse, mirarique desii, quod Bacchanalia a Judæis agi Plutarchus opinatus sit. Putavi igitur, cum publicæ antiquitatum Græcarum recensitioni præfandum aliquid nunc esset, ab hoc instituto alienum non fore, si eam rem latius persequendam mihi fumerem, & in propositum ante Plutarchi locum prolixius quasi commentarer. Quod ut ordine fiat decenti, *enarrabo* primum, ex monumentis fide dignis, paulo fusiùs enumeratas modo *Judæorum caeremonias*. Tum cum *sacris Bacchicis* eas contendam: ac denique *quo tempore, quæve occasione, a Græcis ad Judæos venisse* videantur, ostendere conabor.

§. III.

Prima, quam posui, eaque præcipua, in ipso templo fuit exercita. Siluit eam Plutarchus, fallus quippe, eorum, quæ in templo agant

agant Iudæi, nihil sibi esse exploratum. Eam vero hunc in modum describunt auctores Judaici (q). Cum finitis cuiusque diei festis facris NOX ingruisset, ingens populi turba in atrio feminarum confluebat. Constituta ibi ante fuerant candelabra aurea tam ingentis staturæ, ut per scalas ad eorum fastigium ascendendum esset. Singulorum in summitate quatuor collocata erant simpula cum ELYCHNIIS BYSSINIS, factis scilicet ex detritis sacerdotum braccis atque balteis. Ea simpula juniorum sacerdotum opera oleo implebantur & accendebantur. Accensa, propter multitudinem locique excelsitatem, & quod sub dio essent, lumen suum non per templum modo totum, sed per universam etiam Hierosolymorum urbem late diffundebant. Tum viri quidam præcipuæ dignationis, iidemque religiosi & experti, artificiose SALTARE instituebant, tenentes manibus FACES ARDENTES, quas inter saltandum subinde in altum jactabant, delapsasque manibus rursus excipiebant (r). Nec intermitte-

B 5

bant

(q) Talmudici in *Succah* f. codice de *tabernac. festo* c. V. §. 2. 3. 4. Maimonides in libro de *ejusdem festi ritibus* c. VIII. alique.

(r) Fidem fere superat, quod de R. Simeone, Gamalielis filio, narrant Talmudici in *Succah*, fol. 53. col. 1. Nempe illum ferunt in *solemni festivitate, qua olim in templo celebrabatur, & domus haultus vocata est, octo faces*

26 *Obf. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

bant iidem saltatores CANTV jucundo spectatores oblectare. Levitæ interim in quindecim gradibus, quibus ex atrio Israelitarum in feminarum descendebatur atrium, consistentes CITHARIS, nabliis, CYMBALIS, tubis innumerisque instrumentis aliis, scienter tractatis inflatisque, psalmisque graduum (s) qui vocantur, decantatis, suavi concentu aures demulcebant. Porro duo sacerdotes, in porta stantes illa, per quam ex Israelitarum atrio in atrium feminarum penetrabatur, tubas tenebant manibus, easque per intervalla inflantes, sensim ex gradibus ejus portæ quindecim descendebant, & ad portam oppositam, orientalem puta atrii feminarum, procedebant. Ad quam ubi pervenissent, sistebant gradum, & conversa occidentem versus facie, alta voce exclamabant: *Patres nostri in hoc loco, tergis ad sanctuarium, faciebus vero ad ortum conversis, solem adorarunt; nostri autem oculi ad Dominum (sedem Dei, sanctuarium, feminarum atrio ab occasu objacens) directi sunt.* Spectatores

faces ardentes una manu tenuisse. Has simul in altum cum projecisset, e decidentibus unam semper manu una eundem excepisse tradunt, & aliam manu altera sursum esse jaculatum, & singulari manuum corporisque agilitate caruisse, ne ulla unquam ex facibus istis sociam attingeret. V. Wagenf. in Sora p. 981.

(s) Sunt illi numero quindecim; videlicet CXX, CXXI, & seqq. ad CXXXIV. usque. Eos sic appellatos volunt, quod ex quindecim illis, quos memoravimus gradibus voce canora solerent recitari,

res pompæ intererant fere innumeri, feminae æque ac viri, jubilis atque VOCIFERATIONIBVS lætitiā suā testantes. Atque hī quidem denso agmine in ipso atrii pavimento; illæ vero in podio, sive tabulato aliquo, ad parietes atrii columnis superstructo, verfantes per cancellos ad spatium inferius respiciebant. Protrahebatur festivitas fere ad lucis ortum, dicta vulgo שמחת בית השואבה, lætitia domus haustus (t). Natum de hac proverbium: כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו Quicumque nunquam vidit hilaritatem domus haustus, non vidit per suam vitam hilaritatem aliquam memorabilem.

§. IV.

Quod si jam pompam, modo recensitam, cum Bacchica Græcorum conferamus, summam facili negotio deprehendemus similitudinem, Nam in Bacchanalibus omnis fere solen-

(t) In hac phrasi per *domum haustus* atrium designatur feminarum, ideo sic appellatum, quod in eo ageretur hæc festivitas, tanquam complementum lætitiæ, ad *haustus* pridie ex fonte Siloam & effusus in altare aquæ ceremoniam pertinentis: de qua ceremoniā deinceps agemus pluribus. Forte tamen non erraveris, si שמחת בית השואבה *domum* veritas *fistula*, s. locum, ubi *infatur fistula*, ita tamen, ut fistula, per synecdochē speciei, pro omnis generis instrumentis musicis accipiat. Affine certe vocabulum, שאובתא, *fistulam* denotat auctori paraphraseos, Jonathani a nonnullis perperam tributæ, Deut, XVI, 14.

28 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

lennitas nocturna erat : *lampades ac tædæ*, quarum *ellyphnia* ex *byssō* confecta fuerant, circumferebantur : *choreæ* ducebantur : *instrumenta*, *cymbala* præsertim atque *citharæ* pulfabantur : *cantilena* audiebantur : *vociferationes* atque *jubila* edebantur. Quæ momenta singula scriptorum antiquorum testimoniis nunc erunt declaranda.

§. V.

Ac primum quidem Bacchi sacra NOCTV potissimum fiebant, eam procul dubio ob causam, ut liberius exerceri possent omnis generis crimina, honestiores oculos per diem offensura. Ipse illud profitetur Bacchus apud EVRIPIDEM (u). Interrogatus enim a Pentheo :

Τὰ δ' ἱερὰ νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς ;

Hæc vero sacra noctu an interdiu facis ?

respondet :

Νύκτωρ τὰ πολλὰ, σεμνότητ' ἔχει σκότος.

Noctu plerumque ; tenebræ enim aliquid augusti habent.

Factum hinc est, ut NYCTELII (x) cognomen Bacchus acceperit. PLUTARCHVS : (y) Διόνυσον δὲ καὶ Λαγρέα, καὶ ΝΥΚΤΕΑΙΟΝ καὶ Ἰσοδαίτην αὐτὸν ὀνομάζουσι. Ipsum Deum Dionysum

(u) in *Bacchis* v. 485.

(x) Quod nomen coaluit ex vocibus νύξ *nox*, & τελεῖν *perficere*.

(y) In libro de *El apud Delphos* T. Opp. II. p. 389.

nysum (Bacchum) *Zagreum*, NYCTELIVM & *Ifodetam* appellant. OVIDIVS (z):

NYCTELIVMque patrem nocturnaue sacra
precare. Idem alibi (a):

*Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus, nox conscia sacris.*

VIRGILIUS: (b)

Bacchatur: qualis commotis excita sacris

Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Baccho

Orgia, nocturnusque vocat clamore Citharon.

Idem poeta conceptis verbis Bacchum nocturnum vocat, cum ait: (c)

Inter sacra Deum, nocturnique orgia Bacchi.

Ipsa etiam Bacchi sacra NYCTELIA solebant appellari, uti auctor est SERVIVS, ad versum Aeneidos modo allatos ita commentatus: ipsa sacra (Bacchi) *nyctelia* dicebantur, quæ populus Romanus exclusit, turpitudinis causa.

§. VI.

Porro, cum sine omni lumine sacra illa celebrari rite non possent, LAMPADIBVS sibi atque TÆDIS prospiciebant bacchantes, cum quibus & templa ingrediebantur, & per plateas agrosque, insanientium more, discurrebant. Quocirca Pellenes, civitatis in Achaja, habitatores celebritatem Baccho institutam

λαμ-

(z) Lib. I. de arte amandi v. 567.

(a) Metamorph. l. VI. v. 587.

(b) Lib. IV. Aeneid. v. 301.

(c) Lib. IV. Georg. v. 521.

30 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

λαμπτήριον ἑορτήν, festum dixere lampadum, ὅτι
 δάδας ἐς τὸ ἱερόν ἐκόμιζον ἐν νυκτί, quia solebant
 in ea faces accensas noctu in templum inferre :
 quemadmodum ipsum quoque Bacchum λαμ-
 πτήρα, fulgidum, f. facibus fulgentem, iidem Pel-
 lenei appellarunt, ut docet PAVSANIAS (d).
 Idem Deus Φανήριος, lucernalis audit LYCO-
 PHRONI (e), ἀπὸ τῶ δια Φανῶν καὶ λαμπάδων
 ἐπιτελεῖσθαι τὰ τέτα μυστήρια, quod ad faces & lam-
 padas perficerentur ejus mysteria, quemadmo-
 dum Is. TZETZES, Lycophronis interpres
 explicat. Sic & ARISTOPHANES (f) σὺν
 πένκαις, ait, σελαγεῖ κωματῆς Διόνυσος. Cum
 tædis fulget Comestator Bacchus. Vbi Scholia-
 ftes : μετὰ λαμπάδων καὶ πυρὸς χαρεύει. Διά-
 πυρος γὰρ ὁ θεός. Cum lampadibus & igne tri-
 pudiat : igneus enim Deus est. EURIPIDES,
 sacra describens Bacchica, inter reliqua ait (g):

Εὐ' αὐτόν ὄψει καπὶ δελφίσι πένταις

Πηδῶντα σὺν πένκαις.

Præterea videbis eum (Bacchum, ut pompæ
 ducem) in Delphicis saxis

Salientem cum facibus.

Dignum porro illud est, quod diligenter hic
 observetur, tanquam in rem nostram apprime
 faciens, fuisse lampadas Bacchicas ELLYCH-
 NIIS instructas BYSSINIS. ATHENEVS :

(h) τῶ-

(d) In *Achaïcis* c. XXVII. p. 595. edit. Lips.

(e) In *Alexandra* v. 212.

(f) In *Nubibus* v. 606.

(g) In *Bacchis* v. 306.

(h) Τῶτοις δὲ ἐπηκολυβεν Σάτυροι καὶ ἕκαστον τῶ
 ἑαδὶς μέρος, ἑκοσι λαμπάδας φέροντες βυσσίνας
 (sic enim legendum pro eo, quod in vulga-
 ribus codicibus est κισσίνας, *hederaceas*, uti
 recte monet CASAVBONUS (i), optimo-
 rum codicum auctoritate nixus) διαχέουσας
 Ἡος (Silenos) Satyri sequebantur (in Bacchi
 pompa), per utramque stadii partem lampadas ge-
 stantes byssinas inauratas viginti. Byssinas bene
 explicat Cafaubonus: quarum ellychnia e bysso
 fuerant confecta.

§. VII.

Nec SALTATIONES & tripudia hic faci-
 le desideres; his enim summum bacchantes
 impendebant studium, persuasi nimirum, ea
 Deo suo longe accidere gratissima. Nam &
 ipsum tradebant, cum inter mortales adhuc
 versaretur, saltando subinde sese exercuisse,
 & choreis mirifice sese capi haud obscuris si-
 gnificasse indicium. Atque idcirco Δάμων Ενόρ-
 χης, Deus Saltator appellatur Lycophroni (k),
 ὅτι, ut iterum Ttetzēs, μετ' ὀρχήσεως αὐτῷ τὰ
 μυστήρια ἐγένετο, quod cum saltatione mysteria ei
 fierent. Luculentum inprimis est illud LV-

CIANI

(h) *Deipnosoph.* I. V. p. 197.

(i) In *Animadv.* ad lib. V. Athen c. 7. p. 219.

(k) In *Alex.* v. 212. Cf. Hesychium in Lexico p. 332. ubi
 Samios inprimis Ενόρχης cognomine Bacchum mactas-
 se docemur.

32 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

CIANI testimonium (l): Τὰ μὲν γὰρ Διονύσι-
να καὶ Βακχικά οἶμαι σὲ μὴ περιμένειν ἐμὲ ἀνῆσθαι,
ὅτι ὄρχησις ἐκείνα πάντα. *Ut autem Dionysiaca
& Bacchica tibi expediam, opinor te non expecta-*
turum, ut audias, quorum quippe tota actio salta-
tio est. Et LIBANIVS *sophista*, eorum fe-
storum *veluti animam saltationem esse dicit* (m).
Sic & EURIPIDES (n):

Εἰς δὲ χορεύματα
Συνῆψαν Τριητιρίδων,
ἅς χαιρεῖ Δίονυσος.

Ad choros vero

Convenerunt Trieteridum,

Quibus delectatur Dionysius.

Et apud eundem (o) Baccharum chorus

Αὐτίκα, inquit, γὰρ πᾶσα χορεύσει,

βρομῶν ὅστις ἀγει διάσας.

Mox omnis terra saltabit,

Bromius (Bacchus) ille est, qui ducit choros.

Ac tam necessaria quidem istius cultus pars
saltatio esse censebatur, ut qui omitterent poe-
na digni haberentur gravi, tanquam religio-
nis contemtores. Refert certe LVCIANVS
(p) de Demetrio quodam Platónico, negle-
cti cultus Bacchici apud Ptolemaum regem
accusato, quod εἴ γε μὴ κληθεῖς ἔωθεν ἔπινε τε,

πάν-

(l) De Saltat. T. IV. p. m. 108.

(m) Orat. XIX.

(n) In Bacchis v. 132.

(o) Ibid. v. 114.

(p) In libello de non temere credendo calumnia T. I. p. 852.

πάντων ὄρωνταν, καὶ λαβὼν ταζαντίδιον ἐκυμβαλί-
σε τε, καὶ ΠΡΟΣΩΡΧΗΣΑΤΟ, ἀπολώλει ἄν.
Nisi accersitus ad regem mane palam vino libasset,
ἔ' insita muliebri amictus ad numeros dithyram-
bicos cymbalorumque modos saltasset, destinata ei fu-
erit perniciēs.

§. VIII.

Quemadmodum vero sine musico sono sal-
tationes fieri non solent, ita cum tripudiis
quoque Bacchicis variorum instrumentorum,
tympanorum, CYMBALORVM, CITHARARVM
aliorumque conjunctus erat strepitus. Et quo-
niam *cantilenis* etiam saltantium studia magis
excitari experientia docet, has quoque admif-
cere mos erat bacchantibus. EVRIPIDES (q) :

Βυρσότονον κύκλωμα τόδε
μοι κορυβαντῆς ἔυρον,
ἀνὰ δὲ βακχία συντόνῳ
κέρασαν ἡδυβόα Φρυγίων
αὐλῶν πνεύματι, ματρὸς τε ρέας εἰς
χεῖρα θῆκαν, κτύπον ἐντ' ἄσμασι βακχῶν.
Hunc rotundum orbem (tympani) intentum
corio,

Invenerunt mihi Corybantes,
Simulque cum Bacchica acuta voce
Miscuerunt dulcisonos Phrygiarum
Tibiarum flatus, matrisque Rheæ in
Mannus posuerunt, ἔ' sonum in cantibus Bac-
charum.

C

Idem:

(q) In *Bacchis* v. 124.

34 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

Idem : (r) μέλπετε τὸν Διόνυσσον,

βαρυβρομῶν ὑπὸ τυμπάνων.

Canite Dionysum

Cum tympanis grandisonis.

STRABO (s) etiam in caeremoniis Bacchicis *tympana* & *cymbala* usurpata fuisse, haud obscure significat. Sic & LIVIUS (t) Bacchanalibus *tympanorum* *cymbalorumque* strepitum tribuit. *Cithararum* usum hæc ATHENÆI (u) comprobant : μεθ' αὖς χορός ἐπὶ ὀμπνεύσει ἀνδρῶν ἑξακοσίων, ἐν ἷς κιθαρισταὶ συνεφώμεν τριακόσιοι, ἐπιχερούσθαι ἔχοντες ὅλας κιθάρας. Post hæc (regum Deorumque statuas, curribus in pompa Bacchica vectas) chorus progrediebatur virorum sexcentorum, in quibus citharistæ trecenti concinebant, aureas citharas totas pulsantes. De fistulis atque tibiis, itidem adhibitis, separatim dicemus postea.

§. IX.

Denique VOCIFERATIONE quoque & JUBILIS non parce utebantur bacchantes. EVRIPIDES (x) :

ἀγαλλόμεναι θεόν,

ἐν φρυγίαις βοᾷς ἐνοπαῖσιν τε

Celebrantes Deum (Bacchæ)

Phrygio clamore & vociferatione.

OVI-

(r) Ibid. v. 136.

(s) *Geograph.* l. X. p. m. 449.

(t) *Histor.* l. XXXIX. c. 8.

(u) *Deipnosoph.* l. V. p. 201.

(x) In *Bacchis* v. 158.

OVIDIO quoque (y) *plausus ululatusque celebrantur Bacchici*. Has autem cum primis voces sæpenumero repetebant: Εὐοὶ σάβοι, Εὐοὶ βάκχε, ὦ ἱάκχε, ἰὼ βάκχε, ἔννι τὸν ἔννιν, quæ sunt Baccho bene precantium, sive ἀδόντων τὸν ἱάκχον, *Bacchum cantu celebrantium*, ut Xanthias loquitur apud ARISTOPHANEM (z). Lepidum est, & meri lusus loco habendum, quando CLEMENS Alexandrinus, (a) injecta istius clamoris (quem quidem non sine aliqua distortionem per Εὐὰν exprimit) mentione, βάκχης ἐπολολύζειν αἰτ Εὐὰν ἐπείνην, δι' ἣν πάλιν παρεκλογίσθησε. EVAM Bacchos ululare illam, per quam error consecutus est; quasi de EVæ delicto conquerantur Bacchi. Colorem quidem sententiæ ex eo quærit Clemens, quod HEVIA serpentem Hebræis notet; (respexit procul dubio ad Syriacum חַיָּה) *serpens autem mysteriis initiatus orgiorum Bacchicorum signum sit*. Nemo autem non intelligit, quam longe petatum hoc sit atque frigidum. (b)

§. X.

Secundo loco commemoranda est solennissima aquæ effusio, מִיֶּסֶךְ הַמַּיִם Judæis appellata, & Plutarcho κατὰ θεοφίας nomine designata. C 2 gnata.

(y) *Metamorph.* l. XI. v. 17.

(z) In *Ranis* Act. I. scena 7. Conf. J. Potteri *Archæol. Gr.* p. 362.

(a) In *admonit. ad gentes* p. 9.

(b) Conf. Jo. Potteri ad istum Clementis locum *animadversiones*, quibus opinio illa pluribus refellitur.

36 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

gnata. Hanc cæremoniam ante *festivitatem nocturnam*, modo recensitam, posuissẽm, utpote tempore priorem, nisi convenire judicassẽm, ut ea, cui plus & temporis & pompæ infusum fuit, locum occuparet primum. Fuit autem hæc ejus ratio (c): Singulis festi Tabernaculorum diebus sacerdotum aliquis, forte, ut videtur, ad hoc negotium designatus, sumta AMPHORA AVREA, ex templo ad fontem, vel, ut aliis placet, ad piscinam Siloam, ex fonte cognomini derivatam, & in Hierosolyma sitam inferiore, (d) comitante infinita hominum turba, descendebat. Ad eam ubi venerat, AQVA inde hausta AMPHORAM IMPLEBAT. Hoc factõ ad templum revertebatur, atriumque hujus magnum per *portam aquæ*, ab isto ritu nomen adeptam, inter faustas acclamationes (e) suavemque tubarum sonitum ingressus, aquam ad altare perferebat holocaustorum. Quo per clivum ab austro ei adjacentem conscenso, aquam cum vino libaminis permixtam in aram effundebat, clamante interea populo: *Attolle manum*

(c) V. Codicem Talmud. *Succah* c. IV. §. 9. & *Tosaphoth* c. III. Talmud. Hieros. in *Succah* c. V.

(d) *Fons Siloam* extra urbem erat, ab hujus tamen mœniis non longe remotus. Ex illius fontis aquis, in urbem derivatis, *piscina Siloam* confluerat.

(e) Acclamabatur ei inprimis illud *Esaïæ* c. XII. 3. *Haurietis aquam cum gaudio ex fontibus salutis.*

manum tuam, (f) ut scilicet videant omnes, aquam in locum effundi destinatum. In ipso etiam libandi actu Levitarum chorus, instrumentis variis & voce, suaviter concinere, & nominatim *Hallel*, quod vocatur, h. e. *hymnum* psalmos sex, quorum primus CXIII, ultimus CXVIII erat, complectentem, modulari incipiebant. Quid jam ritu isto significatum fuerit, quamque ille habuerit originem, non una est omnium opinio. (g) Ad prius quod attingit, mihi eorum sententia perplacet, quidem desiderium largioris pluviae, Palaestinae circa illam anni tempestatem maxime necessaria, istac aquae effusione indicatum fuisse existimant. Scilicet cum Octobri mense, ob seementem modo factam, pluvia ea regio maxime indigeret, ut lata succrescere posset seges, caeremonia ista significare Judaei voluerunt, optare se, ut quemadmodum ipsi aquam numini sacratam iam effundant, ita Deus pluvia copiosiori terram ipsorum irrigare mox velit atque foecundare. Ceterum dudum jam observatum est aliis, ad eundem ritum Christum

C 3

allu-

(f) Huic postulationi occasionem aliquando dederat sacerdos quidam Sadducaeorum sectae addictus, qui ritum, ut nulla Dei lege injunctum, vilipendens, aquam non in altare, sed in pedes suos profuderat, malis idcirco citreus a turba aspectante, & dolum animadvertente, impetratus.

(g) Varias diversorum hac de re opiniones Joh. Lunda recensuit in *Jüdischen Heiligth.* p. 1055.

alludere, cum apud Johannem evangelistam (h) ait : *Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, de ejus ventre rivi profluent aqua viva.* Hæc enim dixit Christus in templo, cum tabernaculorum festum ageretur, ac fortassis ipso aquæ vel in templum importatæ, vel libatæ, momento. Nonnullis etiam in mentem venit, ex illo aquæ hauſtu explicari debere, quod idem Evangelista (i) de *angelo* narrat, *aquam piscine Bethesdæ ſtato tempore turbante.* Ex qua ſententia *angelus aquam turbans ſacerdos erit*, ex templo ablegatus, & *aquam ex piscina illa hauriens.* Quæ interpretatio utrum admittenda ſit an rejicienda, aliis judicandum relinquimus.

§. XI.

Iſtam jam cærimoniam, non minus quam præcedentem, nulla Deum lege fanciviſſe, omnes, (ſi Judæorum aliquos excipias, nihil non divinis ex oraculis extorquentes) agnoſcunt atque largiuntur. De *origine* vero non idem omnes ſentiunt. Quidam a Cananæorum, alii a Samuelis, a Davidis temporibus alii arceſſendam illam eſſe opinantur : nec deſunt, qui recentiſſimam faciant, Rabbanitarum demum ætate, non longe ante Chriſtum natum, ortam fuiſſe affirmantes. Mihi *origo* non aliunde, quam ex AMPHORARVM GESTATIONE

(h) Cap. VII, 37.

(i) Cap. V, 4.

TIONE, in Bacchanalibus apud Græcos usitata, videtur repetenda. Ex veterum nempe testimoniis liquido constat, cum pompa duceretur Bacchica, Bacchorum aliquos, inter reliqua, *vinī crateres* AMPHORASQUE, partim AQUA partim *vinō* plenas, circumgestasse. PAUSANIAS de Pelleneis, τὴν λαμπτήριαν ἐορτὴν (vid. supra §.VI.) agentibus: ὅντι κρατῆρας ἰσᾶσιν ἀνα τὴν πόλιν πασαι, *vinī crateres* statuunt per omnem urbem. PLUTARCHVS (k): Ἡ πάτριος τῶν Διονυσίων ἐορτὴ τοπαλαίων ἐπέμπετο δημοτικῶς καὶ ἱλαρῶς. ἀμφορεύς ὄντι καὶ κληματίς, εἴτα τράγον τις εἴληκεν, ἄλλος ἰσχάδων ἄρριχον ἡκολάθει κομίζων. ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ φαλλός. ἀλλὰ οὖν ταῦτα παρορᾶται καὶ ἡφάνισται, χερσῶν μαίων περιφερομένων, καὶ ἡματίων πολυτελῶν καὶ ζευγῶν ἐλαυνομένων καὶ προσωπείων. Accepta a majoribus Bacchanalium festiva solemnitas olim populariter hilariterque agebatur. AMPHORA *vinī* ὁ palmes ferebatur: tum aliquis caprū trahēbat: alius sequebatur calathum portans ficis plenum: denique gestabatur phallus (l). Quæ sane nunc quidem negliguntur ὁ obsoleverunt, dum jam

cir-

(k) In libro περὶ Φιλοπλάστ. p. 527.

(l) De phallis Suidas in Lexico, p. 577. edit. Küster. Φαλλοὶ μόρια δερμάτινα, ἢ ξύλον ἐπίμηκες, ἔχον ἐν τῷ ἀκρῷ σκῦτινον αἰδοῖον. Phalli penes sunt coriaceri, vel lignum oblongum, habens in summo penem coriaceum (rubrum). Hinc dicti Φαλλοφόροι i. e. phallorum gestatores.

40 *Obf. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

circumferuntur VASA AVREA & vestes precio-
sæ, bigæ agitantur & homines personati incedunt.
Ex vasis illis aureis, quorum Plutarchus hic
meminit, primum AQUA repletum erat. Pa-
tet id ex loco Plutarchi alio (m), ubi ait scri-
ptor: καὶ τῶν ἱερῶν αἱ προπομπέαι τὸ ὕδρεϊον
ἐπὶ τιμῇ τῆς Θεᾶς. Ante sacra in pompa semper
præcedit VAS AQUARIUM, in honorem Dei
(Bacchi). Et apud ATHENÆVM (n), in
prolixa illa sumtuosæ admodum & magnificæ
pompe Bacchicæ, a Ptolemæo Philadelpho,
Ægypti rege, Alexandriæ instructæ, descri-
ptione craterum, urceorum, phialarum, HYDRI-
ARVM, amphorarum, psysterum (o) plurimo-
rum, partim aureorum, partim argenteorum,
mentio fit. Quem apparatus, quis non vi-
det cum ritu Judaico, ante explicato, multum
habere similitudinis? maxime, cum in illo
vasi aquario primus tributus fuerit honor, ut ex
Plutarcho modo intelleximus. Id autem so-
lum nunc agimus, ut rituum ostendamus af-
finitatem. Nam unum ex altero originem
duxisse, deinceps probabile efficiemus.

§. XII.

Tertio in ΨευδοΠοσειά quoque, quam Plu-
tarchus vocat, h. e. RAMORVM GESTATIO-
NE

(m) In libro de *Iside & Osiride* p. 365.

(n) *Deipnosoph.* lib. V. p. 198. fqq.

(o) Sic vasa Græcis dicuntur, quibus & vinum refrige-
ratur & pocula lavantur: κύπε.

NE & AGITATIONE, genti Judaicæ in tabernaculorum celebritate usitata, sacrorum Bacchicorum vestigia apparent minime obscura. Juvabit autem hæc paulo altius repetere. Nempe jusserat divinus legislator Israelitas, Canaanem ingressos, quovis anno, sub autumnii principium, per septiduum integrum, relictis tantisper domibus suis, sub tabernaculis degere frondeis, ut perpetua apud eos esset insignis illius beneficii memoria, quo numerosissimum eorum exercitum, annos fere XL. integros sine fixa sede, sine urbibus oppidis atque pagis, in Arabia desertis olim oberrantem, nec nisi sub tentorii requiescentem, mirabili prorsus modo ita conservauerat, nihil uti, quod vel ad victum vel ad amictum pertineret, unquam illis defuerit. Edixerat itaque (p), *ut fructum sumerent arborum pulcrarum, ramos palmarum, frondes arborum densarum & salicum torrentis*, non quidem, ut manibus hæc, tanquam ad pompam, circumferrent, (sicuti *Rabbanitæ* interpretantur) sed ut tabernacula inde struerent exornarentque, quibus septem dies pro habitaculis uterentur. Quæ legislatoris mens tum ex verbis proxime sequentibus clare satis perspicitur, tum ex eo abunde confirmatur, quod apud Nehemiam legimus: (q) *Egredimini* (est hoc pro-

C 5 cerum

(p) Levit. XXIII, 40.

(q) Cap. VIII, 15.

42 Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis

ceram edictum) in montem (oliveti) & adfert
*folia oleæ, arboris pinguis, myrti, palmæ aliarum-
 que arborum densarum, ad facienda tabernacula
 frondea, quemadmodum scriptum est. Quod man-
 datum exsecutum quoque esse populum re-
 fert Nehemias. Ramorum gestatorum nulla
 hic mentio: construuntur tantum tabernacu-
 la, idque ex legis, antea allatæ, præcepto fie-
 ri debere affirmant antistites, aperte simul si-
 gnificantes, præter tabernaculorum constru-
 ctionem, nihil aliud lege ista Mosen injunxisse.
 Apud posterioris vero ætatis Judæos mos obti-
 nuit, ut non tabernacula tantum conficerent,
 verum etiam ramorum fasciculos manibus
 circumferrent, maxime cum ad templum ire-
 tur. Compositi hi fasciculi erant ex ramo pal-
 mæ uno, eoque longiori, ramis myrtinis tribus,
 salignis duobus, & ramo citreo uno, ex quo
 malum penderet citreum (r). Myrtum enim ar-
 boris densæ; ramum vero citreum, cum ejus-
 dem*

(r) v. Cod. Talmud, *Succah* cap. III, §. 4 Talmud, Hieros.
 in *Succah* fol. 53, c. 2. Adde Josephum in loco jamjam
 citando. Ceterum hodie non magnopere requirunt
 Judæi, ut ramus etiam citreus adhibeatur, iis certe in
 regionibus, ubi rarius illud genus est atque preciosius,
 quam ut comparari a quovis possit. Solent tamen
 publico sumtu unum talem ramum, cui fructus adhæ-
 reat, redimere, ad usum omnium. Itaque nunc tres
 plerumque species fasciculos, de quibus loquimur, con-
 stituunt: *ramus palmæ, myrtini & saligni*. Oportet
 vero, dum hi manu gestantur dextra, malum citreum
 melioris notæ sinistra teneri,

dem generis *malo*, *fructus arboris pulcræ* nomine significatum a Mose fuisse judicabant. Ceterum ramos myrtinos, salignos & citreum parti rami palmei extremæ, qua tenendus hic erat, ope viminis saligni adstringebant, *spatha* tamen (sic enim Latini vocant ramum palmæ tenerum, qualis in hoc negotio adhiberi solebat) longius prominente. Talem jam *fasciculum*, ex commemoratis ramorum speciebus confectum, uno nomine לולא *Lulaf* dixerunt, denominatione a potiori facta; proprie enim soli *spathæ*, s. ramo palmeo, Βάϊον τῷ Φοίνικι, uti apud Johannem vocatur(s), ea vox convenit. JOSEPHO (t) ramos istos

EIPE-

(s) Cap. XII v. 13.

(t) *Thyrsi*, quid sint postea explicabimus, nunc de voce εἰρεσιωνη ut moncamus aliquid, non abs re credimus. Etymologiæ vocis variæ auctori *Etymologici magni* recensentur p. 303. edit. Sylburg. Rectissime ab εἶρος, quod *lana* est, duci videtur. Hesychius in *Lexico* p. 294. κλάδον ἐλαίας, oleæ ramum exponit. Vbi annotat Fungerus, ramum denotari oleaginum, lana involutum, arborum fructibus circumpendentibus, qui suspendi solebat ante januas aditum, in honorem Apollinis, ad famem arcendam, ex oraculi præcepto. Quibus consentanea sunt, quæ Suidas habet in *Lexico* T. II. p. 28. & 29 ubi εἰρεσιωνη, inquit. Θαλλος ἐλαίας, εἰσεμμένον ἐρίου, καὶ προχρημαμένους ἔχων παντοδαπὰς τῶν τῆς γῆς καρπῶν. Προτίθετο δὲ πρὸ τῶν θυρῶν, κατὰ παλαιὸν χρησμόν. *Eiresione* oleæ ramus dicitur, lana velatus, ex quo omnis generis fructus suspendere solebant. Ponebatur autem ante fores

44 Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis

ΕΙΠΕΣΙΩΝΑΣ & ΘΥΡΕΟΤΣ appellare placuit. Sic enim loquitur (u): κελύει -- ὀλοκαυτῶν τε καὶ θύειν τῷ θεῷ χαριστήρια, φέροντας ἐν ταῖς χερσὶν ΕΙΠΕΣΙΩΝΗΝ μυρσίνης ἢ ἰτέας σὺν κελύει φοίνικα πεποιημένην (sic enim legere malim, quam πεποιημένην, quod est in editis) τῇ μήλῃ τῇ τῆς περσέας προσόντος. Jubet Moses Israelitas, tabernaculorum festo holocausta Deo offerre & sacrificia salutaria, gestantes interim manibus ramos myrti & salicis, palmæ ramo junctos, adhærente etiam malo Perseæ, h. e. citreo. Nimirum sensum Moysi legi tribuit Josephus, suæ ætatis consuetudini convenientem. Et alibi (x), postquam in Alexandrum Jannæum, regem & pontificem, tabernaculorum solennitate sacrificare parantem, mala citrea a populo, ipsi admodum infenso conjecta fuisse narraverat

fores adium, ex antiquo oraculo. Eodem fere modo Plutarchus describit in *Theseo* p. 10. Scilicet cum fame aliquando vexarentur Græci, consulto oraculo acceperunt, fore, ut ea depellatur, si oleæ rami, lana velatum, variisque fructibus ornatum, Cereri consecrarent. Quod illi non tunc modo fecerunt, sed deinde etiam quotannis, cæremoniam repetiverunt, sterilitatis averrendæ causa. V. Petrum Castellanum de festis Græcorum apud Gronovium in *Thef. Græc. Antiqu.* vol. VII. p. 648. Apparet igitur, specialem fuisse apud Græcos vocis εἰπεσιωνῆν significatum, quam quo Josephus illa usus est. Huic enim *ramum* ea denotat generatim.

(u) *Antiqu. Jud.* l. III. c. 10. p. 92.

(x) *Ant. Jud.* l. XIII. c. 21. p. 460.

verat, addit: νόμος ὅντι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ ἔχειν ἑκάστον ΘΥΡΣΟΥ ἐν Φοιῖνων καὶ κίτλων. Lex enim apud Judeos est, ut quisque scenopēgia festo THYRSOS gestet palmeos & citreos. Cum his igitur ramorum fasciculis templum singulis festi diebus ingredi, & altare holocaustum circumire mos Judæis erat. In quo circuitu, die festi septimo septies, reliquis non nisi semel suscepto, alta voce illud psaltæ (y) exclamabant: O Domine, oramus te, ut serves nos, & prosperitate frui sinas! Porro illud etiam memorabile, quod, cum in recitatione τῆς Hallel (v. §. X) ad verba Psalmi cxviii prima, & ea, quæ modo adduximus, nec non ultima ventum esset, cœtus, qui in templo aderat, universus fasciculos suos, non sine ingenti strepitu, ex collis spathæ foliis concitato, agitaverit concusseritque, ac inter quatiendum eos versus omnes mundi plagas, ut & sursum ac deorsum, porrexerit. Hanc ramorum gestationem & agitationem, sive concussionem, hodiernum in synagogis suis perquam sollicitè observant verpi, in libris suis ritualibus multa de illa subtiliter præcipientes ac disputantes (z). Nulla Dei lege commendatum fuisse ritum, iterum monemus: quicquid contra sentiant tum Judæi Rabbanitæ, tum Christianorum aliqui, Probe id intellexerunt Karæi, qui idcirco nunquam

(y) Ps. CXVIII. 25.

(z) V. Buxtorffii Synagogam Jud. c. XXI.

46 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

quam admiserunt. Eos quidem graviter ob istum neglectum reprehendit, & confutare etiam aggressus est ABARBANEL, qui tamen hoc ipso conatu ostendit, ipsum philosophico magis, quam critico acumine polluisse. Inter Christianos, præter ceteros, *Joh. LVNDIVS* (a), Rabbaniticam legis, *Levit. XXIII*, 40. proposita, interpretationem approbat, hoc inprimis pro sententia sua urgens, quod jussi sint Israëlita *primo festi die sumere frondes* cet. Istius autem diei cum tanta fuerit religio, ut tabernacula illo strui nullo prorsus modo licuerit, alium sensum illud *sumite vobis* non pati Lundius judicat, quam hunc: *manibus tenete & circumgestate*. Sed tolli facile poterit ista difficultas, si modo cogitemus, **וַיִּסְמְנוּ** verti quoque posse *circa diem* (hic enim præfixi **כ** significatus minime insolens est,) ut sensus sit: *appropinquante die primo sumite vobis*. Josephum quidem in partes suas etiam vocavit Lundius, ex testimonio ejus, a nobis quoque ante in medium allato, argumentum petens. Verum male idem ratiocinatus est, cum argumentationem sic instituit: ait Josephus, *solere Judæos in scenopegia celebritate ramos gestare palmeos & citreos*; ergo Moses fieri illud voluit. Eadem enim ratione facile foret probare, complures ritus alios, Josepho quidem memoratos, sed citra omnem tamen controversiam recentiori ætate adscitos, decretis divinis, a Mose pro-

(a) In *Jüd. Heiligth.* p. 1052.

promulgatis, inniti. Sane ex Josephi verbis, ad quæ provocat Lundius, hoc solum evinci potest, ramos gestandi consuetudinem Alexandri Jannæi, & ipsius Josephi tempore, obtinuisse, nihil præterea. Nihil igitur vetat, quo minus, præter legis mandatum, inventam fuisse caeremoniam affirmare liceat, Nehemiæ tempore in gente Judaica adhuc ignoratam. Ac plane suspicor, nec sine ratione, ut censeo, solennitatem Bacchicam illi quoque originem dedisse. Habuit hæc saltem caeremonias eidem prorsus geminas, quod operæ pretium erit ostendere.

§. XIII.

Vt coronas nunc omittam frondeas, quibus capita redimiti incedere solebant bacchantes, RAMOS MANIBVS GESTARE virides, & frequenter QVATERE, unus fuit e præcipuis Bacchanalium ritibus. Eos ramos ΘΥΡΣΟΥΣ Græci dixerunt & ΝΑΡΘΗΚΑΣ. De thyrsō ita HESYCHIVS (b): Θύρσος ῥάβδος, βακχηία βακχική, ἢ κλάδος. Thyrsus virga est, baculus Bacchicus, aut ramus. SVIDAS (c) Θύρσος βακχική ῥάβδος, ἢ λαμπάς, ἣν ἐβάσταζον εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Thyrsus virga Bacchica, aut lampas, quam gestarunt in honorem Bacchi. Ex quibus intelligi potest, quadruplicem istius vocabuli esse potestatem, ita ut (1) virgam il-

(b) In *Lexico* p. 451.

(c) In *Lexico* T. II, p. 215.

48 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

lud notet universim, (2) *baculum Bacchicum*, quem mox describemus, (3) *ramum* cujuscunque arborum vel fruticum generis & (4) denique *lampada*; qui tamen extremus significatus dubito, an solius Suidæ auctoritate nitatur. Omnium usitatissimus is est, quem secundo loco posuimus, nec tamen rara sunt exempla tertii. Sane enim Josephus, cum loco supra excitato *θύσσε* dixit, ἐν Φονίων καὶ κτεσών, *thyrsos palmeos & citreos*, generaliorem *ramorum* significationem voci tribuit. Sic JUSTINVS etiam Martyr usus est, (c) αἱ βάρχαι inquires, διὰ χήματ' εἰσενικῶς τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύσσοις περιφέρειν. Bacchæ sub schemate & habitu pacifico hastas in *thyrsis* (ramis præsertim hederaceis & pampineis involutas, de quibus hastis statim plura dicemus) circumferunt. Plura, quæ in promptu sunt, exempla afferre nihil attinet. Id tamen monendum adhuc est, Plutarcho etiam, in voce composita *θύσσοφοεῖα*, *θύσπον* pro fronde accipi, sive ramo; ut vertenda vox sit *ramorum gestatio*. Ut plurimum vero *θύσσοι* scriptoribus Græcis, maxime cum de sacris loquuntur Bacchicis, *hastas* denotant, sive ligna teretia oblonga, (propter quam figuram *thyrsos teretes* dixit PAPIN. STATIVS (e) ferro præfixa, frondibus sive ramis hederaceis & pampineis involuta, atque his undi-

(d) In *epist.* ad Zenam & Serenum Opp. p. 507.

(e) *Thetisid.* l. IX, v. 614.

undique velata, & quasi exarmata, sicuti pluribus NONNVS docet (f). Hinc *θύρσον κίσσινον βέλτε* vocavit EVRIPIDES (g), h. e. iaculum hederaceum, hederæ frondibus vestitum. OVIDIVS (h):

*Ipse racemiferis frontem circumdatus uvæ,
Pampineis agit velatam frondibus hastam.*

SILIVS Italicus (i):

*ac vitis thyrsο delapsa virenti
Festas Nyseo (Bacchico) redimivit palmite men-
sas.*

Ab his *thyrsis* differebant aliquantum *ΝΑΡΘΗΚΕΣ*. Hi enim ferulæ tantum erant, *intus cavæ*, (k). *hedera quidem obvoluta, sed nullo ferro munita* (l). HESYCHIVS: *Νάρθηξ εἶδος φυῆς καλαμοειδὲς ἐλαφὲς*. *Narthex levis plantæ genus est, calami figuram habentis. Vtrosque, tum thyrsos tum narthecas, in Bacchi pompa manibus circumferebant cultores. Hinc proverbium:*

πολλοὶ μὲν νάρθηκοφόροι παῦροι δὲ ἰε βαίνοντες.

Multos Thyrsiferos, paucos est cernere Bacchos. Scilicet thyrsus, qualem modo descripsimus, Bacchi censebatur insigne. Narrant enim, cum in terris adhuc regnaret Bacchus, eum thyrsο

D pro

(f) *Dionysiac.* lib. IX, & clarius lib. XIV.

(g) In *Bacchis* v. 25.

(h) *Metamorph.* lib. III, v. 667.

(i) de *bello pun.* lib. VII, v. 197.

(k) Hinc *κόϊλον νάρθηκα* dixit Hesiodus *Opp. & dic- rum.* v. 52.

(l) V. Casaubonum de *Satyr. Poet.* l, l, c, 2.

50 *Obf. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

pro ſceptro fuiſſe uſum, & populos, ſpeciali-
tim Indos, hoc armorum genere debellari.
Quapropter non ſolebat Bacchus, ſine thyrio
in manibus, fingi aut pingi. Nec cultus ei
gratus praſtari poſſe credebatur ſine thyriſis.
Quam ob cauſam bacchantium quilibet vel
thyrfum, vel ferulam ſaltem, nartheca dictam,
geſtare tenebatur. Apparebant in his rami
pampinei atque hederacei, utpote Baccho ſa-
cri, quod vini crederetur inventor, & hede-
ram in deliciis ſuis ſemper habuiſſe, poſt-
quam mater ipſum, recens natum, hederæ
ſtatim frondibus obvoluerat. E V R I P I-
D E S (m) :

Βρόμιον ἔνθα τέκε
Μάτρη Διὸς γάμοισι,
Κισσὸς ὃν περιεΐφης
Ελικτὸς, εὐθὺς ἔτι βρέφει
Χλοηφόροιςιν ἔγενεσι
κατασκίσσιν ὀλβίτας ἐνώτισε.

*Bacchum ubi peperit
Mater, conceptum ex Jove,
Quem hedera circumdata
Et involuta, ſtatim adhuc infantem
Virentibus frondibus
Obumbrantibus beans texit.*

Ramos igitur bacchantes pariter in ſua cele-
britate geſtarunt, ac Judæi recentiores taber-
naculorum feſto. Ac perſuaſum his fuit,
non

(m) In *Phaniffis* v. 652.

non posse illud festum sine ista cæremonia rite agi, adeo, ut in eos etiam animadvertent, qui officio suo hac in parte defuerant. Certe prandio eos solebant excludere. Quod si vero quis, ad perfectiorem rituum similitudinem intelligendam, id omnino requirat, ut eiusdem generis ramos, ex quibus suum *Lulaf* Judæi conficiebant, in Bacchanalibus adhibitos fuisse doceamus, non est cur desperemus, quin huic etiam postulato fieri possit satis. Primum igitur generatim tenendum est, præter hederam & vitem, varios quoque ramos alios gestare consuevisse bacchantes. Patet id ex *PALÆPHATO*, qui de Bacchis feminis ad Orpheum plecttis αἱ δὲ, (n) scribit, νάρθηκας ἔχουσαι κατέβαινον ἐκ τῶ ὄρους, καὶ κλῶνας δένδρων παντοδαπῶν. Ipsæ ferulas, & ramos omne genus arborum, habentes, descenderunt de monte. Deinde palmeos speciatim & citreos ramos in Bacchi ritu usurpatos fuisse, ex hoc *ATHENÆI* loco (o) clarum est: ἡ γυνὴ περικαλλεσάτη κατὰ τὸ μέγεθος ἔπλετο, πολλῶν χερσῶν καὶ διαπρεπεί κεκοσμημένη, φέρεσα τῇ μὲν μίᾳ τῶν χειρῶν στέφανον περσαίης, τῇ δ' ἐτέρα ῥαβδὸν φοίνικος. Sequebatur mulier, corporis magnitudine formosissima, auro multo elegantique vestitu ornata, altera manu ferens e Persæa (citro) coronam, altera virgam e palma. Denique nec

D 2

myr-

(n) Περὶ ἀπίστων f. de incredibilibus, cap. XXXIV.

(o) In *Deipnosoph.* lib. V. p. 198.

52 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

myrtus hic exulavit, quippe non *Veneri* tantum, quæ *myrtia* inde *Plutarcho* audit (p), sed *Baccho* etiam sacra. Certe *coronis myrtinis* capita cingebant *bacchantes*, morem *Dei* sui imitantes, de quo *ARISTOPHANES* (q):

Πολύκαρπον μὲν τινάσσων

Ἀμφὶ κεφαλῇ σὺν βρύοντα

Στέφανον μύρτων.

Fructiferam quidem quatens,

Circa caput tuum (o Bacche!) florentem

Coronam myrtorum:

Nihil igitur desiderari hic potest, præter solas forte salices, quas gestatas fuisse in *Bacchanalibus*, equidem non memini ab ullo scriptore memoria esse proditum; forte tamen & illæ sub omnis generis ramis, quos *Bacchas* tenuisse *Palæphatus* nos docuit, comprehenduntur.

§. XIV.

Neque vero gestare modo, sed *QUATERE* etiam ramos *Bacchi* cultoribus solenne fuit, non secus ac *Judæis* suum concutere *Lulaf*. Auctor *etymologici magni* (r) dictum *θύεσθαι* putat παρὰ τὸ συνεχῶς κινεῖσθαι, quod continenter a *Bacchis* moveretur. Nimirum ducendum vocabulum esse judicat ex verbo *θύειν*, quatenus idem hoc significat quod *ῥέμειν*, impetu quo-

(p) In *quæst. Rom.* p. 268.

(q) In *Ranis Act.* l. 1. v. 13.

(r) p. 459.

quodam ferri præpropere & festino. Concussio autem observari hic potest triplex. Agitabantur enim thyrsi vel (1) ita, ut aer tantum feriretur; vel (2) terræ pulsandæ causa; vel (3) ad homines forte obvios percutiendos. De primo agitationis genere Euripidi sermo est, cum chorum Baccharum sic loquentem introducit (s):

ὦ μάκαρ, ὅσις εὐδαίμων τελετὰς θεῶν
τάτε μάτρὸς μεγάλας
ὄργια Κυβέλας θεμισέων,
ἀνὰ θυρσὸν τε τινασσω,
κισσῶ τε σεφαναθεῖς
διόνυσσον θεραπέυει.
*O felix! quicumque beatus sacra Deorum
Et matris magnæ
Orgia Cybeles colens,
Thyrsumque quatens,
Et hederæ coronatus
Dionysium colit.*

Idem (t):

παύσω κτυπῶν]α θυρσόν,
Cessare faciam a quassando thyrsō.

NONNVS (u):

Δὸς καὶ ἐμοὶ κλονέειν χλοερὸν βέλος.

Da mihi etiam concutiendum viride jaculum.

Thyrsum intelligit; hujus enim perticæ jaculum

D 3

(s) In *Bacchis* v. 73. 78. sq.

(t) Ibid. 240.

(u) *Dionys.* lib. XXX.

54 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

culum præfixum erat. OVIDIVS de Baccho (x):

Pampineis agitat velatam frondibus hastam.

PAPIN. STATIVS (y):

Turpesque manu jactavimus hastas.

Vbi *turpes* *hastæ* *thyrsi* sunt, quos *turpes* vocat poeta, quia omne genus turpitudinis exerceri solebat a *thyrsigeris*. Porro *thyrsos* quoque agitabant *Bacchi* *Bacchæque*, ad *terram* atque *rupes pulsandas*, eo consilio, ut aquæ, vini, lactis & mellis rivos inde elicerent. Huic se pulsationi multum operæ impensurum esse Cadmus ait apud EYRIPIDEM (z):

Ὀ καί μοι ἀν' ἔτε νόκτ' ἔτ' ἡμέραν

Θύσσω κροτῶν γῆν'

Non defatigabor nec noctu nec interdiu,

Thyrso pulsans terram. Et postea (a):

Ἐτ' αὖτις ὄψει ---

--- διόρυπον πλάκα

βάλλοντα, καὶ σείοντα βάνχιον κλάδον

Pratererea videbis eum ---

--- bicipitem rupem

Percutientem, & quatientem bacchicum ramum.

Cujus percussione quis esse fueverit effectus, ex eodem tragico discas, apud quem hæc narrat homo, cui *nuncii* partes ille dedit (b):

Θύσ-

(x) *Metamorph.* lib. III. v. 666.

(y) *Thebaid.* l. IX. v. 796.

(z) In *Bacchis* v. 187.

(a) v. 306.

(b) *Ibid.* v. 703.

Θύρσον δὲ τις λαβὼς ἔπαισεν εἰς πέτρην,
 ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς.
 Ἄλλη δὲ νάρθηκ' εἰς πέδον καθῆκε γῆς,
 καὶ τῆδε κρήνην ἐξανῆν' ὄντα θεός.
 Ὅσοις δὲ λευκὰ πώματα πόθ' παρῆν,
 ἀκροῖσι δακτύλοις διαμῶσαι χθόνα,
 γαλακτὸς ἐσμὸς ἔχον· ἐκ δὲ κισσίνων
 θύρσων γλυκεῖται μέλιτος ἔσῃζον ῥοαί.
*Quædam vero thyrsos sumto percussit petram,
 Unde roscidus aquæ profiluit humor.
 Alia vero ferulam in terrâ solum demisit,
 Et hac parte emisit Deus fontem vini.
 Quibus vero albi potus (lactis) desiderium erat,
 Summis digitis dividentes terram,
 Lactis rivos habebant. Ex hederaceis autem
 Thyrsis dulces mellis stillabant rivi.*

PAUSANIAS (c): Ἀφικνομένων δὲ εἰς Κυπαρισσίας
 ἐκ Πύλης, σφίσι πηγὴ ὑπὸ τῇ πόλει πλησίον θα-
 λάσσης ἐστὶ· ῥυῆναι δὲ Διονύσῳ τὸ ὕδωρ λέγεται,
 θύρσῳ πλήξαντι εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐπὶ τῷ Διону-
 σιάδᾳ ονομάζουσι τὴν πηγὴν. *Qua a Pylo Cyra-
 rissias itur, in suburbanis non procul a mari fons
 est, quem percussa thyrsos a Libero patre terra ex-
 titisse ferunt: eaque de causa Dionysiada fontem
 ipsum nominant.* ARISTIDES (d): Αἱ βάκ-
 χαι, ἐπειδὴν εἰθεοὶ γένωνται, ὅθεν οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν
 φρεσῶν εἰδὲ ὕδωρ δύνανται ὑδρεύεσθαι, ἐκείναι μέλι
 καὶ γάλα ἀφύονται. *Bacchæ furore correpta en-*

(c) In *Messenicis* p. 373.

(d) *Orat. Platon.* I.

56 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

theo, ex puteis, unde ne aquam quidem haurire possunt alii, mel & lac hauriunt. Sed miraculo res carebat. Etenim non potest abesse suspicio, quin ficti illi fuerint fontes, fictæ etiam rupes, aqua, melle, vino & lacte antea impletæ, atque ita compositæ, ut percussæ illa scaturirent atque funderent. Quod vel ex hac *ATHENÆI* narratione fas erit colligere: (e) Ἀνέβλυζον δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ κρηνοὶ δύο, ὁ μὲν γάλακτος, ὁ δὲ οἴνου. Scaturiebant & ex ipso (antro profundo, arte factō, quod vitibus & hedera tectum, curru in pompa Bacchica vehebatur) rivi duo, alter vini, alter lactis. Tandem quatiebantur etiam thyrsi ad homines, forte occurrentes, percutiendos. Icti in furorem statim agebantur, certe simulatum, nec minus, quam Bacchi ipsi, insaniebant, & θυρσοπλήγες, (f) vel κισσοπλήκτοι, thyrsō vel hedera percussī vulgo dicebantur. Ad quem morem *LVCRETIVS* respicit eo versu, quo furore quasi quodam, ad laudem captandam incitatum se fuisse significare vult (g):

— — — Sacri

percussit thyrsō laudis spes magna meum cor.
Icti ictus graviter olim metuebantur, propter furorem cum illis conjunctum, Hinc *PRUDENTIVS* (h):

Inje-

(e) *Deipnosoph.* l. V. p. 200.

(f) v. *Hesych.* p. 451.

(g) *De rerum nat.* l. I. v. 921.

(h) In libro περὶ ἑσφ. hymno X. v. 276.

*Injecit atram territis formidinem,
Vt fulmen aris, ceu Tonantis horreant:
Tremant venenum sibilantis Gorgonæ:
Putent ephebum (Bacchum) post triumphos
Indicos
Ferire thyrso posse (furorem incutere), cum
sit ebrius.*

S. XV.

Quarto tradunt Judæi (i), fingulis octo festi tabernaculorum diebus, Levitis *Hallel* inter sacrificandum modulantibus, duos sacerdotes, juxta altare stantes holocaustorum, in strumento חליל vel אכור dicto, cujus sonitus non nisi duodecim per annum vicibus in templo exaudiebatur, occinuisse. Non aneum illud instrumentum erat, sed arundineum, figuræ teretis foraminibusque distinctum, sonum reddens acutum; videturque omnino a Plutarcho (k) per σάλπιγγας μικράς, *tubas exiguas*, indicari. TIBIAM vulgo interpretantur, vel *fistulam*, nec male; valde enim simile illi erat, quod Gallis *flute*, nobis *flöte*, vocari solet. Quale instrumentum Græci λωτὸν dixere & αὐλὸν, quæ vox Hebraico חליל admodum affinis est. Quippe Græcis quoque usitatas fuisse constat tibiae ex calamo, sive arundine, confectas; sane enim celebra-

D 5

tos

(i) In cod. *Erachin*, sive de rerum Deo sacratarum estimatione, cap. II. §. 3. ubi conf. interpretes.

(k) loco supra cit.

58 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

tos illis reperimus καλαμαῦλας, tibiis canentes arundineis, de quibus pluribus egit Casaubonus (l). Romanos quoque eodem genere usos fuisse testimonio sunt hæc VIRGILII (m):

Tu calamos inflare leves cet.

§. XVI.

Fuit autem in Bacchanalibus quoque TIBIARVM usus frequentissimus. EVRIPIDES (n) certe inter præcipuos illorum ritus ponit:

Θιασύνειν τε χοροῖς,
Μετὰ τ' αὐλᾷ γέλασαι.
*Tripudiare choreis,
Et letari cum tibiis.*

Idem sacris iisdem λατῇ ψόφον, *fistula strepitum*, tribuit (o). HERODOTVS, ritus Ægyptiorum Bacchicos recensens (p) περιγέεται δὲ, inquit, αὐλός, αἱ δὲ ἔπονται αἰεῖνσαι τὸν Διόνυ-
σου

(l) In *Animadv. in Athen.* l. IV. c. 24.

(m) *Ecloga V.* v. 2.

(n) In *Bacchis* v. 378. Conf. Strabonem *Geograph.* l. X. p. 449.

(o) *Ibid.* v. 687. Conf. etiam v. 160. ubi hæc leguntur:

Λατὸς ὅταν εὐκέλαδος
ἱερὸς ἱερῶ
Παίγμματα βρέμῃ.
*Quando dulcisonans fistula
Sacra sacros
Ludos sonat.*

Adde etiam, si placet, v. 128. §. VIII. jam excitatum.

(p) In *Euterpe* c. 48.

σον, *præcedit fistula quam femina, Bacchum canentes, sequuntur.* Pertinet huc illud etiam, quod de Ephesius, Antonium, urbem ipsorum ingressum, Bacchica pompa excipientibus, relatum legimus a ΠΛΥΤΑΤΧΟ (q): Εἰς γὰρ Ἐφεσον εἰσιόντων αὐτῶν, γυναῖκες μὲν εἰς Βαγκχας, ἄνδρες δὲ καὶ παῖδες εἰς Σατύρους καὶ Πᾶνας ἡγῶντο διεσκευασμένοι. κίττῳ δὲ καὶ Θύρῳ, καὶ Ψαλτηρίῳ, καὶ ΣΥΡΙΓΓΩΝ καὶ ΑἶΤΑΩΝ ἡ πόλις ἦν πλέα, Διόνυσον αὐτὸν ἀνακαλεσμένων, χαριδότην καὶ μελιχίον. Cum Ephesum ingrederetur (Antonius), mulieres Baccharum, viri & pueri Satyrorum & Panum habitu præcedebant. Hedera, thyrsis, psalteriis, fistulis atque tibiis urbs plena erat, Bacchumque eum salutabant benignum ac blandum. Harmonidem quendam tanta contentione tibiis in Dionysiis inflasse, ut animum simul efflaverit, ΛΥΚΙΑΝΟΣ (r) commemorat. Nempe fistularum inprimis & tibiærum sono, ad saltandum incitabantur bacchantes. eas tum alii sacrorum ministri inflare solebant, tum ii, qui Satyros agerent, qui propterea cum tibiis in marmoribus nonnullis repræsentati conspiciuntur. Qualem Satyri manu sinistra fistulam tenentis, statuum apud ducem Mazarinum vidisse se testatur Gisb. CUPERVS (s). Interdum tibiæ geminas simul infla-

(q) In *vita Antonii* T. Opp. I. p. 926.

(r) In *Harmonide*, T. II. p. 335.

(s) *Observat.* lib. I. c. 12.

60 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

inflabant bacchantes, quod tum ex marmoribus illis antiquis, quæ *Joh. Bapt. CASALIVS* (t) & *Christ. Gottlieb SCHWARZIVS* (u) expresserunt illustraruntque, apparet, tum ex hoc NONNI (x) versu clarum est :

Καὶ δίδυμοι Βερέκυντες ὁμόζυγες ἐκλαγον αὐλοῖ.

Et geminæ Berecynthia conjunctæ clangebant tibiæ. Berecynthia dicuntur tibiæ a Berecynio, Phrygiæ monte. Scilicet tibiæ Phrygum esse inventum, creditum fuit veteribus (y). Quod si forte de usu tibiæ apud veteres plura cognoscere volupe cuiquam sit, ei *Casp. BARTHOLOMI* de tibiis veterum & earum antiquo usu librum singularem, ut & *Joh. MEURSI* (z) fil. de eodem argumento commentarium commendandos ducimus.

§. XVII.

Quinto denique in eo etiam Bacchi sacra agentibus non dissimiles sese gesserunt Judæi recentiores, tabernaculorum festo, quod effusæ hilaritatis signa ediderunt, GENIOQUE suo

(t) In libro de profanis & sacris veteribus ritibus, parte II. p. 92.

(u) In *Miscellaneis polit. humanit.* c. IV. Imagines hujus generis plures exhibet *Bern. Montfaucon* in *Antiquité expliquée* T. I.

(x) *Dionys.* l. XIII. v. 508.

(y) *V. Athenæum Deipnosoph.* l. XIV. p. 619.

(z) *Meursii* librum *Theauri antiqui.* Gr. Tomo VII. inseruit *Jac. Gronovius*,

fuo liberaliter INDULSERUNT. Iussi quidem fuerant *latitiam* & hilaritatem quandam in ista solennitate *præ se ferre* (a), sed talem, qualem Philippenfibus suis commendavit apostolus (b), id quod verba addita, *coram Jehovah Deo vestro*, aperte satis indicant. Hoc nempe voluit legislator, ut beneficiorum insignium, quibus majores ipsorum Deus affecisset, memoriam læti recolerent, non ut epularentur. Tam perverse autem illam hilaritatis legem interpretata est atas posterior, ut nihil aliud, quam *comestationes* atque *compositiones*, eadem præcipi judicaverit. Ac fecerunt sane doctores hanc sententiam: *אין שמחה אלא במקום סעודה* Nulla est hilaritas, præterquam in loco convivii. Sensus est: Quotiescunque hilaritatem lex commendat, toties convivium jubet instrui. Diem igitur festum solenniore nullum sine epulis dimittendum sibi esse censuerunt; singulis enim, ex ipsius legis præcepto, hilare vivendum esse arbitrabantur. Et quia sabbathi religio omnium erat maxima, illud rite transigi non posse judicarunt, nisi ter ad minimum lautis dapibus & suavi potu ventrem impleant. Post sabbathum tabernaculorum festum solennissimum cum esset, hoc quoque ut comestationibus operam darent maxime officii

(a) *Levit.* XXIII, 40.

(b) In *epist.* ad eos scripta c. III, v. 1, & IV, 1.

officii sui rationem exigere crediderunt. Ac magistros olim inter se disputasse legimus (c) de eo, quoties epulandum sit sub tabernaculis? Ex R. Elieſeris ſententia, quatuordecies illud fieri oportuit: quanquam alii certum numerum definire noluerunt. Nec forte fallimur, ſi P. utarchum his verbis: *menſas* (Judæi) *proponit, in quibus expoſita ſunt omnis generis fruges*, illum luxum indicare voluiſſe arbitremur: quanquam in eo erraſſe putandus eſt Plutarchus, quod illum morem ad *jejunium*, h. e. expiationis feſtum, referat. V. quæ ad illum locum notavimus §. I. Porro quemadmodum cibi lautiores, maiori copia & ultra naturæ neceſſitatem ſumpti, ac potus ſuavior, largius hauſtus, acres eſſe ſolent ad voluptatem ſtimuli, ita compertum quoque fuit, Judæos in eadem illa ſolemnitate *in libidinem evagari*. Non diffitentur hoc ipſi illorum doctores. Narrant enim eo tempore, quo in nocturna illa, de qua locuti ſupra ſumus, feſtivityte feminæ viris adhuc permixtæ ſtarent, in atrii pavimento, horum multos, non obſtante loci religione, libidinoſius, quam par erat, cum illis ſeſe geſſiſſe. Quo animadverſo, conſultum viſum fuit antiſtitibus, ut feminæ poſthac locum in illa pompa occuparent a viris ſeparatum, illud puta

(c) In codice Talm. *Succah*, cap. II, §. 6.

puta podium, sive tabulatum, cujus iidem mentionem supra fecimus.

§. XVIII.

Istam iam vivendi rationem si cum bacchantium moribus contendas, facile intelliges, illam ab his minime abhorruisse. Quanto enim omnis generis cum luxu celebrata fuerint Bacchanalia, multis commemorare nihil attinet. Notum scilicet est omnibus, nullas in iis omittas fuisse *comessationes*, atque id inprimis bacchantium singulos studuisse, ut *vino se liberaliter ingurgitarent*, huiusque copia nimia obruti rationis usum amitterent. Et cum intemperata perpôtatio variorum scelerum fecunda esse mater soleat, mirandum non est, in Bacchanalibus horrenda perpetrari crimina, ac, ut LIVIVS loquitur (d), *mentem velut furialibus stimulis, ad omne scelus, & ad omnem libidinem agi consuevisse*. Matronas enim honestas adulterari, virgines vitari, viros muliebria pati, in rebus numerabatur licitis, imo ad cultum Bacchi necessariis. Quam fœditatem copiosius descripsit LIVIVS (e). Quapropter TACITVS (f) genus vitæ solum & corruptissimum cum Bacchanalibus comparat, cum *apud Vitellium*, inquit, *omnia indis-*

(d) *Histor. lib. XXXIX. c. 15.*

(e) *Ibid. cap. 8. sqq.*

(f) *Histor. lib. II. c. 16.*

64 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

indisposita, remulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quam disciplinæ & castris propiora. Ac tanta morum in illis facris licentia & corruptela movit tandem Romanos, ut SCto caverent, ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia, essent, testante LIVIO l.c.

§. XIX.

Satis vero, ut opinor, ac forte plus, quam necesse erat, de rituum, hactenus recensitorum, dictum erit *congruentia*: quam quin omnes, qui hæc legent, agnituri facile sint, non videtur esse desperandum. Illud iam superest, ut *Judæorum gentem eosdem a Græcis accepisse verisimile faciamus* &, quo tempore, quaque occasione illud contigisse videatur, doceamus. Atque hic quidem illud primum mihi volo concedi: Cum apud duas gentes, certo quodam tempore multum inter se conversatas, & quarum una alterius aliquando exitit domina, quæque uti diversas de divinitate foverunt opiniones, ita hanc colendi diversam alioquin inierunt rationem, ritus sacri observantur vel iidem, vel certe admodum similes, dubitari vix potest, quin ea, quæ & alteri paruit, & ante illud commercium istos ritus ignoravit, eosdem a victrice sua didicerit assumferitque. Hac positione (quam certis limitibus circumscribendam putavi, secus ac nonnulli faciunt, qui solam rituum apud diversos populos similitudinem, eam-

eamque interdum levem, sufficere sibi existimant, ad factam eorum communicationem statuendam) admissa, nihil erit, quod impediatur, quo minus caeremonias, ante memoratas, a Græcis ad Judæos derivatas fuisse recte affirmetur. Primum enim nemini, historiæ Judaicæ non experti, ignotum esse potest, eo temporis intervallo, quo Græci regiones orientis fere singulas, præsertim vero Asiam minorem, Syriam, Palæstinam & Ægyptum, suæ nationis hominibus frequentarunt, & veluti inundarunt, magnam Judæis cum illa gente intercessisse consuetudinem atque familiaritatem, imo fœdera: sicuti *Antiqu. Jud.* libro XII. & XIII. plenissime docuit JOSEPHVS. Deinde notissimum quoque est, Judæos Græcorum imperio aliquando, ac satis quidem diu, subfuisse. Cum enim Alandri M. successores de summa rerum inter se contenderent, Judæorum terra modo Ægypti, modo Syriæ regum, ex gente Macedonica, præda fuit, quorum hi præsertim crudeliter eam sæpenumero habuerunt. Jam subditos dominorum suorum sequi solere mores, experientia satis comprobavit. Denique certum quoque est, Judæos, ante consuetudinem cum Græcis, ritus supra indicatos cultui Dei publico, cui quippe cum sacris Bacchicis nihil commune erat, minime admiscuisse. Sane enim in libris ipsorum sacris, quorum aliqui

66 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

qui haud ita longe ante Græcorum in oriente imperium conditi sunt, nullum prorsus illorum apparet vestigium. Nam qui, pro *effusionis aquæ* antiquitate demonstranda, ad Samuelis ac Davidis historiam provocant, & locum quendam Esaïæ afferunt, ii interpretationis, levissimis superstructæ coniecturis, nobis dant exempla. Ecquis autem credat, scriptores divinos partes cultus publici tam memorabiles, si ipsorum quidem ætate in usu fuissent, ita omnino filere voluisse, ut iis etiam in locis, quibus festi tabernaculorum solennia commemorant, ne levissimam quidem illarum injecerint mentionem? Ex isto vero silentio id simul intelligitur, neque ante exilium Babylonicum, neque statim post restitutam ex illa calamitate Judæorum gentem, istas caremonias usurpari consuevisse, quippe Nehemiæ tempore, ad cujus in Palestinam adventum, inde a finita captivitate, centum propemodum effluerunt anni, nondum exercitas. Conf. §. XII. Primum *gestatorum* manibus *ramorum* indicium apud scriptorem libri Maccabæorum posterioris (g) occurrit. Narrat enim ille, Judæos, cum post repurgatum, Judæ Maccabæi auspiciis, templum huius encania celebrarent, laudes Deo cecinisse, *θύσας καὶ κλάδους ὡραίους, ἐν δὲ φοίνικας ἔχοντας,* tenentes manibus *thyrsos* & ramos pulcros, ac palmas,

(g) Cap. X. v. 7.

mas, *spathas*. Scilicet festi tabernaculorum ritus in illis Encæniis adhiberi placuerat, ob rationem a scriptore laudato indicatam. De *thyrsophoria* igitur dubitari non potest, eam tempore Nehemiam inter & Judam Maccabæum elapso, quo frequens admodum Judæi cum Græcis habuere commercium, demum fuisse in vectam. Nec minus certum est, rituum reliquorum, ante istud commercium, usum in Judæorum gente fuisse nullum: ut ita singulos illos a Græcis ad Judæos venisse, vero sit simillimum.

S. XX.

Generatim igitur hoc dici potest: consuetudinem cum Græcis, quæ sub regibus Ægyptiorum Syrorumque Macedonicis maxime viguit, occasionem Judæis præbuisse, enumeratas cæremonias adsciscendi. Quod si vero tempus, quo assumptæ primum fuere, determinatius indicandum sit, respiciendum esse existimem tum ad *Ptolemæi Philadelphi*, Ægyptiorum, tum ad *Antiochi Epiphanis* Syrorum regis, ætatem. His enim regnantibus ea fuit rerum facies, ut Græcorum moribus facillime adsuescere potuerint Judæi, cæremoniasque nonnullas ab illis mutuari. Nam, ut de *Ptolemæo* primum loquar *Philadelpho*, eum memoriæ veteres ut regem nobis sistunt Judæis per amicum, magna que in eos benigni-

tate usum. Ingentem illorum multitudinem, occupatis per dolum Hierosolymis, in Ægyptum jam deduxerat *Ptolemaus Lagi*, *Philadelphus* parens (h), nec paucos, ut eodem commigrarent, *Philadelphus* moverat gratia ac munificentia. Equidem narrationem tritissimam de libris Judæorum sacris, istius regis cura Græcum in sermonem conversis, deque inaudita prorsus eius liberalitate, ea occasione erga gentem Judaicam exercita, in fabula ponendam existimo; id tamen indubitatum censeo, singularem fuisse *Philadelphus* in Judæos pensionem atque voluntatem. Accidit igitur illa tempestate, ut Græcis familiarius Judæi uterentur, moresque simul Græcos cognoscerent. Quibus moribus ipsos Judæos, ad confirmandam augendamque regis erga se gratiam, qua vel maxime opus sibi esse intelligebant, studere tunc cœpisse si quis affirmaverit, eum a vero minime putem aberrare. Neque enim ignorare illi poterant, morum conformitati magnam inesse vim, ad animos hominum nobis conciliandos. Sed ut propius ad rem accedamus, instruxit *Philadelphus* aliquando, pro suo in religionem, utut absurdam, amore, splendorisque in sacris studio, pompam Bacchicam, qua sumtuosiorum & splendidiorum nulla unquam ætas vidit. Multus in ea describenda *ATHENÆVS* fuit, cujus

(h) V. *Josephum Antiqu. Jud.* l. XII, c. I.

cujus testimoniis, ex illa descriptione desumptis, assertiones nostras superiores subinde roboravimus. Illam igitur pompam dubium non est, quin Judæorum, Palæstinam æque ac Ægyptum incolentium, plurimi spectaverint. Jam si cogites, tale semper fere fuisse Judæorum plerorumque ingenium, ut in exterorum ritibus, maxime cum oculos hi percellerent, imitandis faciles admodum sese præbuerint, proclive sane erit suspicari, pompam illam Philadelphi Bacchicam primam illis ansam dedisse, transferendi in cultum suum caeremonias nonnullas, quas a Græcis in Bacchi solennibus usurpari viderant. Et, cum hæc autumnus potissimum principio celebrari solerent, hinc ratio patet, quare tabernaculorum potius, quam alii festo, ritibus mutuo inde sumtis, locus fuerit concessus. Ceterum, si excusationem in illo instituto Judæi merentur ullam, hanc certe inde peti oportebit, quod non in Bacchi, sed veri Dei honorem iisdem caeremoniis uti voluerint.

§. XXI.

Inprimis vero *Antiochi Epiphanis* regnum talem rerum conversionem Palæstinæ attulit, ut fieri aliter vix potuerit, quam ut Græcas consuetudines, in sacris æque ac civilibus, Judæi tunc admitterent atque imitari instituerent. Quod eo facilius accidit, quo magis illarum cupidos atque studiosos principum ejus gentis aliqui sese ostenderunt. Exem-

E 3

plo

plo esse potest par illud fratrum impium ac scelestum, *Jason* atque *Menelaus*, quos hæc auctores fuisse narrant scriptor 2. *Maccab.* & *Iosephus*. Cum utriusque (*Jasonis* & *Menelai*) frater, *Onias*, vir religiosus atque probus, pontificatui in *Judæa* præesset, *Jason*, homo, ambitionis exlātiandæ causa, nullum crimen grave ducens, *Antiochum* regem adiit, atque huic 360 talenta daturum se promisit, si pontificis dignitatem, *Oniæ* fratri ereptam, in ipsum transferret. Præterea 150 talenta alia obtulit, si & facultas daretur exstruendi *Hierosolymis* gymnasium aliquod atque ephebeum, Græcorum ad exemplum, & *Hierosolymitani* cives scriberentur *Antiocheni*. Quæ postulata singula facile impetravit homo nefarius a rege, argenti ob luxuriam appetentissimo. Nec distulit idem exequi opus, quod destinaverat. Simulac enim pontificatum, & conjunctum cum eo principatum occupasset, condidit statim in ipsa *Hierosolymorum* urbe gymnasium atque ephebeum, in quibus more Græco juvenus *Judaica* exerceretur. Itaque ἐνθὺς ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς ἱεροφύλης μετῆγε, καὶ τὰς μὲν νομίμους πολιτείας καταλίσαν παρανόμους ἐθισμοὺς ἐκδιώξεν statim Græcis moribus populares suos assuesecit *Jason*, abrogatisque legis *Mosaicæ* institutis, ritus introduxit novos, illis quidem contrarios (i). Neque enim in his
reci-

(i) Verba sunt scriptoris 2. *Maccab.* IV, 10. II.

recipiendis difficilem sese Jasoni præbuit populi pars maxima, principum suorum exemplis duci solita. Imo ad ipsos quoque sacerdotes, quos religionis purioris vindices esse decebat strenuos, ea pestis serpsit. Hi enim in gymnasiis tunc frequentius, quam in templo comparebant, neglectisque religionis negotiis, certaminibus, ludis & spectaculis, Græcum ad morem institutis, unice vacabant. Paucis annis post *Menelaus*, perfidia in fratrem utens, partim adulatione sua, partim tributo promisso ampliori, sollicitavit regem ad pontificatum Jasoni adimendum, sibi que concedendum. In quo cum facilem se rex ei præbuisset, cum mandatis regis profectus in Judæam est, ut decretum sibi munus invaderet. „Concitata autem per fratrem (Jasonem) „contra novum pontificem, *Menelaum*, seditione, & populo in partes scisso, *Tobiae filii* „steterunt a *Menelai* partibus: major autem „populi pars factionem Jasonis sequebatur. „Quorum vim non sustinentes *Menelaus* & „*Tobiae filii*, secesserunt ad *Antiochum*, dicentes, *se velle, relictis patriis institutis ac legibus, religionem regis & Græcanicos ritus assumere*, rogaveruntque eum, ut sibi permitteret gymnasium Hierosolymis exstruere: quo „impetrato, adduxerunt sibi præputia, ut nudi „quoque non essent Græcis dissimiles: & „contentis omnibus patriis ritibus, imitabantur

72 *Obf. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

„*mores exterarum gentium*, verba sunt Iosephi (k). Tantum igitur eo tempore cum esset rerum Græcarum apud Judæos studium, non videtur dubitandum, quin sacras etiam solennitates, Græcis usitatas, atque in his Bacchanalia inprimis, ut festum græcorum præcipuum (l), Judæi tunc celebraverint. Eodem quoque rerum statu *Philosophiam Græcanicam*, quam seculis reipublicæ Jud. extremis studiosissime coluerunt Judæorum plurimi, adoptatam primum ab hac gente fuisse verisimile est. Quod autem plane Græcorum ad mores ritusque Judæos perduxit, Antiochi Epiphanis tyrannis fuit, aliquot annis post enarratas modo rerum vicissitudines exercita. Postquam enim ille rex, severa interdictione, Judæos ad legis Mosaicæ præscriptum sacra facere vetuisset, eosque, vi adhibita, ad Græci cultus caremonias adigere cœpisset, pars illorum haud exigua, abominandam illam superstitionem adhuc detestata, vel sponte, vel metu supplicii edictis regiis paruit (m). Ac possumus fane illud inprimis in rem nostram con-

(k) *Antiqu. Jud.* l. XII. c. 6. Conf. 2. *Maccab.* IV, 23, sqq.

(l) Primum fane locum Bacchanalibus assignavit Xenophon, sub finem libri de *republ. Atheniensium*, ubi horum festa recenset. Movit etiam summa ejusdem celebritatis dignitas Demetrium & Antonium, ut nullam aliam, quam Bacchi personam Athenis gerere voluerint,

(m) V. Iosephum *Antiqu. Jud.* l. XII. c. 7.

convertere, quod auctor 2. Maccab. (n) refert:
 γενομένης δὲ Διονυσίων ἑορτῆς, ἠναγκαζόντο οἱ Ἰσ-
 ραῖοι κισσὸς ἐχούσας πομπέειν τῷ Διονύσῳ. Cum
 Bacchi festum ageretur, cogeantur Judæi hederam,
 in honorem Bacchi, gestantes incedere. Extitere
 quidem postea sacrorum instaurationes, Judas
 Maccabæus hujusque successores aliqui, qui
 omni nisu id egerunt, ut a profanis ritibus
 religionem perpurgarent. Verum qui novit,
 quam agre divelli plebs possit ab institutis
 semel admissis, præsertim si multum pompæ
 atque deliciarum coniunctum cum illis sit,
 nullo negotio intelliget, optimos illos viros
 multa ferre debuisse in populo, quæ non pas-
 surus hic erat prorsus sibi adimi. Itaque to-
 lerari etiam oportuit ritus nonnullos Bacchi-
 cos, a quibus ut tabernaculorum festo tempe-
 rarent, a Judæorum plerisque impetrari mi-
 nime poterat. Ipsum enim ejus festi tempus
 solennia Bacchica, ante paucos adhuc annos
 ab ipsis quoque eadem anni tempestate agi-
 tata, in memoriam illis revocabat. Occurre-
 bat simul publica hilaritas & vitæ ratio laxior,
 qua libere & impune tunc uti potuerant: oc-
 currebat etiam caeremoniarum splendorum
 apparatus, iisdem in solemnibus adhiberi so-
 litus. His autem rebus cum omni fere tem-
 pore turbæ Judaicæ nihil fuerit gratius, vix
 retineri ea potuit, quo minus occasione oblata

E 5 in

(n) Cap. VI. v. 7.

in eas rueret. Intellexerunt igitur religionis vindices, esse omnino illud multitudini indulgendum, quod sine maxima hujus offensione abrogari non poterat : ferendas esse cæremónias illi tantopere amatas, licet profanæ essent originis. Vnum hoc efficere illi potuerunt, ut usus esset sanctior, nec Bacchus illis honoraretur, sed vero nunimi supplicaretur. Id quomodo *craterophoria*, sive, ut Judæis appellare mos est, *aquæ effusione*, factum sit, supra jam docuimus §. X. facile etiam foret de reliquis ostendere, si necesse esset. In *comessationibus* tamen evitari non potuit, quin modus a multis excederetur, maxime, postquam epulis quoque opiparis Deum coli doctores persuaserant.

§. XXII.

Quæ cum ita sint, satis causæ esse arbitror, cur rituum, quos recensuimus, usurpatio apud Judæos prima vel ad Ptolomæi Philadelphi, vel ad Antiochi Epiphanis regnum referatur. Eam forte *Aristobulus* Judæorum rex & pontifex, qui primus ex Hasmonæorum familia diadema sumsit, confirmavit. In hoc enim enixum plane fuit rerum Græcarum studium, adeo ut *Philellenis*, h. e. *Græcorum amatoris* cognomen inde meruerit (o). Longiori tandem usu factum est, ut tabernaculorum solennitati tam firmiter illi ritus adhaere-

(o) V. Josephum *Ant. Jud.* l. XIII, c. 19.

hæserint, ut eam sine his agi rite non posse crederetur. Quæ persuasio eo altiores Judæorum in animis egit radices, quo magis eorundem doctores istas caremonias ipsis sacrorum scriptorum pronunciatis tueri allaborarunt. Illorum enim, ætate ultima, constans hicce mos fuit, ut scitis recentibus, & consuetudinibus novis quibuscunque, auctoritatem divinis ex oraculis conciliare studuerint. Neque id effectu difficile erat. Pro ea enim, quam sibi sumebant, interpretandi licentia, facillimum erat, quidvis sacris e scripturis elicere. Ac si huic forte præsidio diffiderent, erat in promptu auxilium aliud, *traditio* puta, quam inde a Mose, qui primus eam, si credere fas est, in monte Sinai, præter legem litteris mandatam, acceperat, serie continua propagatam ad se fuisse, nec minoris quam ipsas sacras litteras auctoritatis esse iactabant. *Disciplinam Kabbalisticam* universam philosophiæ *Græcicæ*, speciatim Pythagoricæ, suos debere natales, uti manifestum est, ita pridem fuit animadversum. Non intermisere tamen magistri gentis acutissimi, præcepta ejus disciplinæ fere singula e scripturæ sententiis, tanquam in his latentia, eruere; quamvis certissimum sit, divinos illius conditores de fictis istis arcanis, ne per somnium quidem, cogitasse. Exponuntur dogmata Kabbalistica nullibi plenius, quam in libro *Sehar*, cuius au-

76 *Obs. II. De Ritibus quibusdam Bacchicis*

auctor quicquid præcipit, illud universum ex Mosis scriptis, adhibitis tamen simul legis ore traditæ testimoniis, elicere satagit ac probare. Pari modo commemoratas caeremonias, postquam usurpatæ aliquamdiu fuissent, mandatis niti divinis, iisque vel scriptis, vel traditione conservatis, persuadere instituebant doctrinæ Judaicæ antistites. Vtroque ex fonte *solemnem aquæ effusionem* derivabant. Trahebant inprimis eo illud Esaia (p): *Haurietis cum gaudio aquam ex fontibus salutis. Quibus verbis vatem divinum & fontem Siloam* (quem *salutaris* nomine merito putabant appellari, quod aquæ ejus sacerdotibus inprimis, ex nimio carnis sacrae esu ventriculo laborantibus, admodum essent salubres) & *actum celebrem hauriendi ex illo aquam*, (V. §. X.) clarissime significasse atque præcepisse existimabant. Hujus autem ceremoniæ *nocturnam illam festivitatem*, de qua §. III. fermo fuit, appendicem, adeoque isto Esaia dicto simul indicari iudicabant. *Thyrsophoriam* sive *ramorum gestationem*, quomodo ex ipsa Mosis lege deduxerint, ex iis patere potest, quæ §. XII. monuimus. *Fistulae denique usum, & comessiones, hilaritatis præcepto* tuebantur. Vid. §. XVII.

§. XXIII.

(p) Cap. XII. v. 3.

§. XXIII.

Atque hæc præfari placuit *antiquitatum Græcarum* explanationi, semestri hoc hiberno a me suscipiendæ; ut intelligeretis, Commilitones Præstantissimi, ipsius etiam superstitionis Græcæ, quæ partem antiquitatum illarum constituit haud exiguam, cognitionem usu suo minime destitui. Erunt hi primi mei labores publici, postquam, voluntate *Serenissimorum* atque *Potentissimorum* academiae hujus *NUTRITIORVM* benignissima, Græcas litteras profitendi munus clementissime nuper mihi demandatum est. Cujus consilii mei hanc potissimum habeo rationem, quod acquisita illarum rerum notitia viam munire nobis potest ad scriptorum Græcorum optimorum, quos posthac Vobis proponere in animo institui, intelligentiam. Quemadmodum enim, uti minime ignoratis, ad librorum sacrorum, antiqui juxta ac novi fœderis, sensum capiendum, necessaria prorsus est antiquitatum Hebraicarum scientia; ita etiam vetusta Græcorum monumenta digno cum fructu manibus versare, ac penitus intelligere, nemo potest, nisi qui a regionis, quam illa gens incoluit, rerumque ejusdem sacrarum, civilium, militarium ac domesticarum, quæ passim in illis vel aperte commemorantur, vel alludendo attinguntur, notitia probe est instructus. Ducem in isto negotio sequemur virum celeberr-

berrimum, *Lambertum Bos*, insigne illud quondam academiae Franecqueranae dectis; cujus præclara extant in litteras Græcas merita. Dedit ille nobis *antiquitatum Græcarum*, præcipue *Atticarum*, *descriptionem*, librum, si molem spectes, exiguum, momenta tamen antiquitatis Græcæ præcipua concinna quadam brevitate exhibentem. In hoc igitur libello copiosius, quantum conducere putabo, interpretando semestri hoc occupabor. Indicarem quoque operas privatas, nisi a Vobis, Commilitones Optimi, expectarem, ut pro more, quem adhuc servastis, ipsi mihi significetis, quas a me suscipi e re Vestra judicaveritis. Audio *antiquitatum Hebraicarum* percipiendarum multos Vestrum esse cupidos; alios *scriptoris alicujus Græci interpretationem* sibi exposcere. Quicquid in hoc genere a me postulaveritis, illud operam dabo semper, ut ea, qua par est, fidelitate & diligentia Vobis præstem. Ceterum faciam D.F. recitationum publicarum initium perendino die Jovis, hora prima, in auditorio philosophico. Adeste, ut soletis, frequentes, studiisque meis favere pergite, ac rectissime valete! P. P. in academia Julia, d. XVII. Octob.

A. MDCCXXIV.

OBSER-

OBSERVATIO III.
DE
RITV JVDAICO, CORNVA
VICTIMÆ INAVRANDI EAN-
DEMQVE CORONANDI.

§. I.

VT, quantopere Græcorum in ritibus
sacris simios Judæi se præbuerint, ma-
gis faciamus evidens, exemplum rei af-
feremus adhuc aliud. More nempe rece-
ptum apud Judæos fuit, *deaurare cornua boum*
immolandorum, si non omnium, eorum certe,
quos catervæ hominum, primitias fructuum
Hierosolymam asportantium, ante se agebant:
nec cornua modo auro circumfundere, sed
sertis etiam capita cingere oleaginis. Testes fun-
to doctores mischnici, qui in *Biccurim*, f. co-
dice de *primitiis fructuum*, (a) sic loquuntur:
ביצד מעלין את הבכורים וכל העיירות שבמעמד
מתבנסות לעיר של מעמד ולכן ברחוב של עיר
ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים והיו
הממונה אומר קמו ונעלה ציון אל בית ה'
אלהינו הקרובים מביאים התאנים והענבים
וההדוקים מביאים גרונות וצמוקים והשור
פולד לפניהם וקרנו מצופות זהב ועטרת
של זהב בראשו החליל מכהו לפניהם עד
שמגיעו קרוב לירושלים i.e. *Quomodo primi-*
tias

(a) Cap. III, §. 2. & 3.

80 *Obs. III. De Ritn Judaico, cornua victimæ*

tias afferebant Hierosolymam? Omnes incolæ civitatum, ad stationem aliquam pertinentium, (erat nempe populus Israeliticus universus in 24. divisus stationes, pro ephemeriarum sacerdotalium numero) congregabant se in certa quadam urbe stationis, in qua ubi in plateis, sub dio, pernoctassent, (neque enim ullam domum ingrediebantur, vitandæ sc. pollutionis causa) ad lucis ortum dux catervæ exclamabat: surgite, ascendamus Zionem, ad domum domini Dei nostri! Propinquiore ficus & uvæ ferebant recentes, longius vero ab urbe remoti qui habitarent, caricas uvæque passas. Porro BOS ante illos agebatur, CORNUA habens AVRO OBDUCTA, CAPUT SERTO REDIMITVM OLEAGINO, pulsabaturque fistula, donec ad Hierosolymorum urbem prope accessissent. Bos iste sacrificio destinatus erat salutari, cuius pars maxima hilariter ab iis, qui adduxerant, solebat comedi. V.R. OBAD. de BARTENORA ad illum mischnæ locum commentarium. Ad eundem coronandum frondes adhibebantur oleagineæ, quoniam hoc genus, quo Palæstina admodum dives erat, cum primis nobile atque pulcrum censebatur, (utpote semper virens, cariæ & vetustatem non sentiens, fructumque ferens utilem ac salutarem) adeoque ad decorandum victimæ caput præter cetera idoneum. Jeremias certe oleam a virore suo, pulchritudine fructuque formoso commendat

dat. (b) Quemadmodum gentes etiam alias oleam constat magno habuisse in pretio. Sane enim COLVMELLA (c) *Olea*, inquit, *prima omnium arborum est*. Nec minus PLINIVS, solers ille rerum naturalium indagator, oleæ laudes passim deprædicat. Vt taceam illam arborem apud Græcos, præsertim Athenienses, sacram fuisse habitam: qua de re infinita extant auctorum veterum testimonia. Accedit hoc etiam, quod pacis olim apud gentes plerasque insigne fuit olea. Illam igitur cum Deum inter atque homines restituere putaretur victima, conveniens huic atque ominosum ex oleæ ramis ornamentum Judæi quæsierunt.

§. II.

Jam Græcos etiam antiquos *hostiarum corona* inaurare, capita fertis ornare consuevisse, passim docent scriptores vetustissimi. Ac ut de inaurandi ritu primum dicamus, mentionem ejus ipse injicit HOMERVS. Sic enim Nestor apud illum, votum Minervæ concipiens: (d)

Τὴν τοι ἐγὼ πέζω χευσὸν κέρας περὶ χεῦας.

Hanc (bovem) tibi ego sacrificabo, aurum coronibus circumfundens.

F

Et

(b) Cap. XI. v. 16. Conf. *Hof.* c. XIV, 7. *Psalm.* LII, 10. CXXVIII, 3.

(c) Lib. V. c. 8.

(d) *Odyss.* III. v. 384.

82 Obs. III. De Ritu Judaico, cornua victimæ

Et postea (e), ubi de sacrificio, quod Nestoris parentis jussu filii appararunt, sermo est, narrat poeta, jussisse Nestorem χρυσόχοον advocari sive aurificem,

ὄφρα βοὸς χρυσὸν κέρασιν περιχέῃ

Ut bovis cornibus aurum circumfunderet.

Quod mandatum exsecutum quoque fuisse aurificem ibidem legimus. Nam

Γέρον ἱππήλατα Νέστωρ

Χρυσὸν ἔδωχ', ὃ δ' ἔπειτα βοὸς κέρασιν περιχεῖεν

Ἀσκήσας ἢ ἄγαλμα θεᾷ κεχάροτο ἰδῶσα

Senex eques Nestor

Aurum dedit : ille vero (aurifex) deinde bovis cornibus circumfudit,

Aptans, ut simulacrum Dea Minerva gauderet videns.

Idem poeta alibi passim βῆς χρυσόκερας boves celebrat, cornibus præditos inauratis. Attingit eandem Græcorum consuetudinem Plato quoque, qui sub persona Socratis (f), οἳ μὲν, inquit, χρυσόκερας βῆς παρασηταμένοι, ἑτεροὶ δ' ἀναθήμασι δωρόμενοι τῆς θεᾶς. Græcorum alii boves inauratis cornibus, alii donaria Diis offerunt. Nec sine ornatu isto boves victimas tradere Hierosolymitanis voluit Antiochus Pius, Syrorum ex gente Græca rex, de quo hoc relatum legimus apud Plutarchum (g): „Cum Hierosolymam obsideret An-

(e) loc. cit. v. 426.

(f) In *Alcib.* II, p. 315. edit. Ald. a. 1513.

(g) In *apophthegm.* T. Opp. II, p. 184.

„Antiochus, Judæi, ut solennitatem suam maximam (festos tabernaculorum dies) rite celebrare possent, septem dierum inducias poposcerunt. Non id modo concessit rex, ἀλλὰ καὶ ταύρους χρυσόκερως παρὰσκευασάμενος, sed
 „Et tauros auratis cornibus apparavit, aromatumque copiam, & usque ad portas cum pompa deduxit, traditaque ipsorum sacerdotibus victima, in castra rediit. Quod mirati Judæi statim post exactos festos dies dedicationem fecerunt. Istud Antiochi factum ipse etiam Josephus collaudavit (h). Adde-
 mus his Athenæi testimonium, qui quo loco in describenda pompa Bacchica, auspiciis Ptolemæi Philadelphi, Ægyptiorum regis, Græcorum more instructa, verlatur, inter cetera ait:
 μεθ' ἧς ταῦροι διήλθον διχίλιοι, ὁμοιωχρώματοι, χρυσόκερω, προμετωπίδας χρυσᾶς, καὶ ἀνὰ μέσον σεφάνης ἔχοντες. Ab his (viris sexcentis, citharas pulfantibus) proxime transiere bis mille tauri, colore similes, cornibus inauratis, cum aureis frontalibus & in medio capite coronis. Eundem Græcorum ritum Romanos quoque adoptasse, ex MACROBIO liquet. Commemorat enim hic (i) fenatus consultum aliquod, de ludis Apollinaribus primum faciendis, quo præceptum fuit decemviris, ut Græco ritu hostiis sacrum facerent, Apollini bove aurato, & capris

F 2

dua-

(h) *Antiqu. Jud.* l. XIII. c. 6.

(i) *Saturnal.* lib. I. p. m. 256.

84 *Obs. III. De Ritu Judaico, cornua victimæ*

duabus albis auratis : Latonæ bove femina aurata.
Sic & Aeneas apud Virgilium Jovem sic alloquitur (k):

*Ipse tibi ad tua templa feram sollemnia dona,
Et statuam ante aras aurata fronte juvencum
Candentem.*

§. III.

Ceterum moris istius rationem ex ea repetendam ducimus opinione, qua colendos Deos gentes superstitione judicant, adeoque & muneribus afficiendos eodem modo, ac viros principes in mortalium genere. Quemadmodum igitur omne in id impendi solebat studium, ut quæ regibus atque principibus darentur dona non interno modo pretio æstimabilia, sed variis quoque ornamentis externis instructa essent, quo eo apparerent magnificentiora; ita in victimis etiam, donis quippe numini dicatis, id spectabatur unice, ut non modo ipsæ essent lectissimæ, & in suo genere præstantissimæ, sed & ornatu quodam externo superbirent. Jam cum aurum allitum splendorem rebus conciliare, magnificentiamque multum adaugere semper fuerit creditum, facile hinc potest intelligi, quare hostiarum cornua auro obduci sueverint.

§. IV.

Neque vero ex auro tantum ornatus victimis

(k) *Aen.* IX. v. 626.

mis additus fuit, sed ex fertis quoque, capiti circumplicatis. Qua de re LVCIANVS testatur, cum (l) ἄλλ' αἶτ, ὄργε θύοντες σεφανώσαντες τὸ ζῶον cet. Jam vero cum immolant, primum fertis coronant pecudem. PLVTARCHVS item (m) his verbis : Προθύμενοι καὶ κατασέφοντες ἱερεῖα, καὶ κατασπενδοντες. Antequam oraculum petimus, victimas immolamus, coronamus, libamus. Ex Romanis OVIDIVS (n):

*Victima labe carens & præstantissima forma,
(Nam placuisse nocet) vittis insignis & auro,
Sistitur ante aras;*

Omnium vero luculentissime PRVDENTIVS, cujus hi sunt versus (o):

*Huc taurus ingens, fronte torua & hispida,
Fertis revinctus aut per armos floreis,
Aut impeditis cornibus deducitur:
Nec non & auro frons coruscat hostiæ.
Setasque fulgor brattealis inficit.*

Quid? quod ipsæ etiam novi fœderis tabulæ testimonium nobis de illa consuetudine perhibent. Sane enim in actis apostolicis (p) sacerdotem Iovis, qui apud Lystrenses colebatur, Paulo & Barnabæ, quos incolæ loci Deos censebant, in terris peregrinantes, tauros adduxisse legimus & ferta, h. e. tauros fertis

F 3

(l) In libro de sacrif. T. Opp. III. p. m. 92.

(m) De oraculorum defectu, p. 437.

(n) Metam. l. XV. v. 130.

(o) Periseph. hymno X. v. 1021.

(p) C. XIV. v. 13.

86 *Obs. III. De Ritu Judaico, cornua victimæ*

tis capita ornatos. Neque vero victimas tantum brutas, sed humanas quoque coronari moris erat. Hinc Polyxena, a Græcis maëta, *σεφηφόρος βῆς*, vacca coronigera, appellatur LYCOPHRONI, (q) ubi Tzetzes scholiastes: *σεφανοφόρον ἔπρεν, ὅτι ἐσεφάνεν, καὶ ἀνθεῶν ἑπατρὸν τῆς θυμῆος*, Coronigeram dicit, quia coronabant floribusque conspergebant immolandos. Loca scriptorum veterum plura, de ritu hoc testantia magno studio congeffit CAR. PASCHALIVS. (r) Est circa eum illud adhuc observatu dignum, cuivis victimæ ferta plexa fuisse ex frondibus isti numini, cui immolanda erat, sacris. Ita Bacchi victimæ hederæ (hanc nimirum Bacchus in deliciis suis habere credebatur) Cereris quercu, Appollinis lauro fuere coronatæ, placuitque in ceteris eandem servare rationem. V. TERTULLIANVM de corona militis.

§. V.

Quod si jam hujus etiam instituti rationem requiras, derivandam hanc putem ex eo, quod Deos summos mortalium reges gentes antiquæ censuerunt, nec alia, quam regum sub imagine sibi repræsentarunt. Regibus autem coronæ cum convenient, hinc rem præstari creditum fuit Diis gratam, si in cultu ho-

(q) In *Alexandra* v. 327.

(r) In libro de *coronis* c. 16.

horum solenni regii characteris adhiberentur signa. Quam ob causam simulacra etiam ipsa coronari, sacerdotes coronis redimiti frondeis incedere, imo sceptrā etiam solebant gerere, tanquam indicia majestatis regiae manifesta. Sic Chryses, Apollinis sacerdos, ad Græcorum accedens exercitum, tenuisse manibus dicitur coronas Apollinis (laureas), aureo super sceptro. (s) Et causam quidem, ob quam coronentur sacra facientes, Sappho apud ATHENÆVM (t) his versibus exprimit :

Σὺ δὲ σεφάνοις ὠδὶνα παρθέσσι ἐραταῖς Φόβοισι
Ὀρπακας ἀνήτω συνέρῃσι ἀπαλλαγείῃ χερσίν
Εὐάνθεα γὰρ πέλεται καὶ χάρις τε μακάριζα
μᾶλλον

Προτέρηνα σεφανάτοισι δαπυσεέφουσαι.

Hic te coronato ὦ pulcra comæ

Anethi ramos injice, teneris ac delicatis manibus,

Diis enim florida chariora sunt, ὦ gratiora :

Eos immortales averfantur, coronam qui non habet.

Addit Athenæus: ὡς εὐανθέτερον γὰρ καὶ κεχαρισμένον μᾶλλον τοῖς θεοῖς παραγγέλλει, σεφάνθαι τις θύοντας. His scilicet declarat, magnificentius esse magisque Diis placere, corona si redimitus sit, qui sacris operatur. Pari modo vi-

F 4

Etima

(s) Hom. Il. I, 14.

(t) Deipnosoph. l. XV. p. 674.

etiam quoque gratiores Diis censebantur, coronis si ornatae essent.

§. VI.

Illud igitur uberiori demonstratione minime indigere arbitror, ritum coronandi victimas, harumque cornua inaurandi, Judaeos cum Graecis communem habuisse. Nec dubium mihi est, propter incredibile illud Graecos imitandi studium, quo ductos Judaeos, sub extremam reipublicae suae tempestatem fuisse, dissertatione praecedente satis, ut opinor, declaratum est, non dubito inquam, quin eundem ritum hi ab illis acceperint. In divinis certe legibus nullum prorsus eius conspici potest vestigium: quod ipsum indicio est, eum non Dei, sed hominum niti institutione. Nec forte fallar, si illud Antiochi factum, quod supra recensuimus, eundem adsciscendi primam dedisse statuam occasionem. A regibus nimirum sibi faventibus, profanis licet addicti essent sacris, caeremonias nonnullas facile ac lubenter mutuo sumsisse Judaeos, compertum est. Hanc autem, modo explicatam, eo admiscere libentius, quo magis ad pompam, cujus in sacris studiosissima gens Judaica erat, facere ea videbatur. Nec vero absimile, quamvis taceant scriptores Judaici, eundem ritum non tunc modo, cum primitiae offerentur, sed alias quoque fuisse usurpatum.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

DE
JACOBO ESAVI FACIEM, VT
DEI FACIEM, VIDENTE.*Ad Genes. XXXIII, 10. II.*

§. I.

IN eorum, qui verba hæc Jacobi, Esavum alloquentis: *Vidi faciem tuam, quasi viderem faciem elohim* cet. interpretari aggressi sunt, commentationibus duo hæc adhuc desideravi: Vnum est, quod phrasin, *quasi faciem viderem elohim*, adeoque & comparationis rationem, apte satis expositam non vidi atque declaratam; alterum, quod quæ sit harum propositionum: *Vidi faciem tuam ut faciem elohim*, accipe ergo munus meum coherentia, luculenter explicatum non inveni. Operæ igitur me pretium facturum duxi, si utrumque præstare pro virili instituerem.

§. II.

Est hoc, opinor, cuiusvis perspicuum, Jacobum verbis hæc: *Vidi faciem tuam* cet. movere Esavum voluisse, ad acceptanda munera eidem oblata. Renuenti enim fratri sic respondet Jacobus: *Noli obsecro, respuere. Si qua apud te gratia valeo, accipias munus meum* de

F 5

de manu mea, quandoquidem vidi faciem tuam cet. Accipias igitur benedictionem (munus) meam, ad te adductam. Ex qua orationis serie liquido apparet, usum Jacobum esse verbis his: *Vidi faciem tuam, quasi faciem viderem elohim*, tanquam argumento, quo adduceret fratrem, ut munera destinata ne repudiaret. Oportet igitur, ex usu certe istorum temporum, vim illa habere, ad tale quid impetrandum: id quod inde etiam confirmatur, quod iisdem auditis repugnare Esavus desiit. Unde porro id conficitur, *videre faciem elohim & munera offerre*, connexa tunc fuisse. Ac haud obscure significat Jacobus, hujus faciendi necessitatem quandam sibi incumbere, postquam illud ipsi contigisset. Quæ ratio ut perspicere clare possit, investigandum ante omnia erit, quid illud sit: *videre faciem elohim*.

§. III.

Sensum autem phrasim ista admittit duplicem, pro duplici vocis עֲלֹהִים significatu. Hæc enim, ut inter omnes constat, vel numen denotat supremum, sive id quod Deum vocamus, vel viros principes. Ponamus jam, significatum hoc loco priorem vocabulo competere, & quis inde sensus prodeat, videamus. Apud populos, ficta numina colentes, ii Deorum *videre faciem* dicebantur, qui vel Deos ipsos, sub hominum forma in terris

ris apparentes, conspicerent, vel in simulacra Deorum intuerentur. Persuasum enim illis communiter erat, Deos subinde in hoc terrarum orbe mortalibus sese præbere conspiciendos, imo conversationem cum iis minime subterfugere. Priscos cum primis homines consuetudine sua & familiaritate Deos fuisse dignatos, a scriptore non uno traditum est, PAUSANIAS (a) disertis verbis οἱ δὲ, αἰτ, τότε ἄνθρωποι ἕνοι καὶ ὁμογάστροι θεοῖς ἦσαν, ὑπὸ δυναισέων καὶ εὐσεβείας erant prisci homines Dis ipsis hospites & convivæ, pro justitia & pietatis merito. Sed & ad inferioris ætatis homines Deos nonnunquam descendere vulgo fuit creditum. Hinc Minervam HOMERVS θεανόθεν καταβάντων, cælitus descendentem prædicat (b). Et de Vulcano VIRGILIUS (c):

Huc tunc ignipotens cælo descendit ab alto.

Notissimum quoque est illud Lystrensium, non sine vehementi gaudio exclamantium (d): οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς. Dii humana forma induti descenderunt ad nos. In terras autem delati non clam hominibus ibi degere, sed præsentiam suam iisdem, signis minime obscuris, declarare censebantur, sub hospitum specie, urbes regionesque varias ingredientibus ac peragrantes. Sic HOMERVS (e):

καὶ

(a) In *Arcadics* c. 2. p. 600.

(b) *Odyss.* XX, 31.

(d) *Act.* XIV, 11.

(c) *Aeneid.* VIII, 423.

(e) *Odyss.* XVII, 485.

Καὶ τε Θεοὶ ξένοισιν ὁικότες ἀλλοδαποῖσι,
 Παντοῖσι τελέθοντες, ἐπισφωφᾷσι πόλῃας,
 Ἀθρώπων ὕβριτες καὶ εὐνομὴν ἐφορῶντες·

Dii hospitibus similes peregrinis,

Ve qui omnifarii existant, versantur per civi-
tates,

Hominum fasque nefasque inspicientes.

Quos Homeri versus Diodorus quoque allegat (f) eo loco, quo de Ægyptiis perhibet, quod tradant, *quinque illos Deos* (Jovem, Vulcanum, Cererem, Oceanum, Minervam) *nunc sacrorum animalium formis indutos, nunc in hominum speciem conversos, πᾶσαν τὴν οἰκουμενὴν ἐπιπορεύεσθαι φανταζομένους τοῖς ἀνθρώποις, totum orbem peragrarē, hominibus apparentes.* Apollinem quoque ἐπιδημήσαντα, *diversantem ad Delum insulam, CALLIMACHVS celebrat (g).* Fuit certe ea vulgi opinio, Deos sapenumero inter homines versari, hisque fieri conspicuos. Risere tamen illam sapientiores, quippe sanius de divina natura sentientes. Succenset his propterea, nescio an serio, DIONYSIVS Halicarnassensis (h), eosque ἀθέως queritur ἀσκήσαι φιλοσοφίας, ἀπάσας διασύραντας τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, τὰς παρ' Ἑλλήσιν ἢ βαρβάρους γενομένας. *Philosophiam Deos negantem sectari, omnes apud Græcos & Barbaros apparitiones Deorum irridentes.*

§. IV.

(f) *Biblioth. Hist.* l. I. c. 12.

(g) *Hymno in Apoll.* v. 13.

(h) *Antiqu. Rom.* l. II. p. 123.

§. IV.

Porro ii quoque *Deos videre*, horumque *faciem contueri* putabantur, qui in fanis ac delubris versantes, oculos suos in Deorum simulacra dirigerent. Eo enim dementia simpliciores processerant, ut signa, imagines ac statuas ipsos censerent Deos. Itaque in templis, ubi constituta esse simulacra solebant, *posse se credebant* DEOS CORAM ET COMINVS INTVERI, (verba recitamus ARNOBII) (i) *affari de proximo, & cum presentibus quodammodo venerationum colloquia miscere.* Inde est, quod qui templa Deorum adibant, Deos ipsos adire dicerentur. Quo Marcus respicit apud CICERONEM, (k) cum *caste*, inquit, *jubet lex adire ad Deos*, ubi sane *adire ad Deos*, nihil aliud est, quam templa frequentare. LVCIANVS item (l), quando ἐν ὀφθαλμοῖς τῆ θεῆς, *sub oculis Dei jugulari animal dicit*, quod ante aram mactatur. Deorum nempe statuas vel supra vel juxta altare collocari moris erat. Quocirca Græci, templum Hierosolymitanum profanaturi, in holocaustorum altari imaginem statuere Jovis Olympii (m).

§. V.

Neutro autem sensu veri numinis cultores, quales Abrahamidæ erant adeoque & Jacobus patri-

(i) L. VI. *adv. gentes* p. 192. (k) Lib. II. *de legibus* p. m. 1251.

(l) *de Sacrificiis* T. III. p. 92.

(m) 1. Macc. I. 54. 59. conf. 2. Macc. VI. 2.

patriarcha, phrasin *Deum videre*, aut *faciem Dei contueri*, usurpare poterant. Neque enim Deum hi corporeum, aut faciem in eo concipiebant corporalem, quæ humanis cerni posset oculis, (quod *absurdum dictu & cogitatu impium* AUGUSTINVS prædicat) (n) nec ullum ejus effingebant simulacrum. Longe igitur aliud quid eos cogitasse oportet, quando se videre Deum, aut faciem ejus conspiciere affirmarunt. Quod si igitur loca sacri codicis omnia, in quibus ista loquendi ratio obvia est, cum cura quadam inspicias & expendas, facile apparebit, Hebræos tunc Dei aut faciei divinæ sibi tribuisse conspectum, cum vel præsentissimum Dei experirentur ac sentirent auxilium (quomodo ipse Jacobus (o) *vidisse se Deum* ait, *facie ad faciem*), vel ad loca accederent talia, in quibus manifesta Deus præsentia, providentia ac benignitatis suæ antea ediderat, aut etiamnum edebat signa. Cujusmodi loca jam tum ante constitutum cultum Leviticum in Palæstina extitere complura, ex quibus aliquot commemorare haud abs re fuerit. Pertinet nempe huc *puteus ille*, juxta quem Hagari fugienti reditum ad heram suavit legatus divinus, & qualis ex ea filius nasciturus sit, prænunciavit. Cui puteo, prope

(n) In *epist. ad Italicam* viduam, conf. ejusdem *epist. ad Fortunatianum*.

(o) Genes. XXXII, 30.

prope Kadesch barneam, in finibus Palæstinæ australibus, sito, ex Deo providente nomen idcirco indidit Hagar (p). Hunc locum, providentiæ divinæ documento quodam præclaro insignem, tantopere postea veneratus est Isaacus, ut cum piis animum cogitationibus pascere vellet, precesque ad Deum fundere, istuc se reciperet (q). Porro regio circa *Bersabam*, urbem in Palæstinæ australibus positam, referri in hunc censum meruit, postquam Hagari, mortem filii ex siti pertimescenti, fontem quendam inopinato ibi ostenderat cælestis nuncius (r). Cujus facti de prospicientia divina luculenter testantis, memoriam secum recolentes Isaacus & Jacobus, non intermiscere, cum istic loci commorarentur, rem ibi sacram facere, ut fiduciam, in numine providentissimo repositam animumque simul gratum, signo quodam externo declararent. Atque hoc ut facerent, illud insuper eos movit, quod ibidem ipsos quoque de tutela sua certos esse Deus per insomnium jussu-
 (s). Quis etiam est, qui non intelligat, *monti* isti, in quo filium sacrificare unicum Abrahamus jussus fuerat, locum aliquem hic deberi? Cum enim in eo jam esset Abrahamus, ut cultrum ad jugulum filii adigeret,
 acci-

(p) Gen. XVI. 7. sqq.

(q) Gen. XXIV, 62.

(r) Gen. XXI. 14. 1qq.

(s) Gen. XXVI, 23, 25, XLVI, 1.

accidit huic divinitus salus insperata, patri gaudium ineffabile, quando aries filii loco ut immolaretur, præceptum fuit (t). Placuit igitur Abrahamo, montem illum *montem* nuncupare, in quo *Deus videt*, h. e. afflictis prospicit, & in extremo periculo constitutis succurrit. Denique nec *Bethelis*, in Palæstinæ medietate sita, prætermittenda hic est mentio, quippe quæ vel cum primis illum honorem sibi vendicat. Contigerat ibi Jacobo, sub dio pernoctanti, mirabilis ista visio, qua fortunæ amplissimæ spem ei Deus ter Optimus fecerat certissimam. Expergefactus igitur patriarcha, & singularem numinis erga se benignitatem agnoscens, non dubitavit locum istum *venerabilem*, imo *domum* appellare *Dei*, ubi singulari quadam ratione præsentiam suam Deus manifestaret (u). Quod si jam in hujusmodi loco, cui conspicua quasi providentiæ divinæ impressa fuerant vestigia, quis ageret, is Deum ipsum conspici dicebatur. Aetate posteriori loca talia *tabernaculum* atque *templum* Hierosolymitanum erant. In his enim, ob signa evidentissima plurima, præsens habitare numen, & qui illa adiret, coram Deo ipso comparere, hujusque videre faciem censebatur, præsertim si adyto, sive spatio sacratissimo, quod præsentia sua omni-

um

(t) Gen. XXII, 2. sqq.

(u) Gen. XXVIIII, II. sqq.

um maxime condecorare Deus putabatur, e regione confisteret. Sic cum victima quādam, aut homo aliquis, in *conspēctū Jehovæ statui* dicitur (x), ad locum respicitur, vel tabernaculo, vel ædi templi sacræ, oppositum. Et quando Hiskias rex *visurum se* amplius negat Deum (y), non fore innuit, ut templum posthac frequentet. Ardentissimum quoque illud Psalterii votum, quo istud sibi tempus adesse, totius populi Judaici nomine, optat, *quo in conspēctū Dei compareat* (z), sive, quod idem est, *faciem Dei videat*, enixum exprimit desiderium, visitandi denuo templum, hostium, furore destructum. Ad eundem phræseos usum servator etiam Optimus collineat, cum *felices illos* prædicat, *qui pura mente sint*, esse enim eos *Deum visuros* (a). Quod idem est, ac si dixisset, digniores eos fore corpore tantum lotis atque puris, qui ad interiora templi penetrant, & in conspectum Dei propius admittantur.

§. VI.

Jam porro observandum, fuisse hoc Hebræis vetustissimis consuetudine receptum, ac lege quoque singulari postea injectum, ut cum ad loca ejusmodi, qualia modo descripsimus,

(x) Vid. Levit. I, 3. Num. VIII, 9.

(y) Esaia XXXVIII, II.

(z) Psalm. XLII, 3.

(a) Matth. V, 8.

98 *Obs. IV. De Jacobo Esavi faciem,*

simus, accederent, munus aliquod numini præsentī offerrent. Munus cum dico, sacrificium intelligo, quod muneris, Deo dicati, nomine appellare, non Hebraei tantum sed Græci etiam consueverunt. Apud illos usitatissima sacrificii vocabula sunt מנחה & קרבן, *munus & oblationem* proprie significantia, Græci δῶρον, inter cetera, dixerunt. PLATO (b): ἔν τε το. θύειν δῶρο Φογεῖσθαι ἐστὶ τοῖς θεοῖς; *sacrificare nonne est munera Diis offerre?* Et SVIDAS (c), varia sacrificiorum genera recensens, in his δῶρο Φογεῖσθαι quoque ponit, h. e. illud, *quod donum aliquod Deo offertur.* Consuetudinem, quam diximus, Isaacus & Jacobus observarunt, quando Bersabæ & Betheli victimas Deo obtulerunt (d). Legem, officium istud ab hominibus postulantem, his verbis Deus expressit (e): **לֹא יָרֵא פְנֵי יִשְׂרָאֵל**, *facies mea ne conspiciatur vacue*, h. e. tabernaculum, vel templum, vacuis manibus, sine oblatione quapiam, ingredi nemo audeat. Cujus legis rationes minime asperandas solertissimus philologus, Jo. CLERICVS, in medium attulit (f). Istius igitur edicti vi, vel victimas, vel munus farreum, una cum oleo atque vino, vel argen-

(b) In *Eurhyphronæ*, sub finem, p. 8, edit. Ald. a. 1513.

(c) Vocce *θύεῖν* T. II. p. 215.

(d) Gen. XXVI, 23, 25. XXXV, 7. XLVI, 1.

(e) Ex. XXIII, 15. XXXIV, 20. Deut. XVI, 16.

(f) In *Commentar.* in Ex. XXIII, 15.

argenti denique aliquid, in usum sacri ædificii, cultus divini publici, vel pauperum, offerre eos oportebat, qui templum intrarent. Victimæ quidem munusque farreum fatendum est, postulata semper ab iis non fuisse, qui loca illa sacra adirent frequentius; (nimis enim hoc molestum, atque sumtuosum, Hierosolymorum accidisset incolis, quorum multi in templo comparebant quotidie) ut tamen negligi lex ne videretur, sancitum fuerat, ut diebus singulis, mane ac vesperi, pro populo Israelitico universo, sacrificium, quod vocatur, jube fieret. Ex quo proinde Israelitæ singuli utilitatem capiebant hanc, ut non semper, quotiescunque templum visitare liberet, in sacrificia oblationesque impensas facere cogerentur. Hoc tamen non obstante, raro quis sine nummo aliquo, quantilibet pretii, quem in gazophylacium immitteret sacrum, vel egeno cuidam daret, forte occurrenti, ad templum accedebat. Præterea in solennitatibus tribus anniversariis, festis puta paschatos, pentecostes & tabernaculorum, ab omnibus, qui ex legis præscripto in templo se sistebant (g) masculis, ut oblationem aliquam secum afferrent, requirebatur.

G 2

S. VII.

(g) Hunc actum וּמִן *visionem*, s. *apparitionem* coram Deo, Judæi appellarunt, multaque de eo præceperunt in codice Talmud. *Chagigah*.

§. VII.

Apparet igitur, duo hæc, *videre faciem Dei,*
 & *munus aliquod offerre,* ita olim connexa apud
 Hebræos fuisse, ut illud sine hoc fieri neque
 consuetudo neque lex permiserit. Quod si
 cogites, via jam patebit apertissima mentem
 Jacobi, fratrem instanter rogantis, ut, quoni-
 am faciem ipsius, ut Dei faciem, vidisset, mu-
 nus oblatum accipere ne recusaret, perspici-
 endi. Ac videbitur quidem Jacobus Esavum
 in hunc sensum alloqui: „Noli mirari, frater,
 „quod munera ad te miserim. Hoc enim ut
 „facerem, mei esse duxi officii, postquam
 „sperare potui, fore, ut in tuum mox veni-
 „am conspectum. Meus nempe ad te acces-
 „sus talis mihi visus est, ac si ad Deum ipsum,
 „(locum, in quo Deus habitat) accessurus es-
 „sem. Quemadmodum igitur nefas est ho-
 „mini, nullum munus afferenti, coram Deo
 „comparere, ita nec mihi licere existimavi,
 „ut te sine munere quodam salutarem. Fac
 „igitur, quæso, accipiendo oblationem, animi
 „tibi plane devoti tesseram, ut officio meo ne
 „defuisse videar.

§. VIII.

Atque hæc quidem sententia loci erit, si
 פני אלהים *faciem* interpreteris Dei. Inter-
 pretes alii, iidemque haud incelebres, beni-
 gnitatis, qua ab Esavo exceptus Jacobus fuerit,
 in verbis illis rationem haberi opinantur, ut
 sen-

sensus sit: vultum tuum æque blandum, amicum & benignum expertus sum, ac vultum Dei. Pro qua expositione confirmanda Jo. Clericus hæc HESIODI allegat (h):

ἔρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστρ' (i) θεὸν ὡς ἰλάσονται,
 Αἰδοῖ μελιχίῃ.

Venientem in urbem regem, quasi Deum, venerantur, reverentia blanda. Præterquam vero, quod ratio hæc ad petitionem Jacobi minus bene quadrat, interpretationi huic illud etiam magnopere obstat, quod ipsius Dei aspectum non blandum, sed terribilem prisci Hebræi imaginati sunt, adeo, ut cum mortis periculo conjunctum crediderint (k). Nec juvare eandem potest iste Hesiodi locus. In hoc enim non tam facies hominis cum facie Dei, quam persona regis universim cum Deo aliquo, & reverentia, qua exceptus fuit rex, cum illa,

G 3

(h) Theogon. v. 91. 92.

(i) Annotavit scholiorum auctor fol. 125. edit. Venet. 1537. legi in exemplaribus nonnullis ἀνὰ ἀγῶνα, in locum certaminis, s. stadium: quam lectionem vulgatæ non immerito præfert Jo. Grævius, in lect. Hesiod. ad h. l. Antiquissimis enim regibus tum præcipue honores tribuebantur divini, cum in concionem ad ludos & spectacula venirent. Solent autem Græci, non solum certamen ipsum, sed locum etiam, in quo illud agitur, ἀγῶνα appellare: quemadmodum δρόμος non tantum currendi actum, s. cursum, sed locum etiam, ubi curritur, sive stadium designat: ὅρα spectaculum, & spectaculi locum.

(k) Jud. XIII, 22. Conf. Ex. XXXIII, 20. 1. Tim. VI, 16.

quam erga Deum testari soleant homines, comparat. Nec magis audiendos illos esse cenſeo, qui ſenſum verborum: *Vidi faciem tuam, ut faciem Dei*, hunc eſſe putant: non minus veritus ſum in conſpectum tuum venire, quam vererer oculos in angeli faciem attollere, trepidus ad te acceſſi (1). Sane enim contextui explicatio iſta minus congruit. Vt taceam, per **אלוהים** rarius, ſi modo unquam, *angelum* ſ. *genium* indicari cœleſtē. Ceterum, ſi quis noſtram contra interpretationem illud forte moneat, quod adulationis nimia reus ex ea poſtulandus Jacobus ſit, is meminerit, virum optimum atque prudentiſſimum, in ſumma tunc verſantem anguſtia, omnia ea arripienda ſibi judicaſſe, quæ apta viderentur, ad animum fratris ferocis iratum, deliniendum: id quod ſine blanditiis liberalioribus effici vix poſſe, idem facile intelligebat.

§. IX.

Supereſt tamen, ne quid diſſimulem, ratio etiam alia, quam ſi ingrediaris, minus forte erit, quod offendere quempiam poſſit. Repetendum ſcilicet ex ſuperioribus eſt, voce **אלוהים** non *Deum* modo, ſed *viros* etiam notari *principes*. Eſt enim vis vocabuli huius tam lata, ut quicquid inter naturas intelligentes ex-

(1) Ita Clericus *παράφραſει*, cui & ſenſus huiusce omnium maxime placere videtur.

excellens est, magnaque präditum potestate, signari illo possit. Solet v. idem rerum omnium conditori κατ' ἐξοχὴν tribui. Quomodo Græci suo κρείττον, κρείττονες (quæ vox, potiores, prastantes, potentes proprie significat), tum ad homines dignitate eminentes, tum ad Deos designandos uti consueverunt. Vsum quidem vocis posteriorem in dubium vocare videtur STEPHANVS (m), præter rationem tamen cum exempla ejus apud auctores extent longe plurima, ex quibus aliqua afferre haud pigebit; dignum enim opera hac vocabulum est, quo nullum facile reperiri potest aptius, ad genuinum Hebr. ארורים significatum exprimendum. Sic PLUTARCHO (n) Olympias κρείττονι συνῆσα dicitur, quæ cum Jove ipso rem habere putabatur. LUCIANVS (o): πῶς οἱ κρείττους ἔχσιν περὶ τῶτο, ubi perperam interpres; quo pacto illi, qui potiores habentur, circa hanc se gerant. Vertere enim debuerat: quo pacto Dii cet. cum inferius iidem, qui κρείττους hic dicuntur, Θεοὶ audiant. Idem in epistolis Saturnal. observante Lamb. BOS (p): ἐδεξίσαντο ὡς τινα τῶν κρείττονων, ut Deorum quempiam exceperunt. PHILOSTRATO (q) quoque τὸ κρείττον Dii sunt, uti ex contextu manifeste-

G 4

(m) In *Theſauro L. Gr.* T. II. p. 415.(n) In *vita Alexandri* T. I. p. 565.(o) In *Charidemo* T. IV. p. 500.(p) In *animadvers. ad scriptores quosdam Græcos*, p. 67.(q) In *vita Apollon.* p. 233. edit. Olear.

nifestum est. HESYCHIVS: κρείττονες καὶ οἱ θεοὶ, sc. λέγονται κρείττονες Dii etiam dicuntur. Verum hæc ὡς ἐν παρόδῳ: ad nostrum Ἰσραὴλ revertamur. Hoc si principem vel magnæ dignationis virum h. l. indicare statuas, hæc Jacobi erit sententia: „Te frater, dum video, in vi-
 „ri alicujus principis (qualis censerī Esavus haud immerito poterat, cum regionis sic satis amplæ, ab ipso subactæ, dominus, iisque esset opibus, ut milites 400 posset educere) ad-
 „missus mihi videor conspectum. Mearum
 „igitur esse intelligo partium, ut munera tibi
 „offeram, quæ, oro, accipere ne dedigneris. Quanam autem hæc inter sit connexio, ei qui-
 dem perspicuum erit, qui cogitaverit, fuisse olim hanc populorum, ad solem orientem habitantium, consuetudinem, nunquam uti ad reges hominesque alios, in aliquo hono-
 rum fastigio constitutos, sine muneribus ac-
 cesserint. Proditum memoriæ ab AELIANO (r) est, apud Persas cum primis sollicitè id fu-
 isse observatum. Νόμος, ait ille, ἔτος πρῶτος ἐν τοῖς μάλιστα ὑπ' αὐτῶν φυλαττομενος, ὅταν εἰς Πέρσας ἐλάυνῃ βασιλεὺς, πάντες αὐτῷ πέρσαι κα-
 τὰ τὴν ἑαυτῆς δύαμιν ἕκαστος προσκομίζει, ἅτε δὴ ὄντες ἐν γεωργίᾳ, καὶ περὶ γῆν ποιούμενοι, καὶ αὐτεργαὶ πεφυκότες, εἰδὲν τῶν ὑβρισμένων, εἰδὲ τῶν ἀγαν πολυτελῶν προσφέρων, ἀλλ' ἢ βῆς, ἢ οἶς, ἢ δὴ σῖτον, καὶ οἶνον ἄλλοι. παρεξίοντι δ' αὐτῷ

(r) *Var. hist. l. I. c. 31.*

αὐτῷ καὶ παρελαύνοντι, ταῦτα ὑπὸ ἐκάστῃ προ-
 κείται, καὶ ονομάζεται δῶρα, καὶ δοκεῖ τῷ. οἱ
 δὲ ἔτι τῶν ἐνδέεσσοι τὸν βίον καὶ γάλα, καὶ
 Φόβιας αὐτῷ καὶ τυρὸν προσφέρουσι, καὶ τρωκτὰ
 ὀρεῖα, καὶ τὰς ἄλλας ἀπαρχὰς τῶν ἐπιχωρίων.
Legem habent Persæ, quæ una ex omnibus obser-
vantissime ab illis colitur. Cum iter rex in Persis
facit, omnes ei Persæ, singuli pro facultatibus, mu-
nera offerunt. Nam qui agricultura dediti sunt,
et terræ colendæ operam navant, et qui sua manu
laborant opifices, neque nimis attrita et vilia, ne-
que nimis pretiosa et magnifica donant, sed aut
boves, aut oves: nonnulli etiam frumentum, sive
vinum. Præterequantem autem ipsi hæc a singulis
apponuntur, et munerum nomine vocantur, quæ ap-
pellatione etiam ipse recipit. Qui vero sunt his
pauperiores, lac, palmas et caseum ferunt, matu-
raque bellaria, et alias primitias fructuum, qui in
regione nascuntur. Atque istam quidem legem
quanta cum cura servare Persæ soliti sint,
vel ex Sinætæ cujusdam, hominis Persæ, ex-
emplo constare potest. Hic enim homo, pro-
uti idem Aelianus (s) narrat, cum forte fortu-
na regi suo, Artaxerxi Mnemoni, procul a tu-
gurio suo obviam factus esset, et quod offer-
ret non haberet, metu legis regisque vere-
cundia se ipsum crucians, molestæque pati-
ens, se ab aliis Persis officio superari, neque
committere volens, ut ipse solus donis non

G 5

fe-

(s) l.c. c. 32.

ferendis infamis esset, ad præterfluentem proxime fluvium, Cyrum, summa celeritate accurrit, haustamque inde, utraque vola, aquam ad regem afferens, ita hunc alloquutus est: *O rex! regnes in æternum* (Conf. cum hac salutandi formula eam, qua Dan. II, 4. magi utuntur). *Nunc ego, prout possum, & quomodo possum, munere te dono, ut non indonatus, quantum ad me attinet, & quantum in me est, præter eas. Honoro autem te Cyri aquis. Quod si ad stationem tuam veneris, ego domo mea, quantum meæ facultates patientur, pretiosissima & optima ferens, te honorabo: & forsitan haud cedam cuiquam illorum, qui nunc te muneribus venerantur & excipiunt.* Rex, ea re admodum delectatus, grato animo munus se accipere professus est, & in pretiosissimis numerare; primum, quoniam aqua rerum omnium sit optima, deinde, quoniam Cyri nomen præ se ferat. Jussit ergo eunuchos, ut munus acciperent, diversoriumque ingressus misit homini, pro compensando munere, optima voluntate oblato, stollam Persicam, & phialam auream, atque mille Daricos. Existimandum vero non est, illam consuetudinem legemque Persis fuisse propriam, sed fuit idem mos nationum quoque aliarum, sub illo cælo degentium. Et quis est, qui nesciat, hodiernum inter illas gentes non facile accessum patere ad imperatores, reges, principes summosque viros alios, sine

sine muneribus, atque, nisi hæc intercedant, negocia fere nulla in aulis illorum posse confici.

§. X.

Ex his igitur clarum esse arbitror, quænam vis insit argumento illi: *quandoquidem vidi cet.* quo fratrem ad dona accipienda adducere Jacobus satagit, si vocem אלהים *principem* veritas; quod Onkelosum etiam fecisse video, quippe qui per רב רביא transtulit. Verbum ותרצני, quod additur, exponi potest vel ita, ut votum illud exprimat, quo munera oblata non contemni Jacobus optet, h. m. *benevolentiam tuam mihi ostendas*, acceptando sc. munus; vel ita, ut rei jam tum factæ sit significatio, (quod consuetius est in ejusmodi vocis habitu) atque hoc velit patriarcha dicere: *Præterea gratiosum te mihi præstitisti, placatum te & benignum, præter omnem spem, expertus sum.* Quo ipso aliud etiam obligationis suæ momentum Jacobus subindicavit, quo ad munera fratri exhibenda adstringatur.

§. X.

Tandem illud quoque consideratione aliqua non indignum videtur, quod dona Esavo oblata ברכתי *benedictionem* suam (ita vulgo vertunt) Jacobus vocat, cum ait: קח נא את ברכתי אשר הבאת לך *Accipe, obsecro, benedictionem meam, quæ adducta ad te est.* Vi-

deri

108 *Obs. IV. De Jac. Esavi fac. ut Dei fac. vid.*

deri quidem poterat vocabulo ברכה *affluentia* hic designari, sive aliquid ex illa facultatum copia, qua Iacobum Deus ditaverat. Quem admodum pecuniam copiosam, in pauperum subsidium collectam, εὐλογίαν dicit apostolus. (t) Putem tamen, posse illud hoc loco magis commode de re tali accipi, qua testatum quis facit, agnoscere se alterum superiorem atque dominum suum. Atqui hoc muneribus testari solebant orientales, quorum quippe moribus, inferioris conditionis homines dona dabant superioribus, pro animi subiecti & obsequii tessera. In quam sententiam ideo me ducipatior, quod verbum בך, ex quo nomen istud ductum, non modo benedicere est, sed & superiorem aliquem agnoscere atque predicare: quod & sagacissimo interpreti Judæo, R. Isaac ABASBANELY, observatum esse memini. (u) Quando igitur benedictionis suæ acceptionem ab Esavo Iacobus flagitavit, petiisse ab eo censei potest, ut munus exhibitum, reverentiæ ipsi debitæ signum, acceptare ne recusaret.

(t) 2. Cor. IX, f. 6.

(u) In פירוש התורה sc. commentario in legem, f. 78. col. 2.

OBSERVATIO V.
DE
PALO CARNI PAVLI DATO.

Ad 2. Cor. XII, 7.

PRÆLOQVIVM.

ANnus nunc agitur quartus, ex quo disquisitionem hanc primum involgavi. Insuper eam non longe post Bibliothecæ hist. philol. theol. quæ Bremæ colligitur & in publicum prodit, Cl. VI. fascic. IV. Vir max. Rev. atque Celeberr. Theod. HASÆVS, mancam tamen atque mutilam, prouti quidem acceperat. Miserat enim ad ipsum amicus quidam, qui dum manu sua eam describeret, haud pauca, quæ non adeo necessaria visa fuerant, animo quidem, ut cognovimus, minime malo, omiserat nonnulla etiam de suis adjecerat. Effectum interim illa prætermissione fuerat, ut huiusmodi admodum videretur dissertatio. Cum igitur, propter exemplorum, apud nos excusorum, paucitatem, talis

talís, qualem ipse edideram, amplius non extaret, aut in paucorum saltem esset manibus, hortati me subinde sunt fautores & amici quidam, quibus non indigna plane visa erat conjectura ista mea, quæ ad plurimum veniret notitiam, ut formis denuo describendam darem commentationem, expositamque in ea sententiam accessionibus nonnullis magis simul illustrarem. Cui quidem desiderio satisfaciendum hac occasione duxi, ita tamen, ut nostri loco commentarii doctissimas subjicerem ven. HASEI annotationes, quibus opinionem ille nostram illuminare dignatus est, atque confirmare: id quod pace amicissimi viri facturum me esse confisus sum. Porro mentio hoc loco prætermittenda non est observationis, ut vocatur, novæ, quam de angelo Satan, colaphizante Paulum, in Biblioth. Brem. Cl. VII, fascic. III, proposuit doct. Petrus von SARN. In ea auctor sententiam meam suo, primo gustu, non amaram fuisse palato, profitetur. Post quam vero istum Pauli locum, attenta magis mente, ruminasset, anam se sumxisse ait suspicandi, eum forte de LICTORE ROMA-

NO,

NO, Paulum flagellante, *meliori, quam de JVDÆICÆ SYNAGOGÆ MINISTRO, intelligi jure. De eo igitur, quod totius rei caput est, inter nos convenit, respicere Paulum ad flagellationis pœnam. Id solum ostendere conatus est SARNIVS, per Satanæ angelum lictorem potius Romanum designari, quam Judæicum. Sed conatus est, re ipsa id non præstitit. Rationes enim affert prorsus nullas, quæ ipsius opinionem majori niti veri specie, quam nostram, evincere valeant.*

§. I. (a)

QVam ecclesiam Corinthi summa cum cura fundaverat Paulus, eam pseudapostolorū vanitate postea corrumpi non
fine

THEODORI HASÆI
ANNOTATIONES.

- (a) Quī aliorum de hoc loco, interpretum cruce, opiniones cognoscere avet, eum ablegatum volo, præter interpretes, ad *H. Witsii Melet. Lugd. p. 45. J. d'Espagne, in Schibb. c. 48. D. Heinsii Exercit. in N. T.*
p.m.

sine impensō dolore idem intellexit. Suo etiam exemplo comprobaverant Corinthii, quam sint proni hominum animi ad veritatem deferendam, si quo fūco orientur ea, quæ ab illa longe sunt remota. Nulli pepercerant operæ homines ventosi, ut Corinthios a fidelissimis Pauli præceptis alienarent, suæque placita illis obtruderent, quæ a vero tanto aberrant longius, quanto in auctoribus minus erat cum perspicaciæ tum integritatis, quam in Paulo. Cum igitur in aberrationis periculum istum gregem adductum vidisset apostolorum optimus, nihil eorum prætermisit, quæ quidem ad

THEODORI HASÆI

p. m. 413. *Borremansii* L. de poet. & prophet. p. 84. sqq. *Tillemontii* Mem. Eccles. T. I. p. 555. sqq. *Lamb. Bos* Observ. Misc. p. 104. *Al. Mori* notas ad loca N. T. p. 373. *Jo. Croji* notas in N. T. c. 34. *G. Saldeni* Otia Theol. L. I. ex. 9. int. *J. C. Suiceri* Thes. eccles. in voce *καλαφίσις* & *κυόλοψ*. *J. Hoornbeckii* Misc. S. L. III. c. 9. *J. Cameronis* Myroth. Obl. spont. Berolin. T. II. p. 868. sq. *G. Wedelii* Ex. med. dec. VII. c. 5. *J. Marckii* Exerc. Bibl. ex. 42. *G. C. Heideggeri*

ad eum in viam reducendum pertinere videbantur. Quod ut perficeret, posteriore Corinthis misit epistolam, qua omni studio id egit, ut, quæ falsa dogmata eorum animis instillaverant apostolici nominis usurpatores, ea refelleret. Et cum generis illi, qua fulgerent, dignitatem & in rem christianam merita, quo facilius imponderent imprudentibus, valdopere jactassent, ostendit Paulus, se, siquidem istis ex rebus gloria captanda sit, non minorem, si non majorem, gloriandi habere causam. Multa præterea & dura evangelii causa se perpeßum confirmat, indultas quoque

H sibi

 ANNOTATIONES.

deggeri Recr. sacr. p. 108-152. singularibus separatimque editis dissertationibus hunc locum illustrarunt *Seb. Kirchmaierus*, Witteb. 1684. (quæ & in Tomo II. Theß. differt. Amstel. p. 596. recusa extat) *Wilh. Zeschius*, Jenæ 1681. 4. *Christ. Heinßius* Witteb. 1697. 4. *Petrus Santvoort*, eccles. Medio-burgensis Minister, Lugd. Bat. 1706. 4. *Gust. Ge. Zeltnerus*, Altdorfii 1707. 4. & qui omnium prolixissime, atque erudite hunc locum tractavit *Ge. Vechnerus* in libro, cui titu-

fibi fuisse revelationes plane singulares, quibus fieri posset, ut superbiret animus, nisi essent, quæ, quo minus id accideret, impedirent. τῇ ὑπερβολῇ, inquit, τῷ ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπερεξείρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατάν, ἵνα με κολαρίξῃ, ἵνα μὴ ὑπερξείρωμαι. *Vt revelationum excellentia elatus ne fiam, datus est mihi palus carni, angelus Satanae, ut colaphis me cedat, ne supra modum esferar.* (*) Quibus verbis apostolum ad pœnæ aliquod genus, Judæis usitatissimum, quod ipsi etiam, contra ius fasque, quinques (**) perpetendum fuerat, alludere opinamur.

§. II.

(*) 2. Cor. XII, 7.

(**) 2. Cor. XI, 24.

THEODORI HASÆI

titulus: Σκόλοψ, seu palus Pauli, ad 2. Cor. XII, 7. ex allusione ὅ vocis Chaldaica ܫܠܫܢ, qua stimulus alias vocatur, significatione ostensus: cui subjecta est de sinu Abrahæ disquisitio, 1678. 8. Mihi omnium sententiarum, quas legi, illa Cl. LAKEMACHERI reliquis visa est palmam praeripuisse, quamobrem nonnulla, quae illi illuminandae, ac confirmandae inservire posse credo, adjiciam.

§. II.

Nempe si quid delictum esset ab aliquo, quod mortem quidem non merebatur, animadversione tamen graviori dignum censebatur, flagris eum cædi moris erat. Quod ut rite fieret, manus rei columnæ, (b) seu palo terræ infixi-

H 2

xo,

ANNOTATIONES.

- (b) Columna tali fere etiamnum utuntur Judæi in flagellationibus suis. Id disco ex libro commemorabili Vrieli a Costa, Judæi, *exemplar vitæ humanæ* dicto, quem edidit, suæque de *verit. relig. Christ.* collationi adjecit Phil. Limborchius. In eo p. 350. ita queritur. *Peraçta lectione descendi a suggestu, & accessit ad me sacratissimus Præses, susurrans mihi in aurem, ut diverterem ad angulum quendam synagogæ. Contuli me ad angulum, & dixit mihi janitor, ut me nudarem. Nudavi corpus ad cincturam usque, linteum capiti subligavi, calceos deposui & brachia erexi, manibus tenens quandam quasi COLUMNAM. Accessit janitor ille, & manus meas ad COLUMNAM illam fascia quadam colligavit. His ita peraçtis, accessit præcentor, & accepto corio percussit latera mea triginta & novem percussionibus, sec. traditionem, cet. Festivius flagellationis genus Judæis tribuit Jo. Pfefferkorn famos-*

xo, alligabantur utrinque, ita ut carnem seu corpus incurvum attingeret palus, & huic quasi affixus videretur, dum medio corpore inclinatus in palum incumberet flagellandus. Didicisse viden-

THEODORI HASÆI

famofus ille ex Judæo, faltem nomine Christianus, in libello, quem infcripsit de *Judaica confessione*, five *sabbatho afflictionis*, edito Colon. 1508. in 4. Hic cum paucissimis fit visus, remque aliis non memoratam, quod scio, non narret solum, sed & figura lepida exhibeat, posteaquam de eorum expiatione per gallum mactatum in die magno pœnitentiæ egerat, exscribam ex eo sequentia: *Si quis autem se a peccatis non mundatum satis aut expiatum satis putaret, is cum vicinis vel proximis suis ingreditur synagogam, procumbit in genua, capite in terram prone demisso, subleuat, qui adstat, illi vestes adnates usque a tergo, verberat eum cum corrigia seu cingulo, aut alio hujusmodi flagro ad iētus usque XXXIX super clunibus, tanquam si aliquod residuum in eo homine peccatum est, ita abigatur, expellatur, & abeat per posteriorem corporis partem obscœnam; tum totus mundus est, & ab omni peccatorum sorde purus. Simile, aliquid de Philosopho Cynico narrat Lucia-*

dentur Judæi hunc morem a Romanis,
(c) apud quos ad palum alligari solebant
supplicio traditi, cum ante supplicium
ipsum verberandi essent. (*) Constit-

H 3

tutus

(*) Vid. Cicer. in Verrem, l. V, c. 5.

ANNOTATIONES.

cianus in diat. de morte peregrini, T. II. p. 570.

Quis hic non meminerit illius sapientissimi
Regum dicti Prov. XXVI, 3. *Scutica equo,
frenum asino, & virga in tergo stultorum!*

(c) Vide loca quæ in hanc rem ex Artemido-
ro, Plauto, Eusebio attulit J. Lipsius de cruce
L. II. c. 4. Addo his Gellium l. X. c. 3.
PALVS in foro destitutus est, vestimenta de-
tracta sunt, virgis casus est. Vbi notandum
tamen est, non pronos columnæ superim-
positos apud Romanos hoc supplicium pas-
suros, sed rectos columnæ alligatos, eum in
morem, qui etiamnum viget. Christum
quoque, cum tergum verberantibus præ-
beret, columnæ fuisse affixum unanims fe-
re Patrum fuit sententia, quod ii, qui ejus
passionum historiam commentariis suis il-
lustrarunt, luculenter ostenderunt. Et quis
nescit, eam etiamnum Romæ in æde Præ-
xedis Martyris ostendi. Quod si Jer. Dre-
xelio fides, illa columna talis fuit, qualem
ex codice Maccoth Judæis usitatam fuisse
legi-

tutus post reum erat in lapide altiori
 חזן הכנסת *minister synagoge*, alio nomine
 שלוח של צבור, vel שליח בית דין, *angelus*
 seu *legatus ecclesie*, vel & *legatus judicium*
 vocatus, qui plagas tredecim infligeret
 reo, flagro tribus loris distincto, ut
 plagæ singulæ simul sumtæ essent trigin-
 ta novem.

§. III.

Plenius hæc intelligentur ex hisce
 Mischnæ verbis, (*) quibus pœnæ appa-
 ratus omnis luculenter describitur :
 כיצד מלקין אותו ? כופת שתי ידיו על העמוד
 הייך והיורד וחזן הכנסת אחוז בבגדיו אם
 נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהיו
 מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו חזן הכנסת
 עומד עליו ורצועה של עגל בידו כפולה אחד
 לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות
 ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח וראשו מגעת
 על

(*) In *Maccorb*, f. codice de *plagis* c. III. §. 12. 13. 14.

THEODORI HASÆI

legimus. Adscribam ejus verba, quod ri-
 tus illius imaginem tibi quasi ob oculos po-
 nat. Sic ille p. II. c. III. *del. gen. humani* :
Romano ritu funibus adstringebatur ad BIPE-
DALEM COLUMNAM, quæ ad viri stantis
umbilicum duntaxat pertinebat, ut tam pectus,
quam

על פי מריסו ומכח אותו שלישי מלפניו ושתי
 ידות מלאחריו ואינו מכה אותו לא עומר ולא
 יושב אלא מוטח שנאמר והפילו השופט והמכה
 מכה בידו אחת בכל כחו והקורא קורא א
 לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך
 זאת מכות וגו' וחזר לתחילת המקרא ושמרתם
 את דברי הברית הזאת וגו' חותם וחזר
 וקרא יכפר עין וגו' וחזר לתחלת המקרא:

*Quomodo flagellant illum? Alligat aliquis
 duas manus ejus columnæ (PALO in ter-
 ram defixo) ab utroque latere: quo facto
 minister synagoge (ANGELVS ecclesiæ
 vel judicum) prehendit eius vestes, nihil
 moratus, sive rumpantur illæ sive dissol-
 vantur, donec pectus ejus denudaverit.
 Pone illum lapis positis, in quo minister sy-
 nagoge consistit, habens in manu sua lorum
 vitulinum duplicatum, cujus plica una in
 duas abit, due in quatuor. Duo autem lo-
 ra ascendant & descendant in eo (laxari*

H 4

pos-

ANNOTATIONES.

*quam tergum rei verberibus undique pateret.
 In brevioris hujus columnæ summo ferreus an-
 nulus immixtus accipiebat funes, quibus flagel-
 lando corpus vinciebatur. Jam observatum
 id est in martyrum suppliciis. Sic legitur
 in Martyrol. Adonis ad XVI. kal. Jun. Cum*
vir

possunt & contrahi). *Manubrium palmi longitudinem habet, ipsum quoque lorum latum est palmum, tam vero longum, ut extremitas ejus ad umbilicum pertingat. Tertium plagarum partem antrorsum, duas vero reliquas retrorsum ei infligit. Neque vero erectum flagellat aut sedentem, sed inclinatum, secundum illud: (*) ET PROSTERNET EVM JVDIX. Cedens una manu cedit, quantis potest viribus. Interim præco hæc verba recitat: (**) SI NON CVRAVERIS FACERE cet. MIRABILES FACIET DEVS PLAGAS TVAS cet. quam pericopam idem repetit. Porro: ET OBSERVABIS VERBA FOEDERIS HVIVS. (***) Claudit tandem verbis: (****) ILLE*

(*) Deut. XXV, 2.

(**) Deut. XXVIII, 58. 59.

(*** Deut. XXIX, 9.

(****) Psalm. LXXXVIII, 38.

THEODORI HASÆI

vir beatus (loquitur autem de Torpete) immobilis permaneret, fecit eum Satellicus alapis cedi, & LIGATVM AD COLUMNAM tandem verberibus affici, quousque sanguis guttatim de corpore ipsius deflueret. Fortassis plura de hac re occurrent in Jo. Hilperti, & Jo. Jac.

ILLE VERG MISERICORS EXPIABIT PECCATVM; *quæ itidem repetit.* Quibus plane consentanea sunt, quæ Maimonides habet, (*) nisi quod explicatius hic nonnulla dicat; v. c. nudum oportere cædi, nec vestimentis tectum, quia præcipiat lex: (**) *Cadat ILLVM*, adeoque non vestimentum ejus. Lora duo, quæ ascendisse & descendisse Mischna dicit, ex corio esse asinino. Aflagrifero requiri omnino, ut intelligens sit, non item ut robore magnopere polleat.

§. IV.

Hoc igitur supplicium aptissimam apostolo præbuit imaginem, sub qua adversitates, cum quibus conflictandum

H 5

ipfi

(*) In *Sanhedrin* c. XVI.

(**) Deut. XXV, 2.

ANNOTATIONES.

Jac. Seyppelii Noribergensis, de *Judeorum flagellandi ritibus* dissertationibus, quarum illius Helmstadii, a. 1652, 4, hujus autem, non minus ac altera de *Ritu flagellandi apud Romanos*, Vitebergæ Saxonum, anno 1668. in 4. excusæ sunt. Consulat illas, qui potest.

ipsi esset, vivide repræsentaret. *Datum* sibi ait PALVM carni, non in carne, aut carni infixum, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, vinculo significaturus non leviori se teneri & impediri, ac illum, qui flagrorum ictibus lacerandus palo adstringatur, nec mitius secum agi, quam cum tali homine. Vox quidem σκόλοψ (d) palum proprie notat acutum, (*) qualis adhiberi solet

(*) Hesychius certe p. 848. σκόλοπες, ὅξεια ξύλα ὁρθὰ ligna exponit acuta & recta.

THEODORI HASÆI

(d) σκόλοψ, quæ vox in N. T. est ἀπαξ λεγόμενη, pro quovis ligno potest sumi. Non in testimonium, vocabo Hesychium, apud quem legitur, σκόλοψ, ξύλον, ὅξιμον, cum recte animadversum sit, ibi legendum ξύλον ὅξύ. Commode tamen id fieri potest per synecdochen, uti ita dicta sæpe est crux, ita explicante, quem citavimus, lexicis scriptore. Σκόλοπες, σταυροί. Vbi etiam vides, σκόλοπα pro crucis ferali trabe sumi. Inde Lucianus in dial. modo citato, Christum ἡ κρη vocat contumeliæ gratia, τὸν ἐν παλαισίν ἀναγκολοπιόθεντα, & ἀναγκολοπιόμενον. Eo pariter sensu apud Celsum, Eusebium, Chrysostomum vocem illam usurpatam

iet in munitionibus, & cum corpus aliqujus scelerati ligno est trajiciendum; quod excrucians supplicii genus hodiernum in Ægypto non infrequens. (*) Vnde existimare forte quis possët, non convenire vocabulum ligno (e) isti, ad quod flagellandi manus alligabantur, cujus quippe, cum *columna* appelleretur a Talmudicis, superficies haud dubie fuerit plana, ut corpus incumbētis gravi vul-

(*) Vid. Thevenotii *Itinerar.* p. I. l. II. c. 79.

ANNOTATIONES.

patam vide apud Morum l. c. & Suicerum in Thesauro T. II. p. 974. Imo quodvis lignum erectum notat, hæc vox, docente rursus Hesychio, qui σκόλοπες non solum ὀξέα, sed & ὀρθὰ & ὀρθία, vel ὀρθία ξύλα vertit: Quidni ergo & talem, de qua agimus, columnam significaret?

(e) Tale lignum, cui mastigæ incumbēbant, apud Græcos quoque erat in usu, de quo, cum huic phrasi non exiguam lucem adspērgat, verbum addam. Dicebatur illud τύμπανον a τύπη, unde τύπη plaga, & τύπανον fustis, quo quis vapulat, atque infero, quod millies fit, μ. τύμπανον. Quid illud fuerit, de eo inter se dissentiunt auctores.

vulnere ne læderet. Primum vero cogitandum est, in ejusmodi allusionibus accuratam semper vocabulorum rationem non haberi, sed talia nonnunquam adhiberi, quorum specialior alioquin & restrictior significatus eo est, quem res substrata videbatur postulare. Deinde *πύλιν*, *columnnam*, Hæbreos lignum vocare quodvis, aliqualis crassitie, per modicam e terra altitudinem prominens; sive totum illud cylindri formam habeat, sive in conum inferne desinat. Denique

σκό-

THEODORI HASÆI

res. Vnde fit, ut vix aliquid certi definire liceat. Mihi cum alia, tum & baculos, fustesque quibus percutiebantur verberones, præterea autem talem palum, de quo hic agitur, notare videtur. Id docet Schol. Aristoph. ad Plut. v. 476. *τύπανα*, *ξύλα*, *ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον*, *ἐχρώντο δὲ ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ*. Recte enim ita legitur *ἐφ' οἷς*, ut non opus sit, cum Gatakero, Kustero aliisque corrigere *ἐν οἷς*, ex Suida, qui cum Hefychio habet parili sensu; *τύπανον*, *ξύλον*, *ἐν ᾧ ἐτυμπάνιζον*, & scholiaste Anthol. ad epigramma Lucilii, L. II. p. m. 189. *τύπανον*, *ξύλον*, *ἐν ᾧ ἐτύπτοντο ἐν τοῖς δικαστηρίοις*. Eo sensu

σκόλοπα lignum etiam dici posse, cujus pars inferior acuta sit, qualem fuisse columnam, ad quam fontium manus vinciebantur, non obscure innuunt R. SALOMO ISAACIDES & R. OBADIAS de BARTENORA, in Commentariis suis ad allatum supra Mischnæ locum, quando עמר, עמר בקרקע, עמר עמר עמר lignum expouunt *terræ infixum*, ubi vox עמר attentionem meretur, utpote quæ de *rebus ab imo acutis* usurpari maxime solet. Vide paraphrasin Chaldaicam Jud. IV, 21. 1. Sarn.

ANNOTATIONES.

sensu quoque videtur intellexisse Pollux, qui inter suppliciorum instrumenta adducit non τύπανα, sed τύπανον. Atque id jam suboluit Henr. Stephano, Græcæ litteraturæ Thesauro, qui, cum in thesauro suo baculos τύπανα explicasset, addit. *Nisi forte τύπανον significet palum, ad quem alligari fustibus contundebantur, & concidebantur fontes.* Magis ἀντιπᾶς dixisset, *palum, super quo verberandi proni extendebantur.* Ita enim explicandum clare constat ex iis, quæ in 2. Maccab. libri capite sexto leguntur. Ibi Eleasaris crudele supplicium, quod respicere videtur Paulus Ebr. XI, 35. describitur, non

i. Sam. XXVI, 7. Unde נַעַץ foramen
est supra latum, infra angustum. Itaque
נַעַץ בְּקֶרֶךְ נַעַץ, lignum erit inferne acumi-
natum, in terram defixum, quale lignum
palum s. vallum appellare solent Latini,
σκό-

THEODORI HASÆI

non autem (1) fit mentio τυμπάνων, bacillo-
rum, sed τυμπάνος in singulari v. 19. & 28.
Id (2) indicant phrasēs, quando de illo di-
citur l. c. ἀσθαλέως ΕΠΙ τὸ τυμπανον προ-
σῆγεν, & εὐθέως ΕΠΙ τὸ τυμπανον ἤλθε. Vt
(3) & v. 20. προστύσας δὲ, cum incubuisset,
pronus scilicet, ad plagas suscipiendas, qua-
rum (4) quoque v. 30. mentio fit. Jac. Ti-
rinus in h. l. ita describit tympanum: Erat
tormenti genus, quo cruci vel PALO adstricti
rei, instar tympani distendebantur, ac tum vel
BACVLIS CONTVNEBANTVR, VEL
FLAGELLIS DISCINDEBANTVR, vel
vivi excoxiabantur. Ex hac autem observa-
tione putem illustrari debere verbum τυμ-
πανίζεσθαι (α) quod legitur c. l. Ebr. XI, 35.
quod

(α) Vide de hac voce, præter Interpretes ad Hebr. XI, 35.
Hier. Magium de culleo, c. 8 & 9. & ejus commentato-
rem, God. Jungermannum p. 273-294 H. Grotium ad
2. Maccab. VI. Et Spanhem. ad Arist. Plut. v. 476. &, qui
latissime de illa agit, Gatakerum in advers. post. c. 46.
atque ex eo Snicerum in Thesaurο.

σκόλοπα Græci. Ceterum palum istum tantæ altitudinis fuisse observat laudatus R. OBADIAS de BARTENORA, ut commode illi inniti posset homo. R. JOM-TOBH in תוספתא f. *additionibus* suis, ex sen-

ANNOTATIONES.

quod cum ab interpretibus dirum in modum ἐτυμπανίσθη, mihi videtur sæpe significare, palo alligatum incurvatumque flagellari. Hesychius τυμπαίζεται, explicat recte πλήσσεται, ἐκδέχεται, ἰσχυρῶς τυπώτεται. Apostolum autem tali quoque affixum fuisse τυμπάνω, haud obscure colliges ex Act. XXII, 25. ubi illud προέτειναν αὐτὸν τοῖς ἱμαῶσι, ita explicat L. de Dieu, qui conferri in hunc locum meretur, præpositio πρὸ indicat, eum sic fuisse tensum, ut superioris corporis parte pronus columna incumberet. Tale autem τύμπανον fuisse palum, dicique potuisse σκόλοπα, colliges ex citato simili epigr. in Anthol. Ἄξιοι εἶσι, τυχεῖν πάντες εἰς τυπάσ, ubi fustitem intelligi, ad quem alligabantur bestiarum, tota epigrammatis series docet. Sic conjunguntur οἱ ἐκ τυμπασ, & οἱ ἀνέσκολασισμένοι apud Lucianum in Cataplo T. I. p. m. 427. Equuleum quoque a τυμπάνω plurimi existimant non alium fuisse. Eum

au-

sententia R. JYDA bar NACHMAN, ad duos circiter cubitos, vel cubitum saltem unum cum dimidio assurrexisse tradit, ad quem alligatus qui fuerit, positum retulerit ejus, שסמך על בריח רלר, *qui juncto corpore portæ alicujus repagulo, s. vecti transverso, manus ex averſa repaguli parte terram versus demittat.*

§. V.

Porro dum *carni* suæ palum datum affirmat Paulus, idem hoc est, ac si *corpori* dixisset datum. Caro quippe corpus Hebræis denotat frequentissime. Ita v. c. Davides (*) lætus exclamat: אך בשרי ישכן לבמה, quod græcus interpretes trans- tulit: ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, *Uti- que caro mea (corpus meum) habitabit in fiducia.* Verbum autem ἐδόθη non *in-* fixum indicat, sed *datum junctum* esse pa- lum corpori, ut premat corpus palum & ab hoc prematur: Ut fit, cum stipiti cui-

(*) Pl. XVI. 9.

THEODORI HASÆI

autem stipitem acutum, i. e. σκόλοπα, fuis- se omnes agnoscunt.

cuidam pronus quis incumbit, quod facere oportebat flagellandos. Itaque palo se quasi alligatum profitetur Paulus, quod, quamvis durum, valde tamen salutare sibi sit, cum superbiam reprimat, (f) ac efficiat, ut *ἰσθῆναι ἑαυτὸν*, incurvatus veluti sit & inclinatus, instar ejus, quem vincula, quibus manus brevi palo adstrictæ sint, caput erigere, aut recto corpore consistere non sinant.

§. VI.

Jam ad voces, ἄγγελος σαταν, quod attinet, non videntur illæ mihi κατὰ πρόθεσιν ἐξηγητικὴν, ut Grammatici loquuntur, additæ, ut idem prorsus ac σκόλοψ τῇ σαρκὶ significant, sed omissam hic fuisse putem conjunctionem καὶ: quam ellipsin scriptoribus Græcis usitatissimam esse, a Bosio atque Noldio exemplis demonstratum est plurimis. Quod si igitur orationem h. m. suppleas: ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ΚΑΙ ἄγγελος σαταν, facile apparebit,

I

ver-

ANNOTATIONES.

(f) Sane qui confideraverit, quam infame, atrox, crudele, atque omnium ἀτιμώτατον, quan-

verbis hisce : καὶ ἄγγελος σατάν rem indi-
cari ab illa, quam per σκόλοπα signifi-
caverat apostolus, diversam. Ut autem
intelligi possit, ad quid phrasi ista Pau-
lus respexerit, observandum primum
erit, *angeli* vocem non genium semper de-
signare bonum malumve, sed ab ipsis et-
iam scriptoribus sacris pro homine, nun-
cii, legati aut ministri vicem obeunte, sæ-
penumero usurpari. Sic JOHANNI bapti-
stæ, appropinquantis regni Christi præ-
coni, hujusque præcurfori *angeli* nomen
tribuitur; (*) JOHANNIS DISCIPVLIS,
quos ad Christum ille ablegaverat; (**)
ecclesiarum Asiaticarum EPISCOPIS, (***)
quorum quidem appellatio, ἄγγελος τῆς
ἐκκλησίας, originem traxit ex Hebr. מַלְאָכִים,
צבֹּרִים,

(*) Marc. I, 2.

(**) Luc. VII, 24.

(***) Apoc. I, 20, II, 1, 8.

THEODORI HASÆI

quantisque cum doloribus, & sæpius ipsa
morte, conjunctum supplicium flagellatio
vel fustigatio fuerit, facile capiet, quæ vis
verborum Paulinorum sit, quando addit,
ὥστε μὴ ὑπεραιρωμαί, &, quomodo talis pœna
fu-

צבור, quomodo eum vocare Judæi sueverant, quo, tanquam legato aliquo & sacerdotum administro, synagoga illorum sive ecclesia utebatur, maxime ut inter precandum toti cœtui voce sua ille præiret. (*) Similiter in his Pauli verbis respectus later non tam ad spiritum, quam ad hominem aliquem. Ecquis autem ille? Non alius, nostro quidem iudicio, quam is, cujus ex allato supra Mischnæ loco has fuisse partes intelleximus, ut flagris fontem caderet; puta חזן הכנסת, *minister synagoge*, quem alio nomine שליח צבור, ἀγγελον τῆς ἐκκλησίας, *legatum ecclesie* dictum fuisse philologorum haud postremi agnoscunt. Unde prona nascitur opinio, voce ἀγγέλος ad hunc alludi. (g) Mavult quidem R. OBAD.

I 2

DE

(*) V. Campegi. Vitringa *anacrisin apocalypf.* p. 25, & *synagoga veterem*, P. II. I, III. c. 2, & 3.

ANNOTATIONES.

superbiam, ex revelationis illius excellentia & magnitudine excitatam, subigere ac contundere potuerit.

(g) Certe per illum Angelum Satanæ jam suo tempore intellexit, inter alios, flagratōres

DE BARTENORA שְׁלֵחַ בֵּית דִּין, *legatum* vel *ministerium judicum* interpretari, res tamen eodem recidit, cum æque commode hic, atque שְׁלֵחַ צִבּוֹר, ἄγγελος græce appellari possit.

§. VII.

Porro nomine *Satanæ*, a cujus angelo male se haberi apostolus conqueritur, hostes notantur atque adversarii. Negatum quidem ire nolumus, quin affirmamus potius, passim in sacris litteris vocabulo hoc malignum, inimicum & noci-

THEODORI HASÆI

tores Pauli Chrysostomus. Ita enim in Hom. XXVI. ad 2. Cor. XII. p. 735. edit. Erf. a. 1697. (Meretur sane locus admodum memorabilis, cujus partem tantum aliquam Cel. HASÆVS exscripserat, quem integrum apponamus.) Τινὲς μὲν ἐν κεφαλῇ τινὰ ἔφασαν αὐτὸν λέγειν, ὑπὸ τῆς Διαβόλης γενομένην· ἀλλὰ μὴ γένοιτο. ἔ γὰρ ἂν τὸ σῶμα τῆ Πάυλῃ ταῖς τῆς Διαβόλης χερσὶν ἐξεδόθη, ὅπῃ γε αὐτὸς ὁ Διάβολος ἐπιτάγματι μόνον εἶπεν αὐτῷ τῷ Πάულῳ, καὶ νόμῳ αὐτῷ καὶ ὄρεσ ἐτίθει, ὅτε τὸν πορεύοντα παρέδωκεν εἰς ὅλεθρον τῆς σαρκός· καὶ ὑπερβῆναι τέττις ἐν

nocivum humano generi significari spiritum; id tamen simul extra dubitationem censemus positum, sæpius illud pro homine sumi adversante & hostiliter se gerente. Ira Salomoni יָדוּ Satanam, adversarium, Hadadum Edomæum Deus excitasse dicitur. (*) Et alibi (**) Philistæorum principes Davidem in belli societatem adsciscere noluisse leguntur

I 3

tur

(*) I. Reg. XI, 14.

(**) I. Sam. XXIX, 4.

ANNOTATIONES.

ἢ ἐτόλμησεν ἐκεῖνος. τί ὅν ἐστι τὸ λεγόμενον; Σατᾶν ὁ ἀντικείμενος λέγεται τῇ τῶν Εβραίων Φωνῇ. καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν βασιλείων, τῆς ἀντικειμένου ὥτως ἐκάλεσεν ἡ γραφή. καὶ περὶ τῆς Σολομώντος, διηγεμένη φησὶν, οὐκ ἦν Σατᾶν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. ταῖς αὐτῆς ἀντικείμενος, πολέμῳ, ἢ ἐσχλῶν. ὁ τοίνυν λέγει τοῦτο ἐστίν. οὐκ ἔιασεν ὁ Θεὸς προχωρῆσαι τὸ κήρυγμα, τὸ φρόνημα κατατέλλων ἡμᾶν. ἀλλὰ συνεχώρησε τοῖς ἀντικειμένοις ἐπιτίθεσθαι ἡμῖν. τοῦτο μὲν γὰρ ἱκανὸν ἦν κατασπᾶσαι τὸ φρόνημα. ἐκείνο δὲ ἐκέτι τὸ τῆς κεφαλαλγίας. ἌΓΓΕΛΟΝ τοίνυν ΣΑΤᾶΝ λέγει Ἀλέξανδρον, τὸν χαλκέα, τῆς περὶ τῶν ἐμμένων, καὶ φιλητον, πάντας

tur, veriti quippe ne ἰϞϞ, adversarius, ille ipsorum evaderet in media pugna. A novi testamenti scriptoribus vox ista eodem, quem indicavimus, sensu postea fuit adhibita. Exempli loco verba sunt Christi, quibus a se desistere jubet Petrum, opinionibus Judaicis nimio opere fascinaturn: ὑπαγε ὀπίσω με Σατανᾶ, *apage post me Satana* (*) Ecquid igitur pro-

(*) Matth. XVI, 23.

THEODORI HASÆI

τας τὰς ἀντικειμένους τῷ λόγῳ, τὰς φιλονεικῶν-
τας αὐτῷ καὶ πολεμῶντας, τὰς ἐμβάλλοντας
εἰς δεσμολήριον, τὰς ΔΕΡΟΝΤΑΣ, τὰς ἀπάγοντας.
ἐπεὶ δὲ τὰ τῆ Σατανᾶ ἐπράττον· ὥσπερ ἂν υἱὸς
Διαβόλου καλεῖ τὰς Ἰουδαίας τὰ ἐκεῖναις ζήλῶντας,
ἔγω καὶ ἄγγελον Σατᾶν ἅπαντα τὸν ἀντιτίπ-
τοντα. Τῷτο ἂν Φησὶν ἐδόθη μοι σκόλοψ, ἵνα
μὲ κολαφίσῃ. ἔχ' ὡς τῆ Θεᾶ τὰς τοιαύτας ὀπλί-
ζοντος (μὴ γένοιτο) ἢ κολάζοντος ἔδὲ τιμωροῦ-
ναι, ἀλλὰ συγχωρῶντος καὶ ἀφιέντος τέως. Ὑπὲρ
τῶν τρεῖς τὸν Κύριον παρεκάλεσα. τρεῖς, πολ-
λάκις. Nonnulli dolorem quendam capitis, quem
diabolus ipsi conflavisset, eum intelligere cen-
suerunt. Neque enim Pauli corpus diaboli ma-
nibus ac potestati addictum fuit: quippe cum
diabolus ipse vel Pauli duntaxat jussis atque im-
periis

prohibet, quo minus hic quoque per *Satanam* homines intelligi existimemus infenso atque inimico in Paulum animo, conatis ejus, quibus nihil esse poterat humano generi salutaris, obviam euntes, eundemque omnibus modis excruciantes; quales sane, ut deinceps ostendamus, Judæi superstitionis suæ tenaces erga optimum legatum Christi sese præstiterunt. Quodsi tamen de ipso ca-

I 4

codæ-

ANNOTATIONES.

periis cederet, eique Paulus & leges & certos terminos præscriberet, cum fornicatorem illum in carnis interitum ipsi traderet, (1. Cor. V, 5.) nec eos ille transire ausus fuerit. Quid igitur his verbis sibi vult? Satan Hebræorum lingua adversarium sonat. Ac scriptura tertio regum libro adversarios hoc nomine appellavit. Nam de Salomone verba faciens, ait, non erat Satan in diebus ipsius (1. Reg. V, 4.) h. e. adversarius, qui bellum ipsi inferret, aut molestiam exhiberet. Quod ergo ait, hanc habet sententiam: Deus prædicationem lætæ ac feliciter progredi non permisit, quo animos nostros demitteret, verum adversarios in nos impetum facere passus est. Hoc enim ad deprimendum fastum vim habebat, non item ad illum capitis dolorem pro-

codæmone interpretari forte quis malit, ei quidem litem non movebimus, cum vel sic sensus exfurgat satis commodus. *Angelus* nempe *Satanæ* homines tunc erunt, quibus, tanquam instrumentis suis, usus *Satanas* ad Paulum infestandum. Quomodo apocalypseos scriptor Judæorum turbam *synagogam* appellat *Satanæ*, (*) quod ipsum *Satanam* impulsorem illi haberent suum, ejusdemque nutibus obtemperantes, Christiano nomini addictos horrendum in modum divexarent.

§. VIII.

(*) Cap. II, 9. III, 9.

THEODORI HASÆI

propulsandum. Quocirca per ANGELVM SATANÆ, Alexandrum ærarium, Hymenæum, Philetum, ac denique omnes, qui fidei doctrinæ adversabantur, atque cum ipso contendebant, ac bellum gerebant, eumque in vincula conjiciebant, CÆDEBANT atque raptabant, intelligit: quod videlicet ea, quæ Satanæ erant, perpetrarent. Quemadmodum enim Judæos diaboli filios vocat, quod illius opera imitarentur: sic etiam Satanæ angelum omnes eos nuncupat, qui fidei doctrinæ obfistunt. Hoc itaque ait, datus est mihi

§. VIII.

Illud tandem, quod a Satanæ angelo perferendum sibi esse queritur, ἵνα με κολαφίσῃ, ad flagellationem ipsam spectat. Quamvis enim ad eam pœnam exprimendam verbum potius μαστιγῶω, quam κολαφίσῶ, adhibendum fuisse videatur, tenendum tamen est, κολαφίσῃ (h), non *colaphos* tantum esse *infringere*, sed & generatim *verberare*, *cedere*, *plagas infligere*, quomodocunque istud fiat: id quod ex aliis etiam novi fœderis locis abunde liquet. Vti vicissim μαστιγῶω significatu generaliori occurrit *Hebr. XII, 6*. Videtur autem de industria tali hic verbo usus

I 5

apo-

ANNOTATIONES.

mihi stimulus qui me colaphizet. *Non quod Deus hujusmodi homines armaret, (absit enim hoc) sed quod eos minime coaceret, ac suppliciis afficeret, verum ad quoddam tempus eos grassari permitteret. Propter quod ter dominum rogavi. Hoc est sæpenumero.*

(h) Vox hæc, quæ neque in versione Alexandrina legitur, neque apud Atticos scriptores occurrit, ut plurimum quidem notat κορυδαλίσῃ, i. e. pugnis contundere, ut & vertit B. Lutherus in hoc loco, commode
ta-

apostolus, quod *colaphos incutere* ut plurimum significat, ut afflictiones se experiri indicaret cum ὑβρεσιν *ignominiiis & indignitatibus* variis, quarum v. 10. meminit, conjunctas. Quippe colaphos pati, servile habebatur & probrosum.

§. IX.

Patet igitur, opinor, respexisse Paulum verbis istis ad universum flagrorum supplicium. Illud nunc superest, ut, quæ potissimum mala sermone isto figurato effi-

THEODORI HASÆI

tamen pro quovis verberum genere sumitur, idque vi originis suæ, nativæque significationis. Est enim a *κολάπτειν*, quod notat tundere; venit hæc vox ab Hebraico כלה, unde כלפות, malleus, quo tunditur, quod convenit cum Latinorum clava & Germanorum Kolb; i. e. fustis. Quis autem non videt, in pœna flagellationis aut fustigationis contusioni esse locum. Latini fane sæpissime adhibent vocem tundere, quando de verberibus loquuntur, & Germani Belgæque Klopfen, & Klopffen, quod ipsissimum est כלה. Præterea *κολάπτω* notat incidere, exsculpere, excavare, unde
 κολα-

effigiare idem voluerit, exponamus. Atque hæc quidem unico αἰθενείας, *infirmi-
tatis*, nomine comprehendit v. 5. & 9. quod ipse statim explicat v. 10. per ὕβρις, *ἀνδράκας*, διωγμὸς, στενοχωρίας, *ignominias, ne-
cessitates, persecutiones, angustias*. Osten-
derat nempe antea, pseudapostolorum
dignitatibus atque meritis sua non mo-
do nulla in re cedere, sed & multum an-
tecellere. Agnoscit etiam humanæ na-
turæ imbecillitatem, quæ efferri facile
possit ex istis prærogativis, nisi interve-
nient

ANNOTATIONES.

κολαπτήρ, est instrumentum, quo lapidæ
in incidendis faxis utuntur. Quam appri-
me autem in describenda flagellationis præ-
na adhiberi ea vox possit, vel ex confide-
ratione illius figuræ quæ in J. Braunii com-
ment ad Ebr. p. 806. cernitur, aut illorum
verborum constabit. quibus utitur ecclesia
Smyrnenfis, in epistola, quæ apud Euse-
bium, Hist. Eccl. L. IV. c. 14. extat, scil.
fuisse, qui viderent μάστιγι μέχρι καὶ τῶν ἐν-
δοτάτων φλέβων καὶ ἀρτηρίων καταξανομένους,
ὡς ἤδη καὶ τὰ ἐν μύχοις ἀπόρρητα τῶ σώματος
σπλάγχνατε αὐτῶν καὶ μέλη κατοπτέυσθαι,
flagris ad intimas usque venas & arterias dila-
cera-

nirent sapienti Dei consilio, quibus retineretur. Datum vero ideo sibi ait *palam carni*, esse plurima, quæ prohibeant, quo minus cristas erigat, aut de meritis suis & privilegiis superbiat.

§. X.

Nihil magis quidem cupiebat apostolus integerrimus, quam ut res evangelica majora indies caperet incrementa, & si fieri posset, totum terrarum orbem impleret. Nullum non ideo subibat laborem,

THEODORI HASÆI

ceratos, sic ut jam viscera, aliaque occultiora membra intimi corporis recessibus abdita omnium oculis subjicerentur. Præterea aliquando significat verberare aliquem bacillis. Ita Hesychius *ραπίζειν*, vel *ραπίσαι* explicat, quam vocem cum oriatur a *ραπίς*, quam *ράβδον* explicat idem Hesychius, proprie significare baculis aliquem verberare, sive fustigare, aut ut rursus Hesychius habet, *ράβδω πλῆξαι* nemo ignorat. Et hoc sensu Paulus quoque dici potest *κολαφίζεσθαι*. Apud Judæos enim, verba sunt magni civis mei in notis ad Maccoth, c. III. p. 123. est præter flagellationem insuper aliud supplicium plagarum, quod

rem, nullas subterfugiebat molestias, nulla pericula, ut quod optabat perficeret. Re ipsa autem experiebatur, optatis eventum non semper respondere, ob infinita, quæ homines pessimi injicerent, *impedimenta*. Judæorum namque plurimi, religionis vel superstitionis potius defensores rigidi, ubivis fere locorum *obicem* doctrinæ evangelicæ *ponere* summo studio allaborabant, Pauloque, propagatori atque propugnatori ejus strenuo, omnibus viribus obniti pulcrum

ex-

ANNOTATIONES.

quod extra fines terræ Canaan, ob contumaciam & violationem præceptorum, atque etiam ob violationem interdictorum, quæ a scribis posita sunt (horum autem vitiorum a Judæis insimulatus est Paulus) irrogabatur. Hac proprie fustigatio est. Baculo enim verbera infligebantur. Certus plagarum numerus in hoc genere nusquam comparet. Nam is gravitati criminis attemperatus erat. Atque ex arbitrio judicium id totum pendebat, poteratque ad necem quoque sentis procedi. Et quidni, ut hic, ita & in loco 1. Cor. IV, 11. hoc supplicii genus innuerit apostolus, ubi conjungit, γυνήτεύομεν & κολαφίζομεθα, quia flagellandi nu-

existimabant. Qua ex re fiebat, ut *ligatas* ille quasi haberet *manus*, nec posset evangelium ex voto & tanto, quanto quidem volebat, cum successu late spargere; ut *deprimeretur* & a fastu præmuniretur, similisque esset ei, qui *manus ad humilem palum devinctas* habens, libere illis uti, aut corpus, quod vinculorum vi deorsum trahitur, erigere nequit.

§. XI.

Neque vero satis hoc erat, ut successus rei christianæ impediretur, eo quoque

THEODORI HASÆI

nudabantur vestibus suis, quod & Judæis solemne erat, ut ex citatis Maccoth & Vrielis Acoſta verbis apparet, & Paulo quoquo contigit. Act. XV, 22. Certe per synecdochen *κολαφίζειν* pro varii generis pœnis atque afflictionibus dolorosis ac probrosis dici potuit, ut Suidas explicat, *ἐκολάφισαν, ἐβάσανισαν*. Et sic sumitur commode, 1. Pet. II, 20. ubi servi dicuntur *κολαφίζεσθαι*, qui non solum colaphis, sed & flagellis aliisque injuriis afficiebantur. Ut patet ex loco Senecæ, qui circa finem est libelli de morte Claudii, ubi hæc conjunguntur. *Apparuit*
sub-

que furoris procedebant Judæi, ut Paulum ipsum *indignissime tractarent*. Si qua penes ipsos erat potestas, ea ad illum *misere affligendum & excruciantum* abutebantur; quod si vero ipsi manus in apostolum injicere non auderent, veriti ne gentes, quas inter habitabant, quarumque imperio suberant, moleste id ferrent injuriamque ulciscerentur, omni arte id agebant, ut harum odium ipsi conciliarent. Nec contenti erant iis in urbibus, quas ipsi incolerent, virum optimum insectari, omnisque generis cala-

ANNOTATIONES.

subito Caesar, & petere illum in servitutem coegit, producit testes, qui illum viderant ab illo FLA-

GRIS, ferulis, COLAPHIS vapulantem.

Vides colaphos jungi flagris. Notabilis in hanc rem locus est Cypriani, Invektiva in Demetrianum, qui nobis mores illos, quibus etiamnum in Africa illorum locorum, in quibus tum temporis Carthaginensis episcopus vivebat, incolae erga servos suos utuntur, accurate repræsentat. Nisi arbi-

trio tuo tibi serviatur, imperiosus & nimius servitutis exactor flagellis verberas, fame, siti, nuditate, frequenter ferro & carcere affligis &

cruci-

calamitatibus affligere; ad loca etiam alia, ubi versari illum intellexerant, ablegabant ex suis, qui turbam in illum concitarent & in ejus perniciem omnia converterent. Cujus instituti pessimi exempla acta dant apostolorum. Cum Lystris esset Paulus & doctrinam Christi ibi profiteretur, mox aderant ex Antiochia & Iconio Judæi, qui, cum finibus suis antea eum ejecissent, commota nunc plebe faciebant, ut lapidibus ille obrueretur. (*) Quorum exempla imi-

(*) Act. XIV, 19.

THEODORI HASÆI

crucias, cet. Ob illas rationes commode, ut alias quascunque molestias, ita & flagellationem includit aurei oris Doctor, Hom. CXXII, ad hunc locum. τὸ κολαφίζειν ἴνῃς ἐπὶ κεφαλῇς ἔλαβον μόνον. κολαφισμὸς δὲ λέγεται κάκωσις, ταπείνωσις. Εκολάφισεν αὐτὸν ἐχθρὸς αὐτοῦ, ἐταπείνωσεν. Colaphizare quidam tantum de capitis verberibus explicant. Colaphismus autem est unguæque afflictio & injuria. Colaphizavit eum hostis ejus, i. e. afflicxit. Et paulo post illud κολαφίζομεθα in loco 1. Cor. IV, ii. ita interpretatur, ἀδικήμεθα, καυχώμεθα, ΜΑΣΤΙΧΟΥΜΕΘΑ, δεινὰ πα-

tantes Judæi Theſſalonicenſes in Macedonia, non in iſta modo urbe invidiam Paulo obtrectationibus ſuis apud incolas faciebant, ſed &, cum apud Berrhoenſes inſigni cum fructu evangelium ipſum prædicare accepiſſent, ſtatim mittebant iſtuc, qui populum contra eum irritarent. (*) Cujus ſcleris memoria facile recurrebat Paulo, cum in Macedonia nunc degeret, unde hanc ad Corinthios miſit epistolam. Tales igitur erant *Satanæ angeli*, infenſiſſimorum hoſtium,

K

Ju-

(*) Act. XVII, 5, 13.

ANNOTATIONES.

πάχομεν. Pariter Theophylactus in loco 1. Cor. IV, 11. generaliter hanc vocem explicat de verberibus, *κολαφιζόμεθα, τῆς τιμωρίας*. Ex quibus omnibus patet, exhibitam illam *κολαφισμῶ* de flagellatione interpretationem apte retineri poſſe. Neque obſtant verba v. 8. quibus illud ſupplicium ter deprecatus fuiſſe legitur, cum ad talia pro gloria Chriſti perpetienda alias paratiſſimus eſſet apoſtolus. Distinguendus enim probe eſt *ἀνδραπός* in ſe ſpectatus, & *ἀνδραπός ἐν χειρὶ*, qua phraſi *Chriſtianum* v. 2. designaverat. Id enim ſape ſit,

Judæorum, ablegati & emissarii, aut, si mavis, Judæi generatim omnes, evangelio repugnantes, mali spiritus instrumenta, qui Paulo non *minorem dolorem creabant*, quam si *plagis* eum perpetuo *afficerent acerbissimis*. Nuperum erat, quod Ephesi, unde in Macedoniam venerat, ab Alexandro Judæo, quo homine, tanquam propugnatore & antepilano suo, contra Paulum utebatur synagoga Ephesina, passus fuerat apostolus (*). Durissima judicabatur flagrorum pœna, adeo ut in reis infirmioribus mortis etiam crederetur effectrix, experientia non refragante. Æque duras & acerbas illas esse

(*) Vid. 2. Tim. IV, 14, 15.

THEODORI HASÆI

fit, ut quisquid faciat sub diversa relatione *ἐκων ἀκούοντες θυμῷ*, *volens*, *volente* tamen *animo*. Cum enim ita comparatum fit, idque a natura omnibus animantibus inditum, ut profutura sibi optet, doloresque & cruciatus abhorreat, fieri potuit, ut apostolus fustigationem, tanta cum ignominia, tantoque cum cruciatu copulatum pœnæ genus, a se remotum cuperet, quod ta-

esse afflictiones innuit Paulus, quibus vel Judæi ipsi, vel horum instinctu impulsuque alii quovis tempore ipsum cumularent. Quod tamen ipsum, licet durum videatur, valde salutare sibi esse fateretur, cum impediatur, quo minus idem sibi accidat, quod usu venire solet multis, qui in exoptata rerum prosperitate sunt constituti, ut spiritus sumant & efferantur animo. Se quidem tantorum cruciatuum & malorum pertæsum *ter*, h.e. sæpius, *orasse dominum*, ait, *ut amoveretur palus & abscederet Satanae angelus*, ut desinerent tandem Judæi veritati obistere, & hostiliter secum agere; responsum vero tulisse hoc: *Sufficit tibi gratia mea,*

K 2

mea,

ANNOTATIONES.

tamen ut fidelis Domini sui servus pro eius causa ac gloria haud invitus erat subiturus. Similem in modum, ac Magister eius illud divinæ iræ poculum a se transire, *ἐὶ δουρῶν*, ut homo precabatur, quod tamen a se neque transire posse, neque transiturum ratione decreti divini & pacis consilii, novebat, & cui exhauriendo semet ipsum, ut Sponsor humani generis sponte sua obtulerat.

mea, quam cumulatam expertus es; *virtus enim mea infirmitate*, afflictionibus, *perficitur*, his non obstantibus, cœpta tua virtute divina, quantum tibi proderit, *secundari & prosperari senties.*

§. XII.

Poterit igitur sensus orationis istius Pauli figuratæ hunc in modum commode efferre: Me forsân fastus aliquis ex meritis atque prærogativis meis invaderet, si, nemine impediementi aliquid interponente, ex voto meo semper res succederent, nec diræ obstarent calamitates & vexationes, quibus me premunt Judæi, hostes veritatis jurati, quorum in extirpando christianismo studium est indefessum. Tantæ autem adversitates, cum quibus luctandum mihi est, facile efficiunt, ut spiritus, qui subnasci mihi possent, omnes reprimantur.

OBSER-

OBSERVATIO VI.
DE
PORTA TEMPLI ὁ ΠΑΙΑ,
S. AMOENA,

ad
Act. III, 2.

§. I.

DE porta templi Hierosolymitani ὁ πᾶς,
ad quam virum inde a nativitate
claudum, stipsis petendæ causa ibi
decumbentem, pedum integritate a Petro
& Johanne, templum ingressuris, dona-
tum fuisse refert divus LVCAS (a), va-
riæ extant virorum doctorum sententiæ,
quas singulas nunc enumerare nec vacat, nec
expedit. Præcipuæ in illis, & quæ maxima
veri specie sagacioribus sese commendarunt,
duæ sunt: una (b), qua porta ista ad pla-
K 3 gam

(a) Act. III, 1 sqq.

(b) Hanc duo summi philologi Constant, l' Empereur &
Jo. Lightfootus proposuerunt. Ille in *notis* ad *Mid-*
dorh c. II. §. 3. not. 7. hic in *descript. templi Hieros.*
T. Opp. I. p. 593. & in *Comment. in acta apost.* T. Opp.
II. p. 769. quanquam alibi idem hæsit, annon forte
alterutra ex duabus portis Chuldah, quæ in latere atrii
gen-

gam atrii feminarum orientalem refertur. Hoc nempe ab ortu ingressuris transeundum erat per portam quandam ex ære conflata Corinthio, quæ, testante JOSEPHO (c), portas templi alias, argento auroque obductas, pretio atque magnificentia multum superabat. Huic igitur ὡγαίας speciosæ appellationem optimo jure posse tribui existimatum fuit. Sententia altera (d) τὴν θύραν ὡγαίαν in muri templi extremi, atrium gentium ambientis, parte orientali ponit, adeoque eandem facit, quæ porta Susan Judæis vulgo fuit appellata. Atque hanc quidem opinionem rectissime sese habere arbitror; quanquam auctores ejus fautoresque nondum recte mihi videntur docuisse, cur ὡγαίας cognomine portam illam divinus scriptor insigniverit. Istud igitur commentatiuncula hoc propositum mihi est ostendere.

§. II.

Potest autem tota hæc tractatio, lucis aliquid, ut opinor, insigni miraculo allatura, in partes commodè tribui duas, quarum altera,

gentium australi erant, intelligi hic debeat. V. *Horas* ejus *Hebr.* in *Acta apost.* ad h. l.

(c) *De Bello Jud.* l. VI. c. 14.

(d) Quam Jo. Christ. Wagenseilius in *Sora* p. 39. professus est & declaravit,

ra, utique non aliam hic designari portam, quam eam, quæ Susan olim dicta fuit, altera, quomodo ὡςδεῖας nomen huic conveniat, demonstrandum erit.

§. III.

Ad momentum prius quod attinet, ostendendum ante omnia est, portam de qua disquirimus, in muro templi extimo, atrium, quod vocatur, gentium cingente, sitam fuisse. Indicat autem hoc aperte Lucas, quando sic loquitur: Cum videret (claudus) Petrum & Johannem μέλλοντας εἰσέναι εἰς τὸ ἱερόν, templum ingressuros, eleemosynam ab iis petiit. Et v. 8. Exsiliens (claudus jam sanatus) stetit & obambulavit, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν, intravitque cum illis in templum. Quæ sane verba, nisi forte ego vehementer fallor, manifestum faciunt, claudum æque ac apostolos ante sanationem istam, miraculo plenam, extra portam, quæ extremum templi murum faciebat pervium, fuisse versatos. Ecce enim, si hoc non esset, dicerentur apostoli μέλλοντας εἰσέναι εἰς τὸ ἱερόν, ingressuri templum, & claudus, perfecte jam sanctus, istuc cum ipsis intrasse? Et quis ad hanc locutionem aliud quid cogitare potest, quam quod pedem claudus, una cum apostolis, ex tali loco, qui ἱερόν non erat, promoverit intuleritque εἰς τὸ ἱερόν? Ne quis autem circa vo-

vocem ἱερόν forte hæreat, eamque de uno ex atriis interioribus accipiendam esse putet, monendum hic est, gentium atrium, templum interius universum undique ambiens, non modo a novi testamenti scriptoribus, sed a Josepho quoque, plurimis in locis vocari ἰο ἱερόν. Hic quidem, majoris perspicuitatis causa, ἰο πρῶτον vel τὸ ἔξοθεν, *primum, exterius*, addere solet (e); illi vero, sine adjuncto, significato istoc vocabulo sapenumero utuntur. Ita v. c. MATTHÆVS de Christo (f): *Ingressus est eis ἰο ἱερόν ἢ Θεῶν, & eiecit omnes vendentes & ementes ἐν τῷ ἱερόν.* Ubi clarum est, atrium intelligi gentium. In hoc enim solo, ex doctorum Judaicorum decreto, mercaturam licebat exercere; non item in spaciis templi interioribus. IOANNES evangelista (g): *Obambulabat Iesus ἐν τῷ ἱερόν, in porticu Salomonis.* Hanc autem porticum juxta murum atrii gentium, qua solem orientem hic respiciebat, structam fuisse statim ostendemus. Nec affirmare dubito, quotiescunque Christus & apostoli versati, aut populum docuisse dicuntur ἐν τῷ ἱερόν, toties atrium indicari gentium, locum quippe

(e) E. g. l. VI. de bello Jud. c. 14. p. 916. med. *Ant. Jud.*, l. XX. c. 8.

(f) Cap. XXI. 12.

(g) Cap. X. 23.

pe concionibus habendis, propter amplitudinem, cum primis accommodum, nisi spatium significari aliud ex rebus circumstantibus possit colligi. Ac merebatur utique areæ ista τοῖς ἱερὸν vocari, quoniam omnibus promiscue istuc intrare haudquaquam fas erat. Excludebantur enim זָבִים, זָבִי, נָרוֹת, וְיִלְדוֹת, mares seminis, femina sanguinis fluxu laborantes, menstruata & puerpera. Quæ cum ita sint, quid erit, quod obstat, quo minus hic etiam per τὸ ἱερὸν atrium intelligamus gentium? Sane enim tota narrationis series nihil habet, ex quo spatium innui aliud judicari possit. Oportet igitur claudum ante portam quandam, quæ ad idem spatium aditum aperiebat, decubuisse. Scilicet insignis hæc foret αὐτολογία, si homines, qui ἐν τῷ ἱερῷ jam tum essent, introitum εἰς τὸ ἱερὸν molitos esse Lucas diceret.

§. IV.

Cum vero ad illum ambitum portæ, ut Talmudici tradunt, quinque (h), vel & octo, si Josepho fidem habere malis (i), introitum

K 5

pa-

(h) Videl. porta *Sesfan* ab oriente; duæ portæ *Chuldæ* ab austro; porta *Kiponos*, vel Coponii, ab occidente; porta *Tevi* ab aquilone.

(i) V. *Antiq. Jud.* l. XV. c. 14. ubi porticum occidentalem, (atrii gentium) cui Talmudici portam tantum unam tribuunt, portas habuisse quatuor tradit scriptor.

patefecerint, inquirendum restat, quam ex illis in animo Lucas habuerit. Est autem hoc inventu minime difficile, si ad illud diligenter attendamus, quod v. ii. evangelista commemorat, populum nempe, ad miraculum stupefactum, *accurrisse* (statim a sanatione) ad claudum sanatum & apostolos *in porticu Salomonis* versantes. Ex quo intelligi potest, contigisse miraculum juxta portam quandam isti porticui vicinam. Hujus autem porticus quis fuerit situs, discamus ex JOSEPHO, sic scribente (k) : βλέπων δὲ ὁ ὄχλος ἀεγγήσαντας τὰς τεχνίτας, ὑπὲρ μυρίας καὶ οκτακισχίλους ὄντας, καὶ μισθοφορίας ἐνδεεῖς ἐσομένους, διὰ τὸ τὴν τροφὴν ἐκ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν ἐργασίας πορίζεσθαι, καὶ χρήματα μὲν ἀπόδετα διὰ τὸν ἐκ Ρωμαίων φόβον ἔχειν ἃ δέλων, προνοημένοι δὲ τῶν τεχνιτῶν, ἧς τὸς ἀναλὼν τὰς θησαυροὺς βεβλόμενος, καὶ γὰρ, εἰ μίαν τις ὥραν τῆς ἡμέρας ἐργάσασατο, τὸν μισθὸν ὑπὲρ ταύτης εὐθέως ἐλάμβανεν, ἐπειθεν τὸν βασιλέα τὴν ἀνατολικὴν ἑορὰν ἀναγεῖραι. Ἦν δὲ ἡ ἑορὰ ἣ μὲν ἔξωθεν ἱερῶν, κειμένη δὲ ἐν Φάραγγι βαθείᾳ, τετρακοσίων πηχῶν τὰς τοίχας ἔχουσα, ἐκ λίθων δὲ τετραγόνων κατεσκευαστοῦσα, καὶ λευκῶν πᾶντι. Τὸ μὲν μήκος ἐκάστης λίθου, πῆχεις ἑικοσι, τὸ δὲ ὕψος ἕξ, ἔργον Σολομῶνος τῷ βασιλεῶς, πρώτῃ δειμαμένη τὸ σύμπαν ἱερὸν. *Populus igitur, cum videret, esse in otio circiter octo-*

(k) *Antiq. Jud.* l. XX, c. 8. Conf. l. XV, c. 14. & de B. j. l. VI, c. 14.

octodecim opificum millia, solitorum hætenus in templo ex operarum mercedibus victum querere, nolensque sacram pecuniam repositam habere, ne quando præda Romanis fieret, simulque opificibus inde provisum cupiens, quod vel una hora operato statim merces representaretur, suavit regi, ut ORIENTALEM instauraret PORTICVM. Erat ea in TEMPLO posita EXTERIORI (atrio gentium), profundæ falli imminens, ac subnixa muro, quadringentos alto cubitos, saxi constructo quadratis, valde candidis: eratque cujusque saxi longitudo cubitorum viginti, sex vero altitudo: OPVS SALOMONIS regis, qui primus integrum templum condidit. Juncta igitur fuit porticus Salomonis muro templum exterius, five quod idem est, atrium gentium ab ortu claudenti. Vnde consequens est, eundem murum illam portam habuisse, de qua Luca sermo est. Jam cum porta in eo fuerit tantum una, eaque ששן Susan dicta, (per quam simulac quis transierat, in ipsa statim Salomonis erat porticu) quemadmodum Judæi veteres unanimi consensu perhibent, liquet sane eam Σόφας ὁγάτας nomine a Luca indicari. Quod inde etiam confirmatur, quod vero admodum est simile, claudum portam, ad quam elemosynam a prætereuntibus peteret, elegisse talem, quæ ab hominibus omnium maxime frequentaretur. Hujusmodi autem fuisse portam Susan, illud argumento est, quod juxta

juxta eam תבירי, *tabernæ* erant, sive *institorum scena* (l), in quibus vinum, sal farina, oleum, columbæ aliaque, quorum usus in sacrificiis necessarius erat, venderentur, semisicli, ab Israelitis singulis in templi usum quotannis exsolvendi, cum nummis aliis, dato collybo, permutarentur. Quem morem indigne ferens Christus, cum templum, magna hominum stipatus multitudine, ingressus esset, ac forte vel ipsi, vel quibusdam saltem ex comitantibus, merces suas emendas institores isti obtulissent (id enim solebat fieri), subversis mensis institoriis, fœneratores illos loco sancto excedere flagris coegit (m). Solent autem, teste experientia, tabernæ mercatoriæ iis potissimum in locis collocari, ubi maxime frequens est hominum transitus. Deinde unum quoque ex synedriis duobus minoribus, quæ Hierosolymis erant, vel supra vel juxta hanc portam conventus suos egisse, Talmudici testantur. (n) Erat autem hoc veteribus in more positum, ut iis maxime in locis, per quæ magnus quotidie hominum transibat numerus, judicia exercerent. Quocirca judices in portis urbium sedentes passim memorant scriptores sacri & profani. Sic v. c. apud Ho-

(l) V. Lightfooti *descript. templi Hierosol.* T. I. Opp. pag. 565.

(m) Matth. XXI, 12. Joh. II, 15.

(n) In *Sanhedrin* c. XI, §. 2.

HOMERVM (o) Trojani fenes ad portas Scæ-
as sedisse dicuntur :

Ουκαλέγων τε καὶ Αντήνωρ πεπνυμένω ἄμφω
ἔϊατο δημογεροντες ἐπὶ Σκαίῃσι πύλῃσι
*Ucalegon & Antenor, ambo sapientes,
Sedebant populi fenes ad Scæas portas.*

Ceterum adepta porta nomen fuit ex urbe
سُوس, *Susan* τα Σῶσα Græci dicunt (p)
veterum Persarum regia. Hujus enim ur-
bis imago in porta illa expressa fuerat, ut vel
dominationis Persicæ signum Judæis esset,
vel Estheræ reginæ & Mardochæi historiam in
memoriam ipsis revocaret q). Plura de hac
porta, educatione vaccæ rufæ ad montem o-
liviferum etiam clara, cognoscere qui cupit,
eum ablegatum volumus ad JO. LIGHTFOOT-
TI descriptionem templi Hierosolymitani (r).

S. V.

Eam iam portam cur ὡγαίαν Lucas dixerit,
porro nunc investigandum nobis est. Apta
vox ὡγαίος nata est ad notanda varia, pro-
pter significationem nominis ὡγα, ex quo
originem ducit, multiplicem, HENR. STE-
PHANO & ROB. CONSTANTINO, Lexicogra-
phis

(o) *Iliad* III, 148.

(p) V. Cellarii *notitiam orbis antiqui* T. II, p. 797.

(q) V. *Middorb*, f. codicem Talmud. de mensuris tem-
pli c. I. §. 3.

(r) Tomo Opp. I, p. 555.

phis diligentissimis, accurate recensitam. Inprimis tamen de eo, quod *pulcrum* aut *amœnum* est, usurpatur. ὡγαία enim inter alia *ver* quoque indicat & *tempus æstivum*, quod quoniam amœnitatem asserre locis solet, hinc factum est, ut ὡγαίος *amœnum* sonet. Quomodo septuaginta etiam, qui dicuntur, interpretes, quorum loquendi rationem imitari solent novi fœderis scriptores, passim usiprehenduntur, quando voces Hebraicas יָפֶה *pulcher*, עֵינָם *elegans*, (quod quidem Chaldaicum est) נָעִים & נָחוּל *amœnus* vocabulo isto expresserunt (s). ὡγαίότης apud eosdem *decor* est, *pulchritudo*, *amœnitas* (t) ὡγαίω *pulcer*, *amœnus sum* (u): Quo sensu eadem voces apud auctores etiam alios obviæ sunt: quod exemplis nunc ostendere supervacuum ducimus, cum dudum id præstiterint alii. Ut autem appareat, qua ratione porta Susan ὡγαία dici potuerit, in memoriam revocandum hic est, eam ab urbe *Susan*, *Susis*, sede quondam Persarum regia, nomen suum habuisse: qua in re non est, cur fidem derogemus Talmudicis, qui testatum hoc reliquerunt. Jam urbem illam nuncupatam sic fuisse δια τὴν ὡγαίότητα τῶ τόπου, *propter amœnitatem loci*, in quo condita

(s) V. Gen. XXIX, 17, XXXIX, 6, Jer. XL, 16, Dan. IV, 9, Cant. I, 15, II, 14, VI, 4.

(t) Ef. XLIV, 13, Psalm. XLIX, 2, LXVII, 13, XLIX, 12,

(u) Cant. VII, 1, 2, Sam. I, 26, Cant. I, 10.

dita fuerat, ex ΑΤΗΝÆΟ liquet. Sic enim ille (x) : Διαβήτοι δὲ ἐπὶ τρυφῇ ἐγένοντο πρῶτοι πάντων ἀνθρώπων Πέρσαι. ὧν καὶ οἱ βασιλεῖς ἐχέμαζον μὲν ἐν Σάσοις, ἐδείριζον δ' ἐν Εκβατάνοις. Κληθῆναι δὲ τὰ Σᾶσα Φοινὴν Ἀγισόβαλος καὶ Χάρις διὰ τὴν ὀφραϊότητα τοῦ τοποῦ. σᾶσον γὰρ εἶναι τῇ ἑλλήνων Φωνῇ τὸ κῆνον. Omnium hominum primi celeberrimi luxu Persæ fuerunt, quorum reges Susiæ hiemarunt, æstivarunt in Ecbataniis. Susa autem Aristobulus & Chares vocari tradunt OBAMOENITATEM LOCI: σᾶσον enim Græco sermone lilium appellari. In quæ verba STEPHANVS Byzantinus quasi commentatur, cum voce Σᾶσα, κέκληται, inquit, ἀπὸ τῶν κήνων ἃ πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφύκει ἐκείνῃ. σᾶσαν τε αὐτὸ καλεῖσι οἱ βαρβαροί. Nomen urbis habet a liliis, quæ multa in regione illa nascuntur, & Susan Barbari vocant lilium. Auctor Etymologici magni: Σᾶσα, ἡ πόλις ἀπὸ τῶν περὶ πεφυκότων κήνων. Susa urbs est, ex liliis circa illam nascentibus ita appellata. Scilicet quod κῆνον Græcis est, שושן Schuschan vel Susan dicitur Orientalibus. Nec tamen prorsus ignota vox Græcis est. Nam his quoque σᾶσον lilium significat. Vsitata certe fuit Phrygiam habitantibus; adjectivum σασιον Græci etiam puriores admiscere, dicentes

v.c.

(x) *Deipnosoph.* l. XII. p. 573.

v. c. σάσιον μύρον, *unguentum liliaceum*, teste *etymologo*. Erit igitur *SUSAN*, si interpretandum nomen sit, *urbs in campo liliis abundante*, adeoque ἐν τόπῳ κειμένη ὠγαίῳ, *in loco posita amæno*. Quippe lilia veteres in floribus habebant pulcherrimis, summamque delectationem afferentibus. Hinc Nicander apud *ATHENÆVM* (y) de iis canit:

Ἄ κείνα, λείρια δ' ἄλλοι ἐπιφθέγγονται αἰοδῶν,

οἱ δὲ καὶ ἀμβροσίην; πολέες δέ γε χάρι' Ἀφροδίτης,

Ἡρίσε γὰρ χροίῳ

Lilia, quæ leiria nuncupant alii poeta,

Ambrosiam alii, multi Veneris oblectamentum,

Quoniam Dracæ color placet.

Et *PLINIVS* (z) *Lilium rosæ nobilitate proximum prædicat*. Unde ratio patet, quare loca liliis multis confita præ ceteris pulcra iudicata fuerint, oculosque amœnitate sua oblectantia. Ex his igitur concludere tandem licebit, *Lucam*, quando portam *Susan ὠγαίαν* dixit nomen istud *Hebraicum græce esse interpretatum*, ut ita *Θύρα ὠγαία* porta sit, cui *urbs ἐκ τῆς ὠπαιοθῆτος*, five *situs amœnitate nomen suum (Susan) sortita, nomen dedit*.

§. VI.

(y) *Deipnosoph* l. XV. p. 683.

(z) *Hist. nat.* l. XXI, c. 5.

S. VI.

Neque id mirum cuiquam videri debet, convertisse Lucam nomen Hebraicum, portæ isti proprium, in appellativum Græcum. Est enim ista ratio novi testamenti scriptoribus minime insolita. Ad cujus asserti veritatem demonstrandam licet haud exigua suppetat exemplorum copia, videbimur tamen forte satis rei fecisse, si ejus confirmandi causa tria in medium protulerimus; Primum nobis ipsum suppeditat sanctissimum CHRISTI nomen, *unctum* proprie significans. Hoc nemo est qui dubitet, adhibitum fuisse a scriptoribus sacris ad exprimendum Hebraicum Chaldaicumque משיח, quo Judæi illum regem, a quo salutem expectabant ineffabilem, appellare diu jam consueverant. Ac abierat quidem nomen istud longo usu tandem in proprium, ita ut ad illud auditum, nisi forte discriminis causa aliquid adderetur, nemo de alio quopiam, quam de rege illo cogitaret. Semper tamen pro eo in novi instrumenti tabulis, duobus tantum locis exceptis (a), ὁ χριστός ponitur, significatu quippe suo nomini משיח respondens. Par est ratio nominis Kēphas, (כִּיפָס) Simoni apostolo, Jonæ filio, tanquam proprium à Christo impositi: (b) quod itidem

L per

(a) Joh. I, 42. IV, 25.

(b) Joh. I, 43, Conf. I. Cor. I, 12, III, 22. IX, 5, XV, 5. Gal. II, 9.

per Graecum πέτρος ut plurimum redditur, idem quippe ac Syriacum illud significans, videlicet *petram*. Sic Johannes etiam evangelista, ubi piscinæ *Siloam* (סילוש, quod est ex סילוש, *misit*) mentionem injecerat, statim Græce nomen convertens, ἀπέσαλμένον, *missum*, effert. Ac hujus generis plura alia sunt; v. c. Act. IV, 36. & alibi passim. Eundem igitur morem Lucam hic quoque secutum esse existimamus.

OBSERVATIO VII.

DE

PONTIFICE ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ
SACRIFICANTE.

ad

Hebr. VII, 27.

§. I.

PRærogativam Christi, ut summi pontificis, sacrificiique per eundem oblatis, præ vulgari Judæorum pontifice hujusque sacrificio demonstraturus epistolæ ad Hebræos scriptor, argumentum inter alia inde petit, quod Christus minime necesse habuerit, quemadmodum Judæorum pontifices, ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ primum pro suis, deinde pro populi peccatis expiandis sacrificium offerre, cum semel hoc præstiterit, ob-
lato

lato semet ipso. (a) Quibus verbis cum sacrificium pontifici Judaico tribuatur; καὶ ἡμέραν factum, opinati interpretes nonnulli sunt, respici ad duodecim illa crustula, quæ ex farina confecta purissima, & igne tosta, dimidiam partem mane, dimidiam vero vesperi, simul cum sacrificio jugi, diebus singulis in altari holocaustatum, vel a pontifice maximo ipso, vel ejus certe nomine, cremanda erant. (b) Persuasum nempe illis fuit, τὸ καὶ ἡμέραν de diebus accipiendum esse singulis, & ut alibi, ita hic quoque, idem valere, quod Lat. *quotidie*. Alii vero, cum facile intelligerent, sacrificionem, de qua sermo scriptori sacro est, crustulorum istorum oblationi neutiquam posse accommodari (obstat enim primum, quod ipse pontifex θυσιὰς ἀναφέρειν dicitur, qui tamen illud crustulorum offerendorum officium rarissime ipse exsequabatur, sed plerumque sacerdoti cuidam demandabat gregario: deinde nec crustula prius cremabantur, quam sacrificium pro populo, videlicet quotidianum; sed tunc de-

L 2 mum

(a) Cap. VII, 27. Conf. e. X. v. 11. ubi quidem ἱερὸς ponitur pro ἀρχιερεὺς, more loquendi Judæis veteribus usitato, qui pontificem designaturi maximum non modo כהן גדול dicebant, sed & simpliciter הכהן. Quanquam ibi nonnulli codices ἀρχιερεὺς habent.

(b) Vid. Levit. VI, 20.

mum igni tradebantur, cum hoc fere integrum combustum esset. Denique crustula illa *θυ-σίας* appellari vix poterunt; denotantur enim hoc vocabulo sacrificia, ut plurimum, cruenta ex animantibus) καὶ ἡμεῶν *sapenumero, quancumque res postulat*, interpretandum duxerunt, arbitrati quippe, respexisse scriptorem ad sacrificium illud piaculare, quod offerre oportebat pontificem vel pro se ipso, cum conscius sibi esset alicujus delicti, per errorem commissi, quo populum simul ad delinquendum adduxisset, vel pro populo universo, cum hic aliquid per errorem commississe deprehenderetur, quod fieri Deus vetuerat. (c) Verum enim vero neque de hoc sacrificio dici poterat, quod illo primum sua, deinde totius populi peccata expiaverit pontifex. Hic enim illud vel pro se, vel pro populo solo faciebat, nec conjuncta ibi erant sacrificia piacularia duo, unum pontificis, alterum populi. Alii igitur rectius auctorem epistolæ solenne illud in animo habuisse existimarunt officium, quod die, expiationi anniversariæ sacro, obeundum erat pontifici. In eo enim revera duo distincta deprehendimus sacrificia piacularia, unum ex juvenco, alterum ex hirco, quorum illud, pontificis peccatis expiandis inserviens, prius offerendum erat, quam

(c) Vid. Levit. IV, 3-13, sqq.

quam hoc, expiationi populi destinatum. (d) Ac recte quidem ii, qui de hac sacificatione interpretati locum sunt, monerunt, *ἡμέραν* certum hic significare ac *statum diem*, quovis anno recurrentem, pervidentes scilicet, hanc expositionem ipsam rem substratam exigere. Illud tamen nemo eorum, quod equidem sciam, satis adhuc declaravit, cur, cum unum tantum anni diem innuere scriptor voluerit, phrasi καὶ ἡμέραν usus sit, quæ, subaudita voce ἐκάστην, diebus aliquid factum esse singulis, plerumque indicat. Equidem fateor reprehendi illos jure meritoque minime posse, qui τεταγμένην, *statum, definitum*, subaudiendum hic esse censent (sane enim eadem ellipsis in phrasi simili: κατὰ καιρὸν κατέβαινε Joh. V, 4. statuenda est); potest tamen alia etiam, eaque magis, si quid iudico, commoda, locutionis istius reddi ratio. Dicam paucis, quid sentiam.

§. II.

Id nempe facile impetraturum me confido, ut concedatur, esse hoc divinis novi testamenti scriptoribus in more positum, ut phrasēs vel Hebraicas vel Chaldaicas, Judæis veteri-

(d) V. Levit. XVI. 11-15. sqq.

teribus usitatas, imitentur vocibusque Græcis efferant: id quod JOH. LIGHTFOOTVS aliique complures exemplis ostenderunt fere innumeris. Iam nemini, antiquitatum Judaicarum notitia vel leviter imbuto, ignotum esse potest, consuevisse Judæos antiquos expiationis festum יוֹם־כִּפּוּרִים, h. e. *diem* appellare. Unde est, quod liber ille Talmudicus, in quo ritus ejus festi exponuntur, titulo *Joma* insignitus fuerit. Erat nempe *die* bicce celebrimus, verba sunt SHERINGHAMII (e), quo, singulis rite peractis, propitius Deus mala omnia averruncavit, & peccantibus veniam concessit, & quo libros vitæ & mortis apertos fuisse tradunt Talmudici, ita, ut *die* iste *diem* judicii præfigurasse videatur, quo etiam libri vitæ & mortis aperientur, ut habetur Apoc. XX, 12. Ad di etiam hoc potest, quod eodem die Moſen olim cum tabulis secundis de monte Sinai descendisse, Israelitisque peccati istius horrendi, propter quod penitus illos perdere Deus decreverat, remissionem, salutem populo universo allaturam, annunciasse Judæi veteres crediderint. (f) Dignum igitur vi-

sum

(e) In præfat. ad codicem *Joma*, latine ab ipso versum, notisque illustratum,

(f) V. Maimonidis *more nevochim* p. 470. edit. Buxtorf. & *Minhagin* fol. 41. col. 2.

sum illis fuit festum, quod *diei* nomine κατ' ἐξοχήν appellaretur : ad quem morem nostri hodiernum Judæi idem festum *den langen Tag* vocare solent. Istam loquendi rationem secutum esse arbitror epistolæ ad Hebræos scriptorem, quando ἡμέραν pro festo posuit *expiationis*, ut ita suo κατ' ἡμέραν Judaicum ביום die, sc. expiationis, aut si mavis, יומם, diebus expiationis singulis, expresserit.

FINIS.

Cd 302

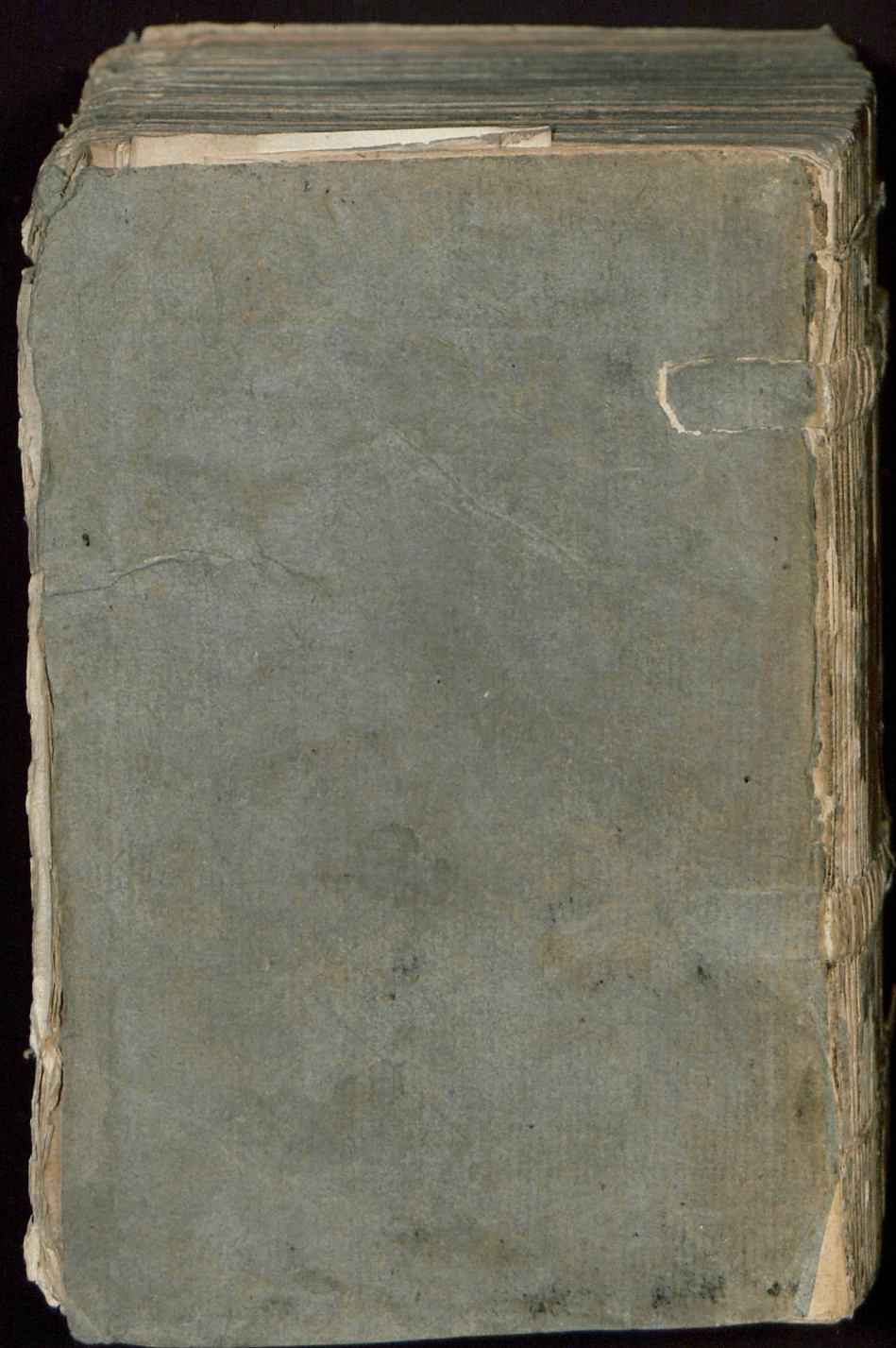
ULB Halle

3

006 369 219

MC

JO. GOTHOF. LAKEMACHERI,
PHILOL. GR. IN ACAD. JVL. P. P. O.

OBSERVATIONES PHILOLOGICÆ,

QVIBVS
VARIA ANTIQVITATIS
HEBRAICÆ ATQVE GRÆCÆ
CAPITA,
ET NONNVLLA S. CODICIS LOCA
NOVA LVCE COLLVSTRANTVR.

HELMSTADII,
Impensis CHRIST. FRIED. WEYGANDI.
MDCCXXV.

96. 126.